

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

Επιθεώρηση

ΑΔΙΣΠΟ

Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στο
περιβάλλον της ΝΑ Μεσογείου

Μια Ανταλλαγή Απόψεων για τον Ελιγμό στην Άμυνα

Μοντέλο Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής

Τα Επιχειρησιακά Στρατηγεία της ΕΕ και
η Ουσιαστική Συμβολή τους στην Υλοποίηση της ΚΠΑΑ

Η σχηματοποίηση της αυτοκρατορικής λατρείας
και ο ρόλος της στην εγκαθίδρυση του Ρωμαϊκού Imperium

Η Παρακαταθήκη τους το Όραμά μας

Ελλάδα - Γαλλία τον 19ο αιώνα
Δύο σημαντικές εκθέσεις στο Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ Επιθεώρηση

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Τμηματάρχης Τμήματος Μελετών
Σμχος (Ι) Γεώργιος Γερμιτσιώτης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Υποστράτηγος Νικόλαος Ράμμος
Σμχος (Ι) Γεώργιος Γερμιτσιώτης
Σμχος (ΙΕ) Νικόλαος Χατζηνικολάου
ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Αλχίας (ΠΖ) Ελένη Κισκίνη

ΕΠΙΛΟΓΗ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σμχος (Ι) Γεώργιος Γερμιτσιώτης

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Σχης (ΠΒ) Καζάκης Στέργιος
Προϊστάμενος Γραφείου
Εκπαίδευσης της ΑΔΙΣΠΟ &
Μεταπτυχιακός Φοιτητής του Τμήματος Διε-
θνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του ΠΑΜΑΚ,
Ανχης (ΤΘ) ε.α. Τσαρουχάκης Παναγιώτης,
Σχης (ΔΒ) Λεώνης Νικόλαος,
Τχης (ΜΧ) Ευριπίδης Κ. Χανιάς
Σπουδαστής 14ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ,
Τχης (ΥΝ) Γκαγκάς Γεώργιος
Εκπαιδευτής Έδρας
Ασφάλειας Στρατηγικής της ΑΔΙΣΠΟ,
Χριστίνα Τσαγκάλια
Διδάκτορας του τμήματος Ιστορίας και
Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. &
Επιμελήτρια στο Τελλόγγλειο
Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στη Διακλαδική Επιθεώρηση δημοσιεύονται:

α. Επιστημονικές εργασίες και διαλέξεις των
Σπουδαστών της Σχολής, ομιλίες της Ηγεσίας του
ΥΕΘΑ, που αφορούν τις ΕΔ, Καθηγητών Πανεπιστημίων
και γενικά Πνευματικών Προσωπικοτήτων, για θέματα
Διακλαδικού ενδιαφέροντος, Στρατηγικής, Γεωπολιτικής
και Διεθνών Σχέσεων.

β. Συμπεράσματα ή αποσπάσματα από
σεμινάρια, ημερίδες και διημερίδες, που διοργανώνει η
Σχολή.

γ. Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της
Σχολής.

Οι εργασίες πρέπει να περιλαμβάνουν πλήρη
επιστημονική τεκμηρίωση - βιβλιογραφία, να
αναφέρουν πλήρως τα στοιχεία του συγγραφέα και να
μην υπερβαίνουν τις 4000 λέξεις.

Δε δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν
διαβαθμισμένες πληροφορίες, εργασίες που δεν
τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους και έχουν αιχμές
πολιτικής φύσεως ή μη ευπρεπείς εκφράσεις.

Δημοσίευση εργασίας δε σημαίνει αποδοχή
απόψεων του συγγραφέα της από την ΑΔΙΣΠΟ.

Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να
έχουν ενιαία αριθμηση, να βρίσκονται στο τέλος του
άρθρου και να δίνονται ως εξής: Ονοματεπώνυμο
συγγραφέα, Τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, Εκδοτικός
οίκος, Έτος έκδοσης, Σελίδα.

Οι μελέτες στρατηγικού και γεωπολιτικού
περιεχομένου πρέπει να συνοδεύονται και από
σχετικούς χάρτες και σχεδιαγράμματα.

Η οποιαδήποτε εργασία πρέπει να παραδίδεται
σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

Δεν επιστρέφεται το υλικό, ανεξάρτητα αν
δημοσιευθεί ή όχι.

Το περιοδικό "Διακλαδική Επιθεώρηση"
δημοσιεύεται και στο διαδίκτυο
www.adispo.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Πρεσβείες, Προξενεία, Μουσεία, Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικοί Σχηματισμοί, ΓΕΕΦ, ΣΕΘΑ,
Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΑΔΙΣΠΟ,
ΑΕΙ, Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Γεωργικής Σχολής 29, ΤΚ 55535 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710

e-mail: info@adispo.gr

Πρόλογος

του Υποστράτηγου Νικόλαου Ράμμου
Διοικητού Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

Το παρόν τεύχος, είναι αφιερωμένο στον Ταξχο Γιαννόπουλο Γεώργιο (ΣΣΕ 1985), έναν αγωνιστή της ζωής που με απίστευτο θάρρος και αξιοπρέπεια, δίνει την μάχη του απέναντι σε μια δυσίατη ασθένεια.

Μαθημένος όμως στα δύσκολα, με επιμονή και με αρωγούς την εξαίρετη σύζυγό του Δέσποινα και τα υπέροχα παιδιά του Ευδοκία και Βαγγέλη, θα νικήσει.

Δεν συμβιβάζεται και αντιστέκεται σθεναρά, όπως έκανε στη γεμάτη προκλήσεις καριέρα του, από νέος Ανθλγος στα Ρύζια του Έβρου, σαν Λγός στην καρδιά των γεγονότων της κρίσης των Ιμίων από την ακριτική Κω, σαν Δκτής στην μάχη 180 ΜΚ/Β «ΧΩΚ» και σαν εκπτής στη σχολή μας, την ΑΔΙΣΠΟ.

Οι ευχές όλων μας τον συνοδεύουν στο δύσκολο αγώνα του. Η όλη στάση και συμπεριφορά του υπέροχου αυτού Αξκού, οικογενειάρχη και ανθρώπου αποτελεί για όλους εμάς μάθημα ήθους, αυταπάρνησης και αξιοπρέπειας.

Αγαπητέ Γιώργο, ανυπομονούμε για τη στιγμή, που υγιής πλέον, θα βρίσκεσαι ανάμεσά μας για να μας διδάξεις εκ του σύνεγγυς, επιπλέον μαθήματα επαγγελματισμού, ήθους, χαρακτήρα και αξιοπρέπειας.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Υποστράτηγος Νικόλαος Ράμμος γεννήθηκε στα Γρεβενά τον Αύγουστο του 1961. Εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1979 και απεφοίτησε το 1983 οπότε και ονομάσθηκε Ανθυπίαρχος. Έχει υπηρετήσει σε μονάδες Όπλων ΤΘ και σε επιτελεία σχηματισμών Ταξιαρχίας και Μεραρχίας. Έχει διατελέσει Διοικητής της Δ'ΕΑΝ, Υποδιοικητής της 30 Μ/Κ ΤΑΞ, Διευθυντής της Έδρας Ειδικών Επιχειρήσεων Ειδικών Όπλων (ΕΕΕΕΟ) & της ΣΔΙΕΠ και Διοικητής της ΣΔΙΕΠ επί 4ετία (2011-2015).

Έχει αποφοιτήσει από όλα τα σχολεία των Όπλων ΤΘ, την Ανωτάτη Σχολή Πολέμου (ΑΣΠ), την Ακαδημία Πολέμου Γερμανίας, την Διακλαδική Σχολή Επιτελών Άμυνας (ΔΣΕΑ) και την Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ). Έχει τιμηθεί με όλα τα προβλεπόμενα μετάλλια για τον βαθμό του. Είναι έγγαμος και έχει δύο κόρες.

Περιεχόμενα

Άρθρα Εξωτερικών Συνεργατών και Σπουδαστών

"Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στο περιβάλλον της ΝΑ Μεσογείου"

του Σχη (ΠΒ) Καζάκη Στέργιου
Μεταπτυχιακού Φοιτητή του Τμήματος Διεθνών
και Ευρωπαϊκών Σπουδών του ΠΑΜΑΚ

1

"Μία Ανταλλαγή Απόψεων για τον Ελιγμό στην Άμυνα"

του Ανχη (ΤΘ) ε.α. Τσαρουχάκη Παναγιώτη

16

"Μοντέλο Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής"

του Σχη (ΔΒ) Λεώνη Νικόλαου

36

"Τα Επιχειρησιακά Στρατηγεία της ΕΕ και η Ουσιαστική Συμβολή τους στην Υλοποίηση της"

του Τχη (ΜΧ) Ευριπίδη Κ. Χανιά, Σπουδαστού 14ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

45

"Η σχηματοποίηση της αυτοκρατορικής λατρείας και ο ρόλος της στην εγκαθίδρυση του Ρωμαϊκού Imperium"

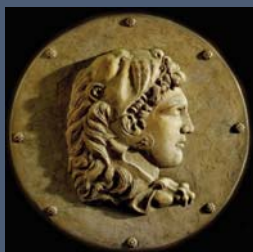
του Τχη (ΥΝ) Γκαγκά Γεώργιου,
Εκπαιδευτού της Έδρας Ασφάλειας Στρατηγικής της ΑΔΙΣΠΟ

59

"Η Παρακαταθήκη τους το Όραμά μας"

του Τχη (ΥΝ) Γκαγκά Γεώργιου,
Εκπαιδευτού της Έδρας Ασφάλειας Στρατηγικής της ΑΔΙΣΠΟ

79

Πολιτιστικά Μονοπάτια

Ελλάδα – Γαλλία τον 19ο αιώνα

88

Δύο σημαντικές εκθέσεις
στο Τελλόγλειο
Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

Δραστηριότητες της ΑΔΙΣΠΟ

93

Έναρξη 14ης Εκπαιδευτικής Σειράς

94

Επίσκεψη Προέδρου ΣΕΕΕ

95

Σεμινάριο Διαχείρισης Άγχους

97

Επίσκεψη Βουλγαρικής Αντιπροσωπείας

98

Επίσκεψη Μαθητών Λυκείου

99

Επίσκεψη Α/ΓΕΕΘΑ

100

Υπογραφή Συμφωνίας Έδρας Θουκυδίδης

102

Ορκωμοσία 2ης ΕΣ Μεταπτυχιακού

104

Διάλεξη Καθηγητή Ιωάννη Μάζη

105

Γιορτή Χριστουγέννων 2017

106

Κοπή Βασιλόπιτας 2017

Η Βιβλιοθήκη μας

107

108

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΔΙΣΠΟ

Ίδρυση της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

Με απόφαση του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας (Φ.022/27/158782/Σ.4405/25 Ιουλ 2003/ΥΕΘΑ/ΓΕΕΘΑ/ΔΙΔΥΠ&ΟΡΓ.) συγκροτήθηκε η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (Α.Δι.Σ.ΠΟ). Στις 1 Οκτ 2003 εκδόθηκε ο Νόμος υπ' αριθ. 3186 (ΦΕΚ230/Τεύχος Πρώτο) για την ίδρυση της Α.Δι.Σ.ΠΟ.

Ως ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Σχολής καθορίστηκε η 9η Σεπ 2003, ημερομηνία κατά την οποία εκλήθη να φοιτήσει η 1η Εκπαιδευτική Σειρά (Ε.Σ)

Στις 27 Οκτ 2003 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Σχολής με την παρουσία της Πολιτικής και Στρατιωτικής Ηγεσίας του ΥΕΘΑ.

Έδρα της Σχολής

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου έχει την έδρα της στο στρατόπεδο "Ταξιάρχου Λασκαρίδη Κωνσταντίνου" στη Θεσσαλονίκη, όπου μέχρι το έτος 2003 λειτουργούσε η Ανωτέρα Σχολή Πολέμου του Στρατού Ήερās (ΑΣΠ).

Έμβλημα της Σχολής

Το έμβλημα της Σχολής αποτελείται από το έμβλημα του ΓΕΕΘΑ με τα σύμβολα των 3 Κλάδων, με την προσθήκη ενός βιβλίου και ενός ξίφους που κόβει τον "Γόρδιο Δεσμό", που συμβολίζουν τη δύναμη και την αποφασιστικότητα που δίδει η γνώση για την επίλυση παντός προβλήματος. Στο επάνω μέρος του εμβλήματος φέρεται η επιγραφή "ΕΝ ΤΗ ΕΝΩΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ" για να τονίσει το διακλαδικό χαρακτήρα της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου.

"Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στο περιβάλλον της ΝΑ Μεσογείου"

του Σχη (ΠΒ) Καζάκη Στέργιου
Μεταπτυχιακού Φοιτητή του Τμήματος Διεθνών
και Ευρωπαϊκών Σπουδών του ΠΑΜΑΚ

Εισαγωγή

Εάν θα μπορούσε κανείς να παραφράσει τη γνωστή ρήση του Μεγάλου Ναπολέοντα ότι «η πολιτική ενός κράτους βρίσκεται στη γεωγραφία του», τότε θα μπορούσε να επισημάνει ότι η ενεργειακή του πολιτική βρίσκεται στο υπέδαφος του και τις εν γένει πρωτογενείς πλουτοπαραγωγικές του πηγές.¹ Μια διατύπωση που έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα η οποία αφενός λόγω γεωγραφικής τοποθέτησης βρίσκεται στο κομβικό σημείο συνένωσης τριών ηπείρων προσδίδοντας στη χώρα μια αξιόλογη βαρύτητα ενώ από την άλλη πλευρά το υπέδαφος της φαίνεται ότι έχει δυναμική που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί μεταβάλλοντας τη γεωστρατηγική αξία και σπουδαιότητα της χώρας.

Όμως σε αντίθετη περίπτωση το γεγονός της υπο-αξιοποίησης του όποιου ενεργειακού (που μάλλον είναι αξιόλογο) δυναμικού και την ενεργειακή πρόσδεση της χώρας σε αποκλειστικούς προμηθευτές του εξωτερικού καθιστούν την ενεργειακή της ασφάλεια υποκείμενη σε όποιες μεταβολές πραγματοποιηθούν στις διεθνείς αγορές. Η οποιαδήποτε αμέλεια παρατηρήθηκε στον τομέα της ενεργειακής έρευνας και ανάπτυξης υδρογονανθράκων θα πρέπει να καλυφθεί λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρότητα της ενεργειακής εξασφάλισης της χώρας, σε όλη την επικράτεια αλλά και το ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει λόγω της γεωγραφικής της τοποθέτησης.

Η ενεργειακή εξασφάλιση δεν σημαίνει αποκλειστικά την πρόσδεση στο άρμα το ισχυρού ή του πιο μεγάλου πάροχου, αλλά απεναντίας θα πρέπει να υφίστανται εναλλακτικές δυνατότητες ενεργειακής προμήθειας που να αποσκοπούν στη διαφοροποίηση τόσο στον πάροχο όσο όμως και στο είδος των πρώτων υλών για την ενέργεια. Η διαφοροποίηση λοιπόν αποτελεί ένα στοιχείο που επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας, ανεξάρτητα αν το εξετάσουμε σε εθνικό ή ευρωπαϊκό επίπεδο, και το οποίο θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τη διαδικασία των ενεργειακών σχεδιασμών.

Η ενεργειακή ασφάλεια και η διαφοροποίηση δεν μπορούν να υλοποιηθούν ανεξάρτητα χωρίς να λαμβάνεται το περιβάλλον και η δυναμική που εμφα-

1. Θεόδωρος Τσακίρης, «Η Ελληνική Διάσταση της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: Από τη Διπλωματία των Αγωγών στην Παραγωγή Υδρογονανθράκων», (ΕΛΙΑΜΕΠ, Νο 21, Νοέμβριος 2012), σελ.3

νίζει επηρεάζοντας την όποια προσπάθεια διαμόρφωσης μιας μακρόπνοης στρατηγικής. Ειδικότερα όταν αναφερόμαστε στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου όπου οι πολιτικές αστάθειες, οι τρομοκρατικές δραστηριότητες, το περίπλοκο και ανταγωνιστικό περιβάλλον αλλά και η ύπαρξη ποσοτήτων υδρογονανθράκων σε συνδυασμό με τις διαδρομές διοχέτευσης των ενεργειακών πηγών από τις χώρες παραγωγής, καθιστούν την περιοχή ως «ιδιάζουσας σημασίας και ιδιαίτερης προσοχής».

Σκοπός του παρόντος πονήματος είναι η διατύπωση σκέψεων σχετικά με την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας σε συνδυασμό με τη δυνατότητα διαφοροποίησης στις ενεργειακές πηγές υπό το πρίσμα των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει το γεωγραφικό περιβάλλον της ΝΑ Μεσογείου. Η ιδιαιτερότητα της περιοχής στρέφεται τόσο προς την κατεύθυνση της ύπαρξης των εθνικών και εγγύς αποθεμάτων υδρογονανθράκων αλλά και από το γεγονός ότι μέσω του χώρου της ΝΑ Μεσογείου διέρχονται σημαντικές διαδρομές που συνθέτουν το διαμετακομιστικό πλέγμα εφοδιασμού σε ενέργεια της Ευρώπης.

Η έννοια της Ενεργειακής Ασφάλειας

Στις απαρχές του Α' ΠΠ ο Ουίνστον Τσόρτσιλ έλαβε μια ιστορική απόφαση, που ήταν η μετατροπή της καύσιμης ύλης για τα πλοία του Ναυτικού από κάρβουνο σε πετρέλαιο. Η επιδίωξη ήταν να κάνει τα βρετανικά πλοία γρηγορότερα από τα αντίστοιχα γερμανικά. Όμως αυτή η μετατροπή σήμαινε ότι το Βασιλικό Ναυτικό θα εξαρτάται περισσότερο από έναν ανασφαλή προμηθευτή πετρελαίου όπως ήταν τότε η Περσία.² Από το σημείο εκείνο πλέον η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί σημαντικό τμήμα της εθνικής στρατηγικής των χωρών, οι οποίες υπό το πρίσμα της εξασφάλισης και παροχής του αγαθού της ενέργειας προέβαιναν σε συνάψεις συμφωνιών με χώρες που είχαν το προνόμιο και την τύχη να παρέχουν αυτό το πολύτιμο αγαθό. Ένα προνόμιο βέβαια που χρησιμοποιήθηκε ως ένα εργαλείο κυρίως για την επίτευξη των εθνικών επιδιώξεων ακόμα και μέσω άσκησης απειλών ή ακόμα και κρίσεων γεγονός που καθιστά την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας ακόμα πιο επιτακτική.

Σύμφωνα με το Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας³ η ενεργειακή ασφάλεια προσδιορίζεται ως «η αδιάλειπτη διαθεσιμότητα των ενεργειακών πηγών σε μια προσιτή τιμή». Η ενεργειακή ασφάλεια έχει δύο χρονικούς προσδιορισμούς. Τον μακροπρόθεσμο, που αναφέρεται στην εξασφάλιση του έγκαιρου εφοδιασμού σύμφωνα με την οικονομική ανάπτυξη και τις βιώσιμες περιβαλλοντικές ανάγκες και τον βραχυπρόθεσμο που επικεντρώνεται στη δυνατότητα του συστήματος να αντιδρά άμεσα και ουσιαστικά σε ξαφνικές αλλαγές και διαφοροποιήσεις της

2. Daniel Yergin, «*Ensuring Energy Security*», (Foreign Affairs, Vol 85, No 2, (Mar – Apr 2006), pp.69-82.

3. IEA, Energy Supply Security 2014, Part 1, Charter 1 Overview, page 13-14 https://www.iea.org/media/freepublications/security/EnergySupplySecurity2014_PART_1

ενεργειακής αγοράς. Ο στόχος του σχεδιασμού ανεξάρτητα με το χρονικό προσδιορισμό είναι η εξασφάλιση της ενέργειας η οποία έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη της χώρας αλλά και ταυτόχρονα έχει και μια σημαντική κοινωνικοπολιτική επίδραση. Η εξασφάλιση αυτή θα πρέπει να συνοδεύεται από την ασφάλεια στην παροχή που σημαίνει ότι θα υφίσταται μια αδιάλειπτη ροή ανεφοδιασμού, από τον πάροχο μέχρι τον καταναλωτή, αλλά και η οικονομική επιβάρυνση θα βρίσκεται σε ανεκτά επίπεδα. Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας επομένως δεν περιλαμβάνει απλώς τη σύναψη μιας συμφωνίας, όσο συμφέρουσα και αν είναι, αλλά πολύ σημαντικότερο είναι η διασφάλιση της διαθεσιμότητας των ενεργειακών προϊόντων, η επάρκεια του προϊόντος, η προσιτή τιμή διάθεσης, η ασφαλής μεταφορά προς την χώρα παραλαβής και τέλος στο εσωτερικό αυτής την τελική διανομή, όπου όλα αυτά θα πρέπει να πραγματοποιούνται υπό ένα φιλικό προς το περιβάλλον πλέγμα.

Αυτός όμως ο ορισμός του IEA, για την ενεργειακή ασφάλεια, υπό όρους αγορών συχνά έχει επαναδιατυπωθεί και πιο πρόσφατα εκφράζεται ότι περιλαμβάνει το συστατικό της μη διαθεσιμότητας και το συστατικό της τιμής, η σπουδαιότητα και των δύο εξαρτάται από τις δομές των αγορών. Έτσι η ενεργειακή ασφάλεια θα μπορούσε να προσδιορισθεί βασιζόμενη στη δυνατότητα ενεργειακού εφοδιασμού υπό τη διάσταση της αξιοπιστίας, της επάρκειας σε λογικές και προσδιορισμένες τιμές.⁴

Η έννοια επίσης της ενεργειακής ασφάλειας μπορεί να γίνει πιο κατανοητή μέσω της ανάπτυξης των αρχών που τη συνθέτουν και οι οποίες αναλύονται επιγραμματικά παρακάτω.⁵

Η αρχή της διαθεσιμότητας, που αναφέρεται στις επαρκείς ποσότητες ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες των καταναλωτών. Περιλαμβάνει μια λειτουργική ενεργειακή αγορά καθώς και δίκτυο μεταφοράς. Μια δομημένη και λειτουργική αγορά ικανοποιεί τόσο τους προμηθευτές όσο και τους καταναλωτές ενώ θα πρέπει να στηρίζεται σε ένα ρυθμιστικό, νόμιμο και κοινωνικώς πλαίσιο.

Η αρχή της αξιοπιστίας, που μετράει το επίπεδο ασφάλειας σε περίπτωση μιας ενεργειακής κρίσης και έχει μια σαφέστατη γεωπολιτική επίπτωση. Η αξιοπιστία μπορεί να επιτευχθεί μέσω:

- της διαφοροποίησης του ενεργειακού εφοδιασμού
- τη δημιουργία ενεργειακών αποθεμάτων
- την αναβάθμιση και επέκταση των ενεργειακών εγκαταστάσεων
- την παρακολούθηση της ενεργειακής αγοράς και ειδικότερα τις τιμές.

4. Lynne Chester, *Conceptualising energy security and making explicit its polysemic nature*, Energy Policy, (2010), p. 889

5. Maria Kottari, *Which is the role of Greece in the EU Energy Policy*, EKEME, 2012, p. 5-7

Η αρχή της προσβασιμότητας, η οποία αναφέρεται στο διαθέσιμο ποσό ενέργειας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Η αρχή κυρίως αναφέρεται στη μεταβλητότητα των τιμών. Η έλλειψη ανεκτών τιμών μπορεί να προκαλέσει «ενεργειακή φτώχεια», αφού η μεταβλητότητα στις τιμές πετρελαίου παίζει σημαντικό ρόλο για την αρχή της διαθεσιμότητας, επειδή το πετρέλαιο είναι η κύρια πηγή ενέργειας και όλα τα υπόλοιπα προϊόντα είναι άμεσα συνδεδεμένα με τις τιμές του πετρελαίου.

Η αρχή της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, η οποία αποτελεί την νεώτερη αρχή ενεργειακής ασφάλειας και αναφέρεται στην αρνητική επίπτωση στο περιβάλλον από την εκμετάλλευση, τη χρήση και τη μεταφορά των πηγών ενέργειας. Η επίτευξη ενεργειακής ασφάλειας θα πρέπει να είναι σε συμφωνία με την προώθηση της βιωσιμότητας μέσω της χρησιμοποίησης πηγών ενέργειας με τη μικρότερη δυνατή αρνητική περιβαλλοντική επίπτωση.

Η εξασφάλιση μιας ενεργειακής ασφάλειας είτε σε εθνικό είτε σε περιφερειακό επίπεδο θα πρέπει να περιλαμβάνει την ικανοποίηση των αρχών που περιγράφηκαν παραπάνω ώστε να υφίσταται μια ουσιαστική και αποτελεσματική ενεργειακή ασφάλεια. Είναι ένα θέμα όμως το οποίο δεν μπορεί να λυθεί μονομερώς αφού συνδυάζει και τις δύο πλευρές που εμπλέκονται στη διάθεση και εκμετάλλευση του ενεργειακού προϊόντος ενώ ταυτόχρονα και η πολυπλοκότητα της έννοιας καθιστά επιτακτική την αναγκαιότητα μιας συνδυασμένης δράσης υπό μια συντονισμένη καθοδήγηση.

Σημαντικό όμως στοιχείο και το οποίο θα πρέπει να επισημανθεί είναι η εξασφάλιση και διατήρηση τα διαφοροποίησης στις πηγές και προϊόντα εφοδιασμού για κάλυψη των ενεργειακών αναγκών.

Η έννοια της διαφοροποίησης (diversification)

Παρακολουθώντας την ιστορία των πετρελαϊκών κρίσεων αρχίζοντας από το 1973 και συνεχίζοντας μέχρι την κρίση που προκάλεσε ο πόλεμος του Περσικού Κόλπου το 1991, ο περιορισμός στην παραγωγή που προήλθε από τη Βενεζουέλα το 2002-3 και ο τυφώνας «Κατρίνα» στις ΗΠΑ το 2005, διαπιστώνεται μια συνεχή αναζήτηση και αναγκαιότητα διαρκούς διάθεσης ενεργειακών προϊόντων αλλά και ταυτόχρονα μια ελεγχόμενη και στοχευμένη διακύμανση τόσο στις τιμές όσο και στις παραγόμενες ποσότητες. Αποδεικνύεται ότι για τη διατήρηση της ενεργειακής ασφάλειάς τους τα κράτη θα πρέπει να εξασφαλίσουν την παροχή από διάφορες πηγές. Έτσι ο ισχυρισμός του Τσόρτσιλ, πριν από έναν αιώνα, λαμβάνει σπουδαιότητα με τη διατύπωση της διαφοροποίησης του εφοδιασμού. Μέσω του πολλαπλασιασμού των πηγών εφοδιασμού μειώνεται η αρνητική επίπτωση από μία πηγή λόγω ύπαρξης εναλλακτικών, και εξυπηρετώντας τους παραγωγούς και τους καταναλωτές με τη διατήρηση της εφο-

διαστικής ενεργειακής αλυσίδας.⁶ Η τελευταία παρατήρηση λαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη σημασία αν το εξετάσουμε από πλευράς ΕΕ η οποία είναι σε υψηλό βαθμό εξαρτώμενη στην εισαγωγή πετρελαίου και αερίου, και συγκεκριμένα το 35% του οποίου προέρχεται από τη Ρωσία. Η διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού είναι επομένως σημαντικός στόχος για την ΕΕ.⁷

Η εξασφάλιση και διατήρηση της διαφοροποίησης, όπως θα αναφερθεί και παρακάτω, δεν αποτελεί και την πανάκεια επιλύοντας όλα τα προβλήματα. Σαφέστατα η ύπαρξή της περιορίζει τις αρνητικές επιπτώσεις που θα προκληθούν από μια πιθανή κρίση ή ξαφνική διακύμανση στις τιμές, όμως το ουσιαστικό αποτέλεσμα θα προκύψει εφόσον ληφθούν υπόψη ορισμένοι παράγοντες οι οποίοι θα πρέπει να συνδυασθούν ώστε να υπάρχει πραγματικά η αδιάλειπτη ενεργειακή ροή των αναγκαιών ποσοτήτων. Η σημαντικότητα διαμορφώνεται από το γεγονός ότι η διαφοροποίηση αποτελεί κομμάτι των ενεργειακών στρατηγικών αφού είναι πλέον αποδεκτό ότι το χαμηλό επίπεδο διαφοροποίησης υποβάλλει το κράτος σε υψηλά επίπεδα κινδύνου. Όμως η διαφοροποίηση αποτελεί έναν μόνο συντελεστή από έναν αριθμό μέτρων που μπορούν να συμβάλλουν στην επαύξηση της ενεργειακής ασφάλειας. Τα μέτρα αυτά αφορούν τη διαφοροποίηση στον τύπο του καύσιμου, τη διαφοροποίηση της διαδρομής μεταφοράς αλλά και του μέσου μεταφοράς, διασφάλιση της πρόσβασης στις ενεργειακές πηγές, κατανάλωση της ενέργειας, απόδοση της ενέργειας, τεχνολογικές καινοτομίες, ενεργειακά αποθέματα, επαύξηση εγχώριας παραγωγής, βελτίωση ενεργειακών εγκαταστάσεων, επαύξηση της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των εισαγωγέων και βελτίωση πολιτικών σχέσεων με τους εξαγωγείς.⁸

Διαπιστώνεται επομένως το περίπλοκο του πλέγματος εξασφάλισης της διαφοροποίησης όπου πέραν της σπουδαιότητας η συνεργασία και ο συντονισμός με μια σειρά μέτρων τοποθετούν την έννοια της διαφοροποίησης ως ένα σημαντικό τμήμα της ενεργειακής στρατηγικής των κρατών, μιας στρατηγικής που θα πρέπει να είναι προσανατολισμένη στην επίτευξη του επιθυμητού στόχου που είναι ο διαρκής και αδιάλειπτος ενεργειακός εφοδιασμός ανταποκρινόμενος στις επικρατούσες συνθήκες και προσαρμοσμένος στις μεταβολές του περιβάλλοντος αξιοποιώντας όλες τις διαθέσιμες δυνατότητες.

Από την άλλη μεριά η διαμόρφωση μιας κατάστασης διαφοροποίησης αντιμετωπίζει ορισμένα εμπόδια τα οποία πέραν των παραγόντων που αναφέρθηκαν παραπάνω θα πρέπει να λαμβάνονται επίσης υπόψη ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Οι παράγοντες που επηρεάζουν και περιορίζουν την

6. Daniel Yergin, «Ensuring Energy Security», Foreign Affairs, Vol 85, No 2, (2006), pp.69-82.

7. Oscar Pardo Sierra, «A corridor through thorns: EU energy security and the Southern Energy Corridor», European Security, Vol. 19, No 4, (2010), 643-660.

8. Vlado Vivoda, «Diversification of oil import sources and energy security: A key strategy or an elusive objective?», Energy Policy, 37, (2009), 4615-4623.

υλοποίηση της διαφοροποίησης είναι:⁹

- Γεωγραφία: Η απόσταση από τις κύριες εξαγωγικές περιοχές σε συνδυασμό με την ασφάλεια και την τρωτότητα στις διαδρομές εφοδιασμού γεγονός που έχει επίπτωση και στο κόστος μεταφοράς.
- Πολιτικές Σχέσεις: Οι οποίες θα πρέπει να αναπτυχθούν ιδιαιτέρως με τους σημαντικότερους εξαγωγείς.
- Διαθεσιμότητα του πετρελαίου και μεταφορικές δυνατότητες: Το πετρέλαιο από τους νέους προμηθευτές μπορεί να μην είναι διαθέσιμο ή η παραγωγή, εξαγωγή και μεταφορά να αντιμετωπίζει προβλήματα υποδομών και δυνατοτήτων.
- Δυνατότητα Διύλισης: Οι δυνατότητες και ο τύπος του αργού πετρελαίου που δύναται να ακολουθήσει τη διαδικασία της διύλισης και παραγωγής προϊόντων.
- Πολιτική (Policy): Με την έννοια της υφιστάμενης ακολουθούμενης πολιτικής είτε επίσημη είτε ανεπίσημη καθώς και οι υποχρεώσεις που αναλαμβάνονται.
- Πηγές (Resources): Δυνατότητες που παρουσιάζουν (οικονομικές, πολιτικές ή/και στρατιωτικές) σε συνδυασμό με την προθυμία να πληρωθεί οποιοδήποτε κόστος ώστε να εξασφαλισθεί η πρόσβαση σε εναλλακτική πηγή εφοδιασμού.

Από την σύντομη ανάλυση που πραγματοποιήθηκε αναφορικά με την έννοια και τη σπουδαιότητα της διαφοροποίησης στον ενεργειακό εφοδιασμό επισημάνθηκε η σοβαρότητα της εξασφάλισης αυτής. Όμως η διατήρησή της δεν αποτελεί και την πανάκεια που θα επιλύσει κάθε εμφανιζόμενο πρόβλημα. Απεναντίας θα πρέπει να συνδυαστεί με μια σειρά άλλων μέτρων που επηρεάζουν σημαντικά την διαμορφωθείσα στρατηγική η οποία θα πρέπει να στοχεύει στη διαμόρφωση ενός πλαισίου διαρκούς και αδιάλειπτου εφοδιασμού των αναγκαιουσών ποσοτήτων και σε προσιτές τιμές. Η διαφοροποίηση δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στην εύρεση επιπλέον παραγωγών που θα μπορούν να παρέχουν τα προϊόντα τους αλλά θα πρέπει να είναι πολυεπίπεδη. Η κατεύθυνση θα μπορεί να προσανατολίζεται στον τύπο της ενέργειας, στον τρόπο μεταφοράς ή και στις διαδρομές μεταφοράς. Μέσα από μια πολυεπίπεδη και πολύπλευρη διάσταση ενεργειακής πολιτικής η οποία αναμφισβήτητα θα λαμβάνει υπόψη και την αξιοποίηση των εγχώριων δυνατοτήτων θα μπορεί μια χώρα να θέσει τις βάσεις της διαφοροποίησης και εξασφαλίζοντας τη συνεχή εφοδιασμό της χώρας.

Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί σημαντικό κομμάτι των δραστηριοτήτων και προσπαθειών ενός κράτους δικαίου για να προσφέρει προς τους πολίτες του το βασικό επίπεδο ανάπτυξη και δημιουργίας. Οι προσπάθειες όμως θα

9. Vlado Vivoda, «Diversification of oil import sources and energy security: A key strategy or an elusive objective?», Energy Policy, 37, (2009), 4615-4623.

πρέπει να σχεδιάζονται λαμβάνοντας υπόψη και τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος χώρου.

Το περιβάλλον της ΝΑ Μεσογείου

Ο χώρος της ΝΑ Μεσογείου όχι τόσο από πλευράς γεωγραφικής διαμόρφωσης αλλά κυρίως λόγω της πολιτικής αστάθειας και της εγγύτητας στις πλούσιες πετρελαιοπαραγωγές χώρες της Μέσης Ανατολής, λαμβάνει μια ιδιαίτερη σημασία. Επιπλέον η σπουδαιότητα της αυξάνεται αφού αποτελεί το πεδίο διέλευσης των αγωγών και διαδρομών διοχέτευσης ενεργειακών προϊόντων προς τις απαιτητικές αγορές της Ευρώπης. Το πρόσφατο άνοιγμα των διαδρομών του αρκτικού κύκλου, που λόγω των κλιματικών αλλαγών δημιουργήσαν νέους θαλάσσιους οδούς, διαμόρφωσε νέους συσχετισμούς και προτεραιότητες στη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων αφού πλέον η Ρωσία, από τους μεγαλύτερους προμηθευτές φυσικού αερίου στην ΕΕ, έχει ανεξαρτητοποιηθεί από την περίσχεση του Rimland που την εμπόδιζε να έχει διέξοδο στις «θερμές θάλασσες».

Αυτό έχει ως συνέπεια η στρατηγική αξία της Τουρκίας να μεταβάλλεται και ως αποτέλεσμα θα επιδιώξει με άλλους τρόπους να διατηρήσει το ειδικό και προνομιακό καθεστώς σχέσεων που την προσέδιδε το γεγονός ότι αποτελούσε σημαντικό τμήμα του αναχώματος. Οι φιλοδοξίες και ηγετικές βλέψεις είναι ολοφάνερες όμως οι εμπλοκή της στον εμφύλιο της Συρίας και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον των Κούρδων καθιστά την κατάσταση ως ιδιαίτερης προσοχής αφού η έκβασή της μάλλον καθίσταται δύσκολη να προσδιορισθεί. Από την άλλη πλευρά όμως αποτελεί το χώρο μέσω του οποίου διέρχονται αγωγοί μεταφοράς κυρίως φυσικού αερίου αλλά και πετρελαίου γεγονός που την καθιστά ταυτόχρονα σημαίνοντα δρώντα στην περιοχή.

Ενός δρώντα που κατέχοντας παράνομα το βόρειο τμήμα της Κύπρου επιδιώκει πλέον να έχει και λόγο επί των κοιτασμάτων που βρέθηκαν στο πεδίο της Αφροδίτης εντός του οικοπέδου «12». Η όποια προσπάθεια επομένως της Κυπριακής Δημοκρατίας για αξιοποίηση των υπαρχόντων κοιτασμάτων θα προσκρούει στην παράνομη βουλιμία της γείτονας να έχει «μερίδιο από τη λεία». Επιπλέον η θέση της Κύπρου την καθιστά ως την κατάλληλη τοποθεσία για τη δημιουργία κέντρου υγροποιημένου αερίου συνδυάζοντας και αξιοποιώντας την παραγωγή της Αφροδίτης όσο και του πλησίον της νήσου κοιτάσματος Leviathan. Επιγραμματικά, η αξιολογη στρατηγική θέση της Κύπρου σε συνδυασμό με την ύπαρξη σημαντικών αποθεμάτων υδρογονανθράκων, τοποθετούν τη νήσου σε ιδιαίτερη θέση στην ενεργειακή σκακιέρα αλλά και πιθανώς να δυσχεραίνουν την όποια προσπάθεια επίλυσης των εθνικών της προβλημάτων.

Το Ισραήλ έχει ουσιαστικά διαγράψει τις εξ Αιγύπτου εισαγωγές του και προσπαθεί να επιταχύνει την ανάπτυξη των κοιτασμάτων στο Tamar και

Leviathan. Οι υπεράκτιες ανακαλύψεις των κοιτασμάτων του Ισραήλ είχαν σημαντικό αντίκτυπο όχι μόνο στην οικονομία της χώρας αλλά και στη γεωπολιτική δυναμική της περιοχής, ελαχιστοποιώντας τα οικονομικά κίνητρα του Τελ Αβίβ για τη διατήρηση της ενεργειακής εξάρτησης από την Αίγυπτο. Μια επιπρόσθετη διπλωματική επίπτωση ήταν ότι η ανακάλυψη τους ακύρωσε την προοπτική ενεργειακής εξάρτησης του Ισραήλ από την Τουρκία, μέσω της οποίας το Τελ Αβίβ θα υποχρεούτο να εισάγει σημαντικές ποσότητες ρωσικού φυσικού αερίου. Η εγκατάλειψη αυτού του σχεδίου συνέτεινε στη διεύρυνση του γεωπολιτικού χάσματος μεταξύ των δύο χωρών.¹⁰

Στην υπόλοιπη περιοχή οι επιπτώσεις της περιφέρειας «Αραβικής Άνοιξης», ή «Ισλαμικός Χειμώνας», ακόμα δεν έχουν προσδιοριστεί πλήρως και επιδιώκεται να προσδιορισθεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο δύναται να κινηθούν οι χώρες. Η πολιτική αποσταθεροποίηση της Λιβύης και οι προσπάθειες της Αιγύπτου να σταθεροποιήσει την πολιτική της κατάσταση και να αναλάβει ρόλο στην ευρύτερη περιοχή, αποτελούν καταστάσεις που περιπλέκουν την οποιαδήποτε μελλοντική δραστηριότητα τη στιγμή μάλιστα που οι δύο χώρες είναι από τις κύριες εξαγωγίμες χώρες πετρελαίου και φυσικού αερίου προς την Ευρώπη.

Εκτός όμως από την πολύ σύντομη περιγραφή της κατάστασης των σημαντικότερων χωρών της περιοχής,¹¹ η ΝΑ Μεσόγειος παραμένει μια ιδιαίτερος ταραχώδεις και ασταθείς περιοχή. Υφίσταται ακόμα μια μεγάλη λίστα με προβλήματα με απόλυτη προτεραιότητα αυτά της ασφαλείας, η ανάδυση εύθραυστων κρατών, ασταθή και μη λειτουργικά ή ακόμα και αποτυχημένα κράτη, η πιθανότητα *de facto* αλλαγής συνόρων, ο ρόλος του πολιτικού Ισλάμ, φυσικά η τρομοκρατική τζιχάντ, το προσφυγικό με τις επακόλουθες συνέπειές του, οι φιλοδοξίες που αναπτύσσονται από κράτη της περιοχής, ο ανταγωνισμός για ενεργειακές πηγές και όλα αυτά σε συνδυασμό με το περιορισμένο ενδιαφέρον των ΗΠΑ που σε συνδυασμό με τις δομικές δυσκολίες της ΕΕ επιτρέπουν σε νέους παίκτες, όπως η Ρωσία, να κάνουν δυναμικά την εμφάνισή τους.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν ένα πλέγμα περίπλοκων, ανταγωνιστικών και απρόβλεπτων καταστάσεων οι οποίες υπό το πρίσμα του ενεργειακού δυναμικού που περικλείεται στην εν λόγω περιοχή αυξάνει ακόμα περισσότερο τη σπουδαιότητά της αλλά και τη βαρύτητά της για τον πιθανό μελλοντικό ρόλο της Ελλάδος.

Το ενεργειακό δυναμικό της ΝΑ Μεσογείου

Το ενεργειακό πλέγμα στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου αποτελείται από

10. Θεόδωρος Τσακίρης, «Το ενεργειακό παιχνίδι στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο», *Foreign Affairs*, (2012), σελ. 5 <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68634/dr-theodoros-tsakiris/>

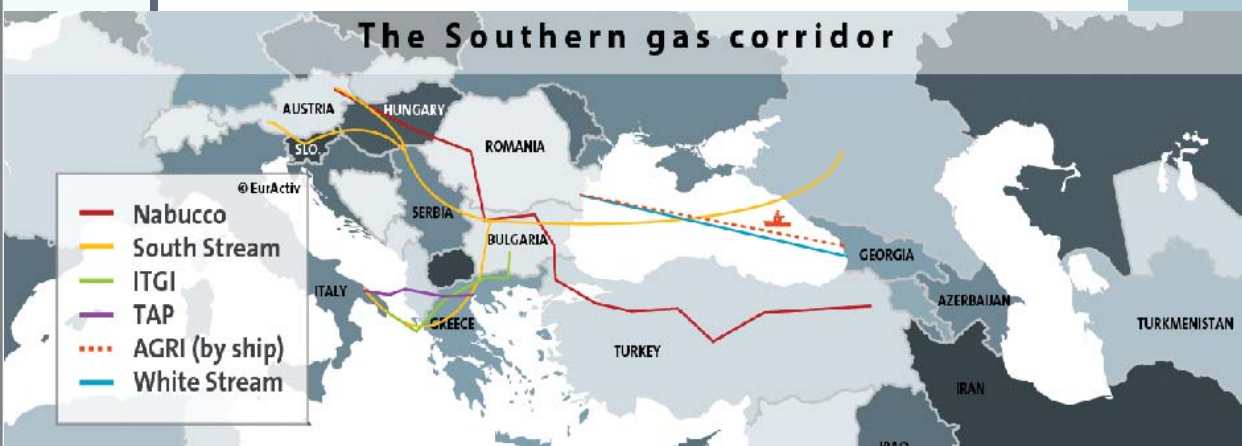
11. Thanos Dokos et al, «*The Eastern Mediterranean in 2020: Possible Scenarios and Policy Recommendations*», ELIAMEP, Policy Paper, No 26, April 2016, p. 5

αριθμό αγωγών με σκοπό να εξασφαλισθεί ο εφοδιασμός της Ευρώπης με τις αναγκαίες ενεργειακές ποσότητες. Ο «Νοτιότερος Διάδρομος Αερίου» (Southern Gas Corridor) αποτελεί μέρος του «Νέου Δρόμου Μεταξίου» για την ενεργειακή σύνδεση της ΕΕ με την περιοχή της Κασπίας. Η ΕΕ ονοματίζοντας αυτό το έργο, το οποίο ουσιαστικά αποτελεί ένα πλέγμα αγωγών, δημιούργησαν το πλαίσιο όπου κυβερνήσεις και εταιρείες επιδιώκουν να αποκομίσουν οφέλη μέσω ανάληψης αντιστοίχων κατασκευών.¹²

Ο πιο γνωστός αγωγός του νοτιότερου διαδρόμου είναι ο NABUCCO. Επίσης όμως και ένας αριθμός από μικρότερα έργα όπως ο Trans-Adriatic Pipeline (TAP), ο Interconnector Turkey-Greece-Italy (ITGI), ο South East Europe Pipeline (SEEP), Trans-Anatolia Gas Pipeline (TANAP), επίσης και ο Azerbaijan-Georgia-Romania Interconnector (AGRI) δύναται να αποτελούν τμήματα του διαδρόμου.

Στην ανταγωνιστική μεριά βρίσκεται το έργο της Ρωσίας με την ονομασία South Stream, ο οποίος στοχεύει στη μεταφορά Ρώσικου αερίου στην Ευρώπη. Ο αγωγός αυτός έχει μεγαλύτερη χωρητικότητα από τον Nabucco, παρόμοια χρονοδιαγράμματα και θα φτάνει σε μεγαλύτερο αριθμό καταναλωτών. Θεωρητικά επίσης μπορεί να μεταφέρει αέριο από τον Καύκασο καθώς η Ρωσική Gazprom προσφέρει ανταγωνιστικές τιμές στις χώρες παραγωγής όπως το Αζερμπαϊτζάν ή το Τουρκμενιστάν. Κατά μήκος του South Stream βρίσκεται ένας λιγότερο προβλεπόμενος αγωγός γνωστός ως White Stream, που είναι Ουκρανικής πρωτοβουλίας, και μπορεί να θεωρηθεί ως ανταγωνιστικός του νοτιότερου διαδρόμου καθώς αποσκοπεί να φέρει αέριο από τον Καύκασο μέσω Γεωργίας και Ουκρανίας στην Ρουμανία και στη συνέχεια στην Κεντρική Ευρώπη.

Χάρτης του Νοτιότερου Διαδρόμου Αερίου (Source: Euractiv)

12. <http://www.euractiv.com/section/med-south/linksdossier/europe-s-southern-gas-corridor-the-great-pipeline-race/#ea-accordion-background>

Αγωγός Nabucco και ανταγωνιστές

<http://www.naturalgaseurope.com/bp-socar-duo-coup-de-grace-to-nabucco>

Συγκρίνοντας ορισμένα από τα χαρακτηριστικά των αγωγών έχουμε τον παρακάτω πίνακα:

Ονομασία	Χωρητικότητα (bcm per annum)	Κόστος Κατασκευής (bn €)	Χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης	Μήκος (KM)
Nabucco	31	7,9	2017	3900
South-East Europe Pipeline (SEEP)	10	14	2017	3800
ITGI	26	2.2	2017	1300
TAP	10 (opt. 20)	1,5	2018	700 (+150)
South Stream Pipeline	63	24	2015	3700

Περιγράφοντας την κατάσταση που δημιουργείται θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι αγωγοί Nabucco, που εκτελείται υπό την αποδοχή της ΕΕ, και SEEP, που αποτελεί πρωτοβουλία της BP, είναι ανταγωνιστικοί σε άλλους δύο που μεταφέρουν το Αζερικό αέριο και είναι ο TAP και ITGI οι οποίοι διέρχονται από την Ελληνική επικράτεια, εν αντιθέσει με τους δύο πρώτους που παρακάμπτουν την Ελλάδα. Το κύριο στοιχείο για τον SEEP είναι ότι διερχόμενος από Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία και Κροατία μπορεί να προσεγγίσει μεγαλύτερη αγορά σε σύγκριση με τους TAP και ITGI. Φαινομενικά επομένως οι δύο αγωγοί που παρακάμπτουν την Ελλάδα παρουσιάζουν πλεονεκτήματα προσφέροντας μεγαλύτερη ικανοποίηση στις ενεργειακές απαιτήσεις.

Σχετικά με τον αγωγό South Stream πολιτικοί λόγοι και κυρίως η ευρωπαϊκή υποστήριξη προς τον αγωγό Nabucco ήταν το βασικό κίνητρο για την Ρωσία για την κατασκευή του. Με την ολοκλήρωση της κατασκευής του η Ρωσία επιδιώκει να ισχυροποιήσει τη θέση της ως του βασικότερου εφοδιστή της

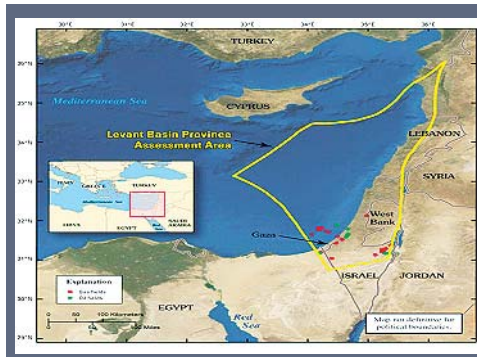
Ευρώπης στο φυσικό αέριο.

Το έργο του TAP σχεδιάστηκε με σκοπό να προσφέρει μια συντομότερη και φθηνότερη διαδρομή μεταφοράς αερίου από το κοίτασμα Sah Deniz II προς την Ευρωπαϊκή αγορά.

Τελικά μεταξύ των πιθανών επιλογών το κονσόρτσιουμ του Sah Deniz II προτίμησε τη χρησιμοποίηση του αγωγού TAP για τη διάθεση των 10 bcm προς την Ευρωπαϊκή αγορά.

Οι ανακαλύψεις στη λεκάνη του Λεβάντε¹³

Τα αποθέματα υδρογονανθράκων που έχουν ήδη επιβεβαιωθεί στην περιοχή της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου καθιστούν εφικτή τη πιθανότητα διαμόρφωσης ενός τρίτου προμηθευτή αερίου μετά τη Ρωσία και το Αζερμπαϊτζάν. Το κοίτασμα Λεβιάθαν περικλείεται στα χωρικά ύδατα των Ισραήλ, Λιβάνου, Συρίας και Κύπρου και ανακαλύφθηκε από την Noble Energy το 2010. Τα αποθέματα φυσικού αερίου στην περιοχή Λεβιάθαν υπολογίζονται σε 17 tcf (τρεις κυβικά πόδια). Εκτός από το φυσικό αέριο η περιοχή λέγεται ότι περιλαμβάνει και 600 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου. Οι εκτιμήσεις όμως του αμερικάνικου ινστιτούτου US Geological Survey (USGS) ανεβάζει τους αριθμούς σε 122 tcf αέριο και 1,7 δις. βαρέλια.

Το Φιλόδοξο Πρόγραμμα «ΗΛΙΟΣ»¹⁴

Το “Ηλιος” στοχεύει στην παραγωγή και εξαγωγή έως 10GW ηλεκτρικής ισχύος από ηλιακή ενέργεια σε κράτη-μέλη της ΕΕ. Το Σχέδιο «Ηλιος» στοχεύει να αποτελέσει εφελκυστικό της “πράσινης” ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας μέσω: της οικονομικής αξιοποίησης ενός ανεξάντλητου φυσικού πόρου (ηλιακή ενέργεια) της δημιουργίας ευνοϊκών συνθηκών για αειφόρο ανάπτυξη στον τομέα των ΑΠΕ της διευκόλυνσης άλλων κρατών-μελών στην επίτευξη των στόχων τους για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ μέχρι το 2020, προσφέροντας ελκυστικότερους όρους για την ανάπτυξη Φ/Β έργων (υψηλότερη απόδοση για το ίδιο κόστος επένδυσης) της δημιουργίας των κατάλληλων συνθηκών και απαραίτητων υποδομών για την εξαγωγή ηλεκτρισμού παραγόμενου

13. <http://www.globalresearch.ca/israel-gas-oil-and-trouble-in-the-levant/5362955>

14. <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=XRwkX7xZK5o%3D&tabid=786&language=el-GR>

και από άλλες μορφές ΑΠΕ της ανάπτυξης του 1ου “πράσινου” ενεργειακού αγωγού Νότου-Βορρά, με τη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και άλλων κρατών-μελών. Το “Ηλιος” αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία για την ανάπτυξη ενός αμοιβαία επωφελούς προγράμματος συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών, και συμβάλλει καθοριστικά στην επίτευξη των ευρωπαϊκών στόχων ΑΠΕ μέχρι το 2020.

Οι δυνατότητες της χώρας διαπιστώνονται από το γεγονός ότι η μέση ετήσια ακτινοβολία στην Ελλάδα είναι 1,800 kWh/m², 50% υψηλότερη από της Γερμανίας. Η Ελλάδα κατέχει την 11η θέση μεταξύ 40 χωρών ανά τον κόσμο, αναφορικά με τον “δείκτη ηλιακού δυναμικού”. Το ηλιακό δυναμικό της Ελλάδας ξεπερνά κατά πολύ το στόχο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τις ΑΠΕ για το 2020. Το δυναμικό αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί με οικονομικά αποδοτικό τρόπο και από άλλα κράτη-μέλη για να επιτύχουν τους στόχους τους σε ΑΠΕ μέχρι το 2020.

Ο ρόλος της Ελλάδος

Στο πλαίσιο εξασφάλισης της ενεργειακής ασφάλειας η διασφάλιση της μεταφοράς διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην Ευρωπαϊκή στρατηγική αναβαθμίζοντας έτσι το ρόλο των κρατών διακομιστών. Η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της ΕΕ αντιμετωπίζει τις ίδιες προκλήσεις και ταυτόχρονα είναι προσανατολισμένη προς την ΕΕ για την υλοποίηση της εσωτερικής και εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της.

Η μέχρι τώρα ελλιπείς ή στην καλύτερη περίπτωση περιορισμένες ενεργειακές δυνατότητες καθιστούν τη χώρα εξαρτώμενη ενεργειακά και την υποχρεώνουν να υλοποιήσει την αρχή της διαφοροποίησης ώστε να διατηρήσει την συνεχή και αδιάλειπτη εφοδιαστική της αλυσίδα.

Η ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου έχει μια στρατηγικής σημασίας μεταφοράς και παρουσίας υδρογονανθράκων και έτσι αποτελεί μια βαρύνουσα περιοχή για την ΕΕ ώστε να μπορέσει να εξασφαλίσει τη διαφοροποίηση τόσο στις ενεργειακές πηγές όσο και στις διαδρομές εφοδιασμού. Μια διαφοροποίηση που μπορεί να οδηγήσει στην ανεξαρτητοποίηση από τα ρωσικά αποθέματα μέσω της αξιοποίησης των υποδομών όσο και του Νοτιότερου Διαδρόμου Αερίου (Southern Gas Corridor). Η επίτευξη της απεξάρτησης υποβιβάζει την αξιοπιστία της Ρωσία ως ένας σημαντικό ενεργειακός συνétairos της ΕΕ αλλά και ταυτόχρονα θα περιορίσει το Ρωσικό ενεργειακό μονοπώλιο στις ευρωπαϊκές αγορές. Επιπλέον θα περιορίσει και τη γεωπολιτική αναβάθμιση της Ρωσίας με τη χρήση της ενεργειακής διπλωματίας και την αξιοποίηση δυνατοτήτων που προέρχονται καθαρά από την ΕΕ επιδεικνύοντας ότι η ένωση έχει τις δυνατότητες να διαδραματίσει σημαντικότερο ρόλο στην ενεργειακή σκακιέρα.

Τα πρόσφατα κοιτάσματα φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκαν στη θαλάσσια περιοχή του Ισραήλ και της Κύπρου καθιστούν τη συγκεκριμένη περιοχή της Μεσογείου μια πολλά υποσχόμενη μελλοντικά παραγωγό υδρογονανθράκων αλλά και συνάμα την Ελλάδα σημαντικό διαμετακομιστικό κέντρο μεταφέροντας το αέριο προς τις αγορές της Ευρώπης.

Στο πλαίσιο μεταφοράς του αερίου από τη ΝΑ Μεσόγειο προς την Ευρώπη εισέρχεται και η αξιοποίηση των δύο σταθμών LNG που υφίστανται σήμερα, ένας ήδη σε λειτουργία στη Ρεβυθούσα και ένας πλωτός υπό κατασκευή στην Αλεξανδρούπολη. Ο τελευταίος μάλιστα με την άμεση σύνδεσή του με τον αγωγό TAP θα μπορεί να μεταφέρει το φυσικό αέριο προς τις χώρες της Βαλκανικής. Συμπληρωματικά, η πιθανότητα επιβεβαίωσης ύπαρξης ελληνικών υδρογονανθράκων στις περιοχές της Κρήτης και του Ιονίου έχει προσελκύσει το διεθνές ενδιαφέρον. Όμως επιπλέον η Ελλάδα έχει και σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των ευρωπαϊκών περιβαλλοντικών στόχων καθώς επίσης και στην ανάπτυξη εσωτερικών ενεργειακών πηγών μέσω της υλοποίησης του φιλόδοξου προγράμματος «ΗΛΙΟΣ» που τυγχάνει και του γερμανικού ενδιαφέροντος.

Με βάση τα παραπάνω, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η Ελλάδα με την αναμφισβήτητη στρατηγική θέση που κατέχει, την ύπαρξη των αγωγών αλλά και των μελλοντικών καθώς επίσης και των κοιτασμάτων που έχουν ήδη ανακαλυφθεί στην ευρύτερη περιοχή ή και που δύνανται να επιβεβαιωθούν στο μέλλον, έχει όλες τα εχέγγυα ώστε να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Στρατηγικής αλλά και η ίδια να λάβει πιο ουσιαστική θέση στο ενεργειακό παιχνίδι.

Συμπερασματικά

Η διασφάλιση του αδιάλειπτου ενεργειακού εφοδιασμού αποτελεί σημαντική δέσμευση του κάθε εθνοκρατικού και όχι μόνο δρώντα. Η αντιμετώπισή του όμως θα πρέπει να γίνει με τρόπο συγκεντρωτικό και ιεραρχημένο λαμβάνοντας όλους τους παράγοντες υπόψη αξιοποιώντας την ενέργεια και ως αγαθό προς τις κοινωνίες αλλά και ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής.

Η διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ενέργειας ως τμήμα της υπό σύνταξης Ευρωπαϊκής Ένωσης Παγκόσμιας Στρατηγικής (EU Global Strategy) θα προσδιορίσει το γενικό πλαίσιο, την κατεύθυνση και τις προτεραιότητες αλλά το σημαντικότερο τον τρόπο επίτευξης της διαφοροποίησης ώστε να καταστεί η ΕΕ σε έναν ανεξάρτητο (όσον είναι εφικτό) και σημαίνοντα ενεργειακό δρώντα.

Η Ελλάδα με βάση το γενικό πλαίσιο θα πρέπει να διαμορφώσει τη δική της Εθνική Ενεργειακή Στρατηγική, όχι ως ένα ακόμα θεωρητικό έγγραφο αλλά ως σχέδιο που θα πρέπει να υλοποιηθεί πιστά και αποφασιστικά. Το γενικό

πλάνο θα μπορεί να κινείται σε δύο επίπεδα παράλληλα και αλληλοσυμπληρούμενα.

Το ένα επίπεδο θα πρέπει να στοχεύει στην αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της χώρας η οποία την καθιστά ως μία από τις κύριες πύλες εισόδου ενεργειακών προϊόντων στην ΕΕ. Η διαμόρφωση ενός ενοποιημένου δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου και ίσως και πετρελαίου που θα περιλαμβάνει το σύνολο των αγωγών που υπάρχουν στη χώρα αλλά και των σταθμών LNG, θα πρέπει να αποτελεί έναν από τους αντικειμενικούς στόχους του σχεδίου. Το πλέγμα αυτό μάλιστα θα πρέπει να είναι και ευρύτερα συνδεδεμένο με το δίκτυο προώθησης ενέργειας προς τις χώρες της ΕΕ αλλά και παραλαβής ενέργειας από διάφορους παραγωγούς εξασφαλίζοντας τη διαφοροποίηση.

Το άλλο επίπεδο θα πρέπει να αντιμετωπίζει την αξιοποίηση του ενεργειακού δυναμικού της χώρας στο οποίο περιλαμβάνονται τα αποθέματα πετρελαίου, φυσικού αερίου, αλλά και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που μπορεί να τύχουν καλύτερης εκμετάλλευσης. Οι περιοχές του Ιονίου και νοτίως της Κρήτης είναι εν δυνάμει περιοχές προς αξιοποίηση, χωρίς να τίθενται προκλήσεις. Η υλοποίηση του προγράμματος «ΗΛΙΟΣ» αναφορικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι ένας άλλος σημαντικός στόχος στην αξιοποίηση του ενεργειακού δυναμικού της χώρας.

Η ανάπτυξη ενεργειακής διπλωματίας αξιοποιώντας τα δύο ανωτέρω επίπεδα, γεωγραφική θέση και εθνικό ενεργειακό δυναμικό, υπό το διαμορφωμένο πλαίσιο που παρέχει η διαμόρφωση της στρατηγικής, εκτιμάται ότι θα προσδώσει σημαντικά οφέλη στη θέση της χώρας στη διεθνή αλλά και ουσιαστικά στην ενεργειακή σκακιέρα. Χαρακτηριστικά δηλώνεται η προσπάθεια της Ρωσίας ακόμα και δια μέσου του προέδρου της να περιορίσει τις δυνατότητες ακόμα και να καταργήσει τον υφιστάμενο αγωγό TAP.

Συμπερασματικά, η Ελλάδα είναι «καταδικασμένη» να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο ενεργειακό παιχνίδι λόγω γεωγραφικής θέσης αλλά και επειδή διαθέτει σημαντικές ενεργειακές και όχι μόνο δυνατότητες. Το ερώτημα είναι αν υφίσταται η πραγματική εθνική βούληση καθώς και τότε και υπό ποιες συνθήκες θα αναλάβει το ρόλο που της αναλογεί.

Βιβλιογραφία - Πηγές

Τσακίρης Θεόδωρος, «Η Ελληνική Διάσταση της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: Από τη Διπλωματία των Αγωγών στην Παραγωγή Υδρογονανθράκων», ΕΛΙΑΜΕΠ, Νο 21, Νοέμβριος 2012,

Τσακίρης Θεόδωρος, «Το ενεργειακό παιχνίδι στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο», Foreign Affairs, (2012), σελ. 5
<http://www.foreignaffairs.gr/articles/68634/dr-theodoros-tsakiris/>

Chester Lynne, *Conceptualising energy security and making explicit its polysemic nature*, Energy Policy, (2010), p. 889

Dokos Thanos et al, “*The Eastern Mediterranean in 2020: Possible Scenarios and Policy Recommendations*”, ELIAMEP, Policy Paper, No 26, April 2016, p. 5

IEA, Energy Supply Security 2014, Part 1, Charter 1 Overview, page 13-14
https://www.iea.org/media/freepublications/security/EnergySupplySecurity2014_PART_1

Kottari Maria, *Which is the role of Greece in the EU Energy Policy*, EKEME, 2012, p. 5-7

Sierra Oscar Pardo, «*A corridor through thorns: EU energy security and the Southern Energy Corridor*», European Security, Vol. 19, No 4, (2010), 643-660.

Vivoda Vlado, «*Diversification of oil import sources and energy security: A key strategy or an elusive objective?*», Energy Policy, 37, (2009), 4615-4623.

Yergin Daniel, «*Ensuring Energy Security*», (Foreign Affairs, Vol 85, No 2, (Mar - Apr 2006), pp.69-82.

<http://www.euractiv.com/section/med-south/linksdossier/europe-s-southern-gas-corridor-the-great-pipeline-race/#ea-accordion-background>

<http://www.naturalgaseurope.com/bp-socar-duo-coup-de-grace-to-nabucco>

<http://www.globalresearch.ca/israel-gas-oil-and-trouble-in-the-levant/5362955>

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=XRwkX7xZK5o%3D&tabid=786&language=el-GR>

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Σχης (ΠΒ) Στέργιος Καζάκης γεννήθηκε στη Σέρρες και εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1987 από όπου αποφοίτησε το 1991 ονομασθείς Ανθυπολοχαγός Πυροβολικού. Έχει υπηρετήσει σε Μονάδες ΠΒ, Σχολεία Εφαρμογής και σε επιτελείο Σχηματισμού Μεραρχίας καθώς και στο Στρατηγείο Δομής Δυνάμεων του ΝΑΤΟ στην Κωνσταντινούπολη (NRDC-TU). Έχει διατελέσει Διοικητής της 194 Μ.ΠΕΠ(MLRS). Έχει αποφοιτήσει επιτυχώς από όλα τα προβλεπόμενα για το βαθμό του σχολεία του όπλου του ΠΒ και την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου. Αποφοίτησε από το σχολείο Τεχνικής και Τακτικής εκπαίδευσης MLRS καθώς και από το σχολείο Ψυχολογικών Επιχειρήσεων στις ΗΠΑ. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Διοίκηση Επιχειρήσεων καθώς και στις Διεθνείς Σχέσεις με ειδίκευση στις Στρατηγικές Σπουδές και Διεθνής Πολιτική. Είναι έγγαμος και έχει μία κόρη.

"Μία Ανταλλαγή Απόψεων για τον Ελιγμό στην Άμυνα"

του Ανχη (ΤΘ) ε.α. Τσαρουχάκη Παναγιώτη

Πρόλογος του Τχη (ΠΒ) Καραμπελά Ιωάννη, σπουδαστού 13ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Το παρόν άρθρο αναδημοσιεύεται από τον ιστότοπο [http:// con-ops.blogspot.gr/](http://con-ops.blogspot.gr/) με συγγραφέα τον **Άνχη (ΤΘ) ε.α Τσαρουχάκη Παναγιώτη***. Η επιλογή του προς δημοσίευση κρίθηκε ως ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα για μελέτη, ανάλυση και περαιτέρω προβληματισμό, καθώς αποτελεί ένα εξαιρετο παράδειγμα επιχειρησιακής σχεδίασης, τακτικού σαφώς επιπέδου. Η ιδιαιτερότητά του εντοπίζεται στο γεγονός, ότι Γερμανοί και Αμερικανοί εμπειροπόλεμοι στρατηγοί αναπτύσσουν τον τρόπο ενεργείας τους, επί συγκεκριμένων τακτικών προβλημάτων, αναδεικνύοντας τη «φιλοσοφία» και τον τρόπο σκέψης της γερμανικής και αμερικανικής «σχολής» επιχειρησιακής τέχνης (operational art).

Η γερμανική «λύση» εντυπωσιάζει με την τολμηρότητά της, την πρωτοποριακή προσέγγιση της, ως προς την έννοια της «ενεργητικής άμυνας» και κυρίως, ως προς τη «συμφωνία» της με τις αρχές και τους κανόνες της σύγχρονης επιχειρησιακής σχεδίασης (Διακλαδικός Κανονισμός Επιχειρησιακής Σχεδίασης Ενόπλων Δυνάμεων 2-1/2012), που διδάσκεται στην ΑΔΙΣΠΟ. Είναι πράγματι εντυπωσιακό το 1980 οι Γερμανοί στρατιωτικοί να σχεδιάζουν, έχοντας στο νου τους το «Θεμελιώδες Πλαίσιο Επιχειρήσεων» και να προβλέπουν στο σχεδιασμό τους αποφασιστικές και υποβοηθητικές ενέργειες (Επιχειρησιακό Πλαίσιο) ή ενέργειες καθήλωσης και προσβολής (Τακτικό Πλαίσιο), καταργώντας ουσιαστικά τη γραμμική - μετωπική αντιπαράθεση δυνάμεων. Δεν είναι βέβαια τυχαία η παραπάνω προσέγγιση, καθώς η γερμανική «σχολή» διαμορφώθηκε σε βάθος χρόνου, δημιουργώντας στρατιωτικούς ηγέτες οι οποίοι αναλάμβαναν πρωτοβουλίες και γρήγορες αποφάσεις, διακρίνονταν για το «θράσος» τους και με τις ενέργειές τους επεδίωκαν το αποφασιστικό πλεονέκτημα έναντι του αντιπάλου και τη συντριβή του. Άλλωστε, από το 1929 ο Στρατηγός Von Seeckt στο βιβλίο του «Σκέψεις ενός στρατιώτη» διατύπωσε τους τέσσερεις αιώνιους «νόμους του πολέμου»: συντριβή των εχθρικών στρατιωτικών δυνάμεων, απλότητα και σαφήνεια της σχεδίασης, χρήση αποφασιστικής δύναμης στην αποφασιστική προσπάθεια και επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών μόνο με θυσίες. Τις ίδιες αρχές συνεχίζουν να ενστερνίζονται οι Γερμανοί Στρατηγοί Balck και Mellenthin 50 χρόνια αργότερα, επηρεάζοντας τη σύγχρονη επιχειρησιακή τέχνη και σχεδίαση.

Μία Ανταλλαγή Απόψεων για τον Ελιγμό στην Άμυνα

Τον Μάιο του 1980 το αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας ανέθεσε στην εταιρεία «The BDM Corporation» να διοργανώσει ένα συνέδριο για θέματα τακτικής στην έδρα της αμερικανικής Σχολής Πολέμου. Σκοπός του συνεδρίου ήταν να προσεγγιστεί η εμπειρία του γερμανικού στρατού στη διεξαγωγή αμυντικών επιχειρήσεων στο ανατολικό μέτωπο κατά τη διάρκεια του Β΄ Π.Π. και να εξετα-

στεί η αξιοποίηση της εμπειρίας αυτής στη σχεδίαση της άμυνας της Δυτικής Γερμανίας. Στο συνέδριο συμμετείχαν δύο διακεκριμένοι αξιωματικοί της Βέρμαχτ, Αμερικανοί αξιωματικοί, και επιστήμονες από τον ευρύτερο χώρο της άμυνας.

Αναλυτικά οι συμμετέχοντες ήταν:

Ο General der Panzertuppen a.D. Hermann Balck. Γεννήθηκε το 1893 στην Ανατολική Πρωσία. Εισήλθε στη στρατιωτική υπηρεσία το 1913. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Π.Π. τραυματίστηκε επτά φορές και παρασημοφορήθηκε. Κατά τη διάρκεια του Β΄ Π.Π. διατέλεσε διοικητής συντάγματος μηχανοκίνητου πεζικού, συντάγματος αρμάτων, τεθωρακισμένης μεραρχίας, σώματος στρατού, στρατιάς και ομάδας στρατιών. Τιμήθηκε με τον σταυρό των ιπποτών με φύλλα δρυός, ξίφη και διαμάντια, μία διάκριση την οποία έλαβαν μόνο 27 αξιωματικοί όλων των κλάδων της Βέρμαχτ. Στο τέλος του πολέμου παραδόθηκε στους Αμερικάνους και παρέμεινε υπό κράτηση έως το 1947. Ένα χρόνο αργότερα συνελήφθη για την εκτέλεση του Αντισυνταγματάρχη Johann Schottke, που είχε λάβει χώρα τον Νοέμβριο του 1944. Κρίθηκε ένοχος και καταδικάστηκε σε τριετή φυλάκιση. Εξέτισε το ήμισυ της ποινής του και αφέθηκε ελεύθερος. Στη συνέχεια δραστηριοποιήθηκε στον χώρο των επιχειρήσεων. Πέθανε το 1982. Ο Balck θεωρείται ένας από τους κορυφαίους στρατηγούς των τεθωρακισμένων του Β΄ Π.Π.

Ο Generalmajor a.D. Friedrich von Mellenthin. Γεννήθηκε το 1904 στη Σιλεσία. Εισήλθε στη στρατιωτική υπηρεσία το 1924. Κατά τη διάρκεια του Β΄ Π.Π. διατέλεσε επιτελής της Στρατιάς του Ρόμελ στην Αφρική, επιτελάρχης σε σχηματισμούς σώματος στρατού, στρατιάς και ομάδας στρατιών και διοικητής τεθωρακισμένης μεραρχίας. Συνεργάστηκε με τον Balck για πρώτη φορά στα τέλη του '42 στη νότια Ρωσία. Στη συνέχεια τον ακολούθησε ως επιτελάρχης σε κάποιες από τις διοικήσεις που εκείνος ανέλαβε. Στο τέλος του πολέμου παραδόθηκε στους Αμερικανούς και παρέμεινε υπό κράτηση για δυόμισι χρόνια. Μετά την απελευθέρωση του μετανάστευσε στη Νότια Αφρική. Δραστηριοποιήθηκε στον χώρο των αερομεταφορών. Συνεργάστηκε με τον Balck και επιχειρηματικά. Πέθανε το 1997. Ο Mellenthin θεωρείται ένας από τους κορυφαίους επιτελικούς αξιωματικούς του Β΄ Π.Π., η δε σχέση του με τον Balck αντιμετωπίζεται ως υπόδειγμα συνεργασίας διοικητή - επιτελάρχη.

Balck και von Mellenthin (με τον λευκό επενδύτη) το 1943 στην Ουκρανία

Ο Συνταγματάρχης Hasso von Uslar-Gleichen. Γεννήθηκε το 1935. Εισήλθε στη στρατιωτική υπηρεσία το 1956. Διατέλεσε Ακόλουθος Άμυνας της γερμανικής πρεσβείας στις ΗΠΑ (1978-81) και Διοικητής της 36ης Τεθωρακισμένης Ταξιαρχίας (1983-86). Αποστρατεύτηκε με το βαθμό του ταξίαρχου. Συμμετείχε στο συνέδριο κατά κύριο λόγο για να συνδράμει σε θέματα μετάφρασης και στρατιωτικής ορολογίας.

Ο Στρατηγός ε.α. William E. DePuy. Γεννήθηκε το 1919 στη Βόρεια Ντακότα. Ως σπουδαστής κολεγίου παρακολούθησε πρόγραμμα εκπαίδευσης εφέδρων αξιωματικών (ROTC). Το 1941 ονομάστηκε ανθυπολοχαγός πεζικού. Συμμετείχε στις μάχες στη Γαλλία και στη Γερμανία κατά τον Β΄ ΠΠ ως επιτελής συντάγματος, διοικητής τάγματος και επιτελής μεραρχίας. Διοίκησε την 1η Μεραρχία Πεζικού στο Βιετνάμ. Ανέλαβε τη διοίκηση της νεοσυσταθείσης Διοίκησης Δόγματος & Εκπαίδευσης (TRADOC) το 1973. Υπήρξε ένας από τους θεμελιωτές του σύγχρονου αμερικανικού στρατού σε ότι αφορά τα θέματα εκπαίδευσης. Διατύπωσε το δόγμα της «**Ενεργητικής Άμυνας**» το οποίο ήταν σε ισχύ κατά τον χρόνο διεξαγωγής του συνεδρίου. Αποστρατεύτηκε το 1977 και πέθανε το 1992.

DePuy και von Uslar-Gleichen

Ο Αντιστράτηγος Glenn K. Otis. Γεννήθηκε το 1929 στη Νέα Υόρκη. Εισήλθε στη στρατιωτική υπηρεσία το 1946. Διακρίθηκε στο Βιετνάμ ως διοικητής επιλαρχίας αναγνώρισης και παρασημοφορήθηκε. Συμμετείχε στην ανάπτυξη του άρματος Abrams. Διατέλεσε Διοικητής της 1ης Τεθωρακισμένης Μεραρχίας (1978-79), Βοηθός Επιτελάρχη με αρμοδιότητα για τις Επιχειρήσεις και τα Σχέδια στο Υφυπουργείο Στρατού (1979-81), διοικητής της TRADOC (1981-83) και Διοικητής του Αμερικανικού Στρατού στην Ευρώπη (1983-88). Αποστρατεύτηκε το 1988. Μετά την αποστρατεία του παρέμεινε ενεργός στον ευρύτερο χώρο της άμυνας. Πέθανε το 2013.

Ο Αντιστράτηγος Paul F. Gorman. Γεννήθηκε το 1927 στη Νέα Υόρκη. Εισήλθε στη στρατιωτική υπηρεσία το 1950. Συμμετείχε στον πόλεμο της Κορέας και διακρίθηκε στο Βιετνάμ ως διοικητής τάγματος πεζικού και παρασημοφορήθηκε. Διατέλεσε υποδιοικητής του DePuy στην TRADOC (1973-77), Διοικητής της 8ης M/K Μεραρχίας Πεζικού (1977-79), Διευθυντής Σχεδίων και Αμυντικής

Πολιτικής στο ΓΕΕΘΑ (1979-83) και Διοικητής της Νότιας Διοίκησης (1983-85) με χώρο ευθύνης τη Λατινική Αμερική. Αποστρατεύτηκε το 1985. Μετά την αποστρατεία του ασχολήθηκε με τον χώρο της εξομοίωσης για στρατιωτικές εφαρμογές.

Glenn Otis και Paul Gorman

Ο **Δρ. Daniel F. McDonald**. Γεννήθηκε το 1927 στη Νέα Υόρκη. Υπηρέτησε τη θητεία του στο Ναυτικό. Σπούδασε φυσική. Το 1959 μαζί με τους επίσης φυσικούς Braddock και Dun ίδρυσε την BDM που παρείχε υπηρεσίες ανάλυσης για την ανάπτυξη οπλικών συστημάτων. Η μικρή εταιρεία των τριών φυσικών γιγαντώθηκε τη δεκαετία του '70 και το 1988 πουλήθηκε για 425 εκ. δολάρια. Οι ιδρυτές της BDM το 1988 δημιούργησαν το Ίδρυμα Rotomac, έναν μη κερδοσκοπικό οργανισμό κυβερνητικής πολιτικής. Ο McDonald έχει γράψει για θέματα αμυντικής πολιτικής. Πέθανε το 2012.

Οι δημιουργοί της BDM Dun, McDonald (στο κέντρο) και Braddock σε εκδήλωση του Ιδρύματος Rotomac

Ο **Δρ. Phillip Karber**. Είναι πρόεδρος του Ιδρύματος Rotomac ενώ υπήρξε στέλεχος και αντιπρόεδρος της BDM. Διδάσκει στο Πανεπιστήμιο της Τζορτζτάουν. Υπήρξε σύμβουλος σε θέματα άμυνας των κυβερνήσεων Ρέιγκαν, Θάτσερ, του Γ.Γ. του NATOManfred Wörner καθώς και άλλων διακεκριμένων πολιτικών. Υπηρέτησε τη θητεία του στους πεζοναύτες.

Jim Dunnigan και Phillip Karber

Ο **James F. Dunnigan**. Γεννήθηκε το 1943 στη Νέα Υόρκη. Υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία σε μοίρα βλημάτων MGM-29. Σπούδασε ιστορία στο Πανεπιστήμιο της Κολούμπια. Ίδρυσε την εταιρεία Simulation Publications, Inc. Θεωρήθηκε αυθεντία στον χώρο των πολεμικών παιγνίων.

Ο **Pierre Sprey**. Γεννήθηκε το 1937 στη Γαλλία και μεγάλωσε στη Νέα Υόρκη. Σπούδασε αεροναυπηγική και γαλλική λογοτεχνία στο Yale, καθώς και στατιστική και επιχειρησιακή έρευνα στο Cornell. Την περίοδο 1966-70 εργάστηκε στο γραφείο του Υπουργού Άμυνας. Ο Sprey μαζί με τον John Boyd και άλλους υπήρξε μέλος της διάσημης «Μαφίας των Μαχητικών» καθώς και της ομάδας των «Αναμορφωτών των Ενόπλων Δυνάμεων». Συνέβαλε στην ανάπτυξη των αεροσκαφών F-16 και A-10 και ενδιαφέρθηκε για τις ιδέες που αφορούσαν τον πόλεμο ελιγμών και τη χρήση της αεροπορίας ως μέλος της ομάδας συνδυασμένων όπλων. Στις μέρες μας στάθηκε ιδιαίτερα επικριτικά απέναντι στο αεροσκάφος F-35.

Pierre Sprey και Wolfgang Samuel

Ο Αντισμήναρχος Wolfgang W.E. Samuel. Γεννήθηκε το 1935 στη Γερμανία και με το τέλος του πολέμου η οικογένεια του μετανάστευσε στις ΗΠΑ. Εισήλθε στην αεροπορία το 1960 και υπηρέτησε ως πλοηγός σε μοίρες βομβαρδιστικών. Έλαβε πτυχίο από το πανεπιστήμιο της Αριζόνα. Κατά το χρόνο του συνεδρίου υπηρετούσε στο τμήμα Επιχειρήσεων - Σχεδίων & Ετοιμότητας του αμερικανικού ΓΕΑ. Αποστρατεύτηκε το 1985 με το βαθμό του σμηνάρχου. Έχει γράψει βιβλία για την αμερικανική αεροπορία κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και για τις αναμνήσεις του από τα παιδικά του χρόνια στη Γερμανία.

Οι αξιωματικοί αναφέρθηκαν με τον βαθμό που κατείχαν κατά τον χρόνο του συνεδρίου. Το συνέδριο διήρκησε από τις 19 έως τις 22 Μαΐου και κατά τη διάρκεια του συζητήθηκαν οι εμπειρίες των Balck - Mellenthin στο ανατολικό μέτωπο. Στη συνέχεια παρουσιάστηκαν δύο τακτικές καταστάσεις όπου οι συμμετέχοντες εξέθεσαν τις απόψεις τους. Οι λύσεις που δόθηκαν στις δύο τακτικές καταστάσεις και ο σχολιασμός τους είναι το αντικείμενο αυτού του άρθρου.

Ο Αμερικανικός Στρατός το 1980

Μετά την αποτυχία στο Βιετνάμ ο αμερικανικός στρατός πέρασε μία φάση έντονης αναζήτησης και αναδιοργάνωσης. Η υποχρεωτική θητεία καταργήθηκε, η εκπαίδευση τέθηκε σε νέες βάσεις και οι επιχειρησιακές αντιλήψεις επηρεάστηκαν από την προσήλωση στο κύριο μέτωπο αντιπαράθεσης με τη Σοβιετική Ένωση την κεντρική Ευρώπη.

Με την υιοθέτηση της στρατηγικής της «εύκαμπτης αντίδρασης» η άμυνα της Ευρώπης θα έπρεπε να στηρίζεται κατά κύριο λόγο σε συμβατικά μέσα. Οι Αμερικανοί τόσο στον Β' Π.Π. όσο και αργότερα στην Κορέα και στο Βιετνάμ απολάμβαναν σημαντική υλική υπεροχή έναντι των αντιπάλων τους. Απέναντι στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας όμως στην κεντρική Ευρώπη μειονεκτούσαν, μία κατάσταση πρωτοφανή για τον αμερικανικό στρατό. Αναζητώντας λύσεις στο πρόβλημα στράφηκαν στους Γερμανούς οι οποίοι είχαν εμπειρία αντιμετώπισης του Κόκκινου Στρατού. Τη δεκαετία 1975-85 οι Αμερικάνοι στρατιωτικοί άκουσαν πολλούς Γερμανούς και διάβασαν ακόμη περισσότερους. Οι περιγραφές των Γερμανών βετεράνων είχαν πολύ μεγάλη απήχηση στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Αν ρίξει κανείς μια ματιά στις εργασίες που έγραφαν οι μαθητές της αμερικανικής ΣΔΙΕΠ τη δεκαετία του '80 θα δει ότι τα θέματα από τον γερμανικό στρατό και τις εκστρατείες του κυριαρχούσαν. Τόσο ο Balck όσο και ο Mellenthin (που έζησε περισσότερο) κλήθηκαν αρκετές φορές στις ΗΠΑ για να εκθέσουν τις απόψεις τους.

1η Τακτική Κατάσταση: Η 3η Τεθωρακισμένη Μεραρχία

Γενικά Στοιχεία

Η διάταξη των νατοϊκών δυνάμεων στη Δυτική Γερμανία τη δεκαετία του '80 φαίνεται στον παρακάτω χάρτη. Το δικό μας ενδιαφέρον θα εστιαστεί στη ζώνη ευθύνης του αμερικανικού V Σώματος Στρατού.

Το επίκεντρο της προσοχής του V Σώματος ήταν ο «**Διάδρομος της Φούλντα**», μια γεωγραφική περιοχή που ταυτίστηκε με τον Ψυχρό Πόλεμο. Ο Διάδρομος ξεκινούσε από την περιοχή της πόλεως Eisenach στην Αν. Γερμανία, διακλαδίζονταν σε δύο διαβάσεις, βορείως και νοτίως του όρους Vogelsberg και κατέληγε στη Φρανκφούρτη. Οι διαβάσεις του Διαδρόμου δεν είναι ιδιαίτερα ευρείς αλλά είναι επαρκείς για την κίνηση σημαντικών μηχανοκίνητων δυνάμεων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν θανάσιμη απειλή για το αμερικανικό Σώμα. Επιπλέον η Φρανκφούρτη αποτελούσε το οικονομικό κέντρο της Δυτ.

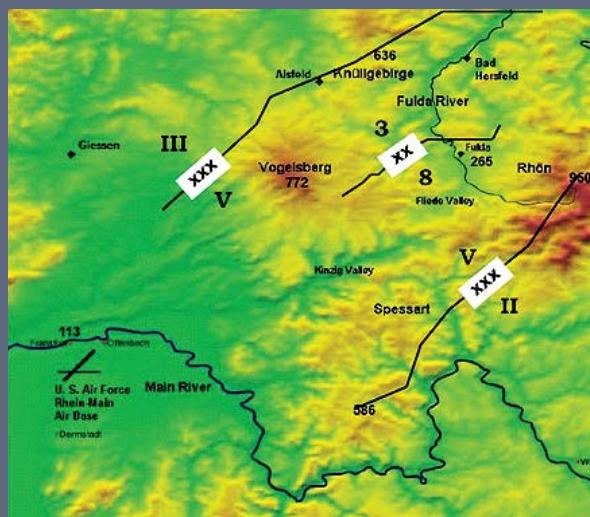
Γερμανίας, διέθετε το μεγαλύτερο αεροδρόμιο της χώρας και μετά απ' αυτήν ο Ρήνος απείχε μόνο 20 χλμ. Μειονέκτημα για τον επιτιθέμενο αποτελούσε η δασώδης φύση της περιοχής. Το μέσο υψόμετρο της είναι 400 - 800 μ., ενώ οι μέσες αποστάσεις εμπλοκής 500 - 1.000 μ. Το βόρειο όριο του Σώματος ήταν το Bad Hersfeld και το νότιο το Bad Kissingen. Ο ποταμός Φούλντα αποτελούσε το σημαντικότερο κώλυμα στην τοποθεσία του Σώματος.

Χάρτης 1. Διάταξη των αντίπαλων δυνάμεων στη Γερμανία τη δεκαετία του '80

Το Σώμα θα εκπλήρωνε την αποστολή του με:

- Το 11ο Σύνταγμα Τεθωρακισμένου Ιππικού (Έδρα: Φούλντα),
- Την 3η Τεθωρακισμένη Μεραρχία (Έδρα: Φρανκφούρτη),
- Την 8η Μ/Κ Μεραρχία Πεζικού (Έδρα: Bad Kreuznach).
- Επιπλέον, στο Σώμα άνηκαν η 4η Μ/Κ Μεραρχία Πεζικού (Έδρα: Fort Carson) και άλλες μονάδες που βρίσκονταν στο έδαφος των ΗΠΑ.

Χάρτης 2. Γενική άποψη του Διαδρόμου της Φούλντα και όρια του V Σώματος και των δύο μεραρχιών.

Χάρτης 3. Ο Διάδρομος της Φούλντα με τη βόρεια και τη νότια διάβαση

Το Πρόβλημα

Στους Balck και Mellenthin ανατέθηκε η 3η Τεθωρακισμένη Μεραρχία και ενημερώθηκαν ότι αυτή διέθετε 14 μονάδες ελιγμού, δηλαδή:

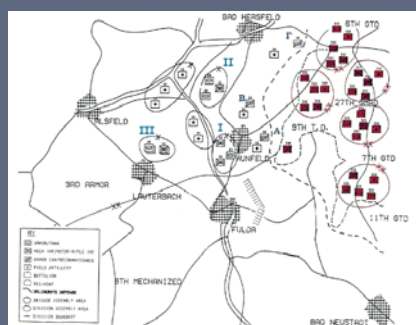
- 6 Επιλαρχίες Αρμάτων,
- 5 Τάγματα Μηχανοκίνητου Πεζικού και
- 3 Επιλαρχίες Αναγνώρισεως

(Μία οργανική και δύο που της διέθετε το Σώμα).

Ακόμη, η Μεραρχία μπορούσε να υπολογίζει στην υποστήριξη τεσσάρων μοιρών οργανικού πυροβολικού, τεσσάρων μοιρών πυροβολικού του Σώματος και δύο λόχων επιθετικών ελικοπτέρων. Το βόρειο όριο της Μεραρχίας ήταν ο αυτοκινητόδρομος Bad Hersfeld - Alsfeld (NAI στη Μεραρχία), ενώ το νότιο όριο βρίσκονταν νοτίως της γραμμής Hunfeld - Lauterbach. Η Μεραρχία δηλαδή θα έφραζε τη βόρεια διάβαση του Διαδρόμου. Το μέτωπο της Μεραρχίας ήταν περίπου 25 χλμ., ενώ η απόσταση από τα σύνορα μέχρι τη Φρανκφούρτη περίπου 100 χλμ. Η αποστολή που δόθηκε στη Μεραρχία ήταν η προωθημένη άμυνα. Στους Γερμανούς στρατηγούς εξηγήθηκε ότι το αμερικανικό δόγμα (FM 100-5/1976) προέβλεπε ότι η δύναμη καλύψεως επιβραδύνει τον αντίπαλο και προσπαθεί να αποκαλύψει την κύρια προσπάθεια του και στη συνέχεια ο κύριος αμυντικός αγώνας δίνεται όσο το δυνατόν πιο προωθημένα. Η Μεραρχία θα αντιμετώπιζε σχηματισμούς της 1ης Στρατιάς Αρμάτων της Φρουράς και της 8ης Στρατιάς της Φρουράς. Τέλος, οι Γερμανοί ενημερώθηκαν για την οργάνωση και τα μέσα που διέθεταν τόσο η φίλια μεραρχία όσο και η αντίστοιχη σοβιετική [1]. Με αυτά τα δεδομένα τους ζητήθηκε να παρουσιάσουν το σχέδιο ενεργείας τους.

Η «γερμανική» λύση

Οι Balck και Mellenthin αφού συσκέφθηκαν για σύντομο χρόνο, που εντυπωσίασε τους Αμερικανούς, παρουσίασαν την άποψη τους. Για τη διευκόλυνση του παρόντος κειμένου οι Επιλαρχίες Αναγνώρισεως που υπάρχουν στα

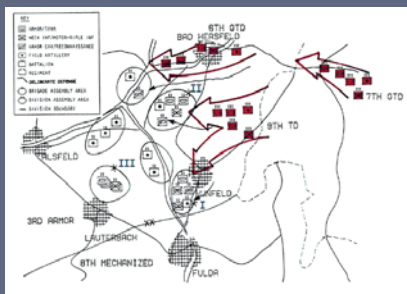
Χάρτης 5. Η αρχική διάταξη δυνάμεων της «γερμανικής» λύσης

σχεδιαγράμματα που ακολουθούν ονομάστηκαν Α, Β, Γ και οι Ταξιαρχίες Ι, ΙΙ, ΙΙΙ και ΙV.

Το σχέδιο ενεργείας των Γερμανών προέβλεπε:

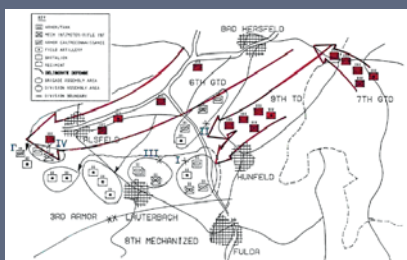
- Οι Επιλαρχίες Αναγνώρισεως Α και Β θα διεξήγαγαν τον επιβραδυντικό αγώνα από τα σύνορα μέχρι την κύρια αμυντική τοποθεσία. (Μία απόσταση περίπου 8-10 χλμ.)

- Η Μεραρχία θα συγκροτούσε τρεις ταξιαρχίες
- Οι Ταξιαρχίες I και II, αποτελούμενες από τρεις μονάδες ελιγμού η κάθε μία, είχαν αποστολή να αμυνθούν στα Ύ του μετώπου της Μεραρχίας και να κρατήσουν. Θα τους διατίθονταν το μείζον της υποστήριξης από πυροβολικό, αεροπορία και επιθετικά ελικόπτερα.
- Η Ταξιαρχία III, αποτελούμενη από πέντε μονάδες ελιγμού, θα τηρούνταν ως εφεδρεία βορείως του Lauterbach.
- Το βορειότερο Ό του μετώπου της Μεραρχίας, δηλαδή ο άξονας Bad Hersfeld - Alsfeld, θα αφήνονταν εκτεθειμένο, με μόνη δύναμη την Επιλαρχία Αναγνώρισεως Γ, με σκοπό να έλξει τη σοβιετική κύρια προσπάθεια.
- Η προφανής επιτυχία της 6ης Μεραρχίας Αρμάτων της Φρουράς θα ωθούσε τη σοβιετική διοίκηση να προσανατολίσει ανάλογα την 7η Μεραρχία Αρμάτων. Όταν η αιχμή της σοβιετικής επίθεσης θα είχε περάσει το Alsfeld η Ταξιαρχία III θα εκτόξευε την επίθεση της στα νώτα της 6ης Μεραρχίας με σκοπό να την καταστρέψει.

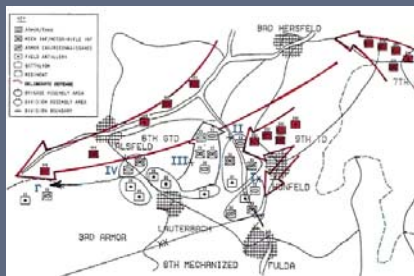
Χάρτης 6. Ο επιβραδυντικός αγώνας μπροστά από την τοποθεσία των Ταξιαρχιών I & II έχει ολοκληρωθεί και οι Επιλαρχίες Αναγνώρισεως Α & Β έχουν εισέλθει στην τοποθεσία. Η Επιλαρχία Αναγνώρισεως Γ επιβραδύνει στην κατεύθυνση Bad Hersfeld – Alsfeld

Οι Αμερικανοί εντυπωσιάστηκαν από την αποφασιστικότητα των Γερμανών να ανοίξουν τόσο γρήγορα το παιχνίδι και ρώτησαν με ενδιαφέρον τους δύο στρατηγούς εάν ανεπιφύλακτα θα άφηναν μια σοβιετική μεραρχία να εισχωρήσει στο επιχειρησιακό βάθος της αμερικανικής στρατιάς. (Σύμφωνα με τον Χάρτη 8 η αιχμή της 6ης Μεραρχίας θα αφήνονταν να εισχωρήσει σε βάθος περίπου 65 χλμ.). Οι Γερμανοί απάντησαν ότι όσο βαθύτερα εισχωρήσει ο εχθρός τόσο καλύτερες είναι οι προοπτικές για την καταστροφή του. Μετά από επίμονες συζητήσεις παραδέχτηκαν ότι ίσως μία επιλαρχία αναγνώρισεως δεν θα ήταν αρκετή για να επιτηρεί την προέλαση της σοβιετικής Μεραρχίας και τοποθέτησαν μία δύναμη, την Ταξιαρχία IV, νοτιοδυτικά του Alsfeld για να την αναχαιτίσει. Έχει ενδιαφέρον ότι συγκρότησαν την Ταξιαρχία IV αφαιρώντας από μία μονάδα ελιγμού από τις Ταξιαρχίες I και II που βρίσκονταν στην τοποθεσία και άφησαν ανέπαφη τη δύναμη αντεπίθεσης. Μετά απ' αυτό ο Αντιστράτηγος Otis, ο οποίος είχε διατελέσει διοικητής ταξιαρχίας στην 3η Τεθωρακισμένη Μεραρχία, εξέφρασε τον προβληματισμό του κατά πόσο οι αποδυναμωμένες Ταξιαρχίες I και II

Χάρτης 7. Η αιχμή της σοβιετικής επίθεσης έχει περάσει το Alsfeld. Η Ταξιαρχία II εκτείνεται για να καλύψει το πλεονό της σοβιετικής εισχώρησης. Η Ταξιαρχία IV είναι εγκατεστημένη ΝΔ του Alsfeld

θα μπορούσαν να κρατήσουν το έδαφος τους. Ο Balck απάντησε ότι γι' αυτό τους διατίθονταν το μείζον των πυρών υποστηρίξεως και τα επιθετικά ελικόπτερα.

Χάρτης 8. Η αντιμετώπιση της 3ης Τεθω-
ρακισμένης Μεραρχίας

Οι Balck και Mellenthin επεσήμαναν ότι ο τρόπος ενεργείας που εισηγήθηκαν θα απαιτούσε ασφάλινα νεύρα τόσο από τον Μέραρχο της 3ης Τεθωρακισμένης Μεραρχίας όσο και από τον προϊστάμενο του, τον Διοικητή του V Σώματος Στρατού, αλλά και από τον Σωματάρχη του γειτονικού III Δυτικο-γερμανικού Σώματος. Επιπλέον πρόσθεσαν ότι ο παραπάνω τρόπος ενεργείας δεν θα μπορούσε να αποφασιστεί

μόνο από τον Μέραρχο αλλά θα ήταν μία επιλογή που θα την έκανε το Σώμα.

Σχόλια για τη «γερμανική» λύση

Ο συντάκτης του απολογισμού του συνεδρίου σχολιάζοντας την πρόταση των Γερμανών γράφει:

«Η τόλμη, στην πραγματικότητα το θράσος, που χαρακτήριζε το σχέδιο τους ήταν τέτοιο που εάν αυτό είχε προταθεί από κάποιον άλλο θα απορρίπτονταν ως παντελώς ανεύθυνο. Αλλά η προθυμία τους να ανοίξουν τη μάχη ήταν εδραιωμένη στις εμπειρίες τους και δεν μπορεί να απορριφθεί. Ενδεχομένως, είχαν μάθει ότι τα μεγάλα κέρδη έρχονταν όταν τις συνθήκες στο πεδίο της μάχης τις διαμόρφωναν οι ίδιοι και όχι οι Ρώσοι και όταν κατάφεραν να διατηρήσουν την πρωτοβουλία. Πρέπει ακόμη να πίστευαν ότι μόνο μεγάλες επιτυχίες μπορούσαν να λύσουν το πρόβλημα που αντιμετώπιζαν».

Τα σχόλια στη «γερμανική» λύση θα αφορούν τα παρακάτω ερωτήματα;

- 1) Ποια είναι η πρόθεση που διαγράφεται από το σχέδιο των Γερμανών;
- 2) Ποια η λειτουργικότητα της κατάταξης των δυνάμεων που επιλέγεται στο σχέδιο;
- 3) Τι είναι ο ρυθμός στις επιχειρήσεις και ποια η σημασία του στο συγκεκριμένο σχέδιο;
- 4) Ποιες είναι οι αδυναμίες της «γερμανικής λύσης» και ποιες οι προϋποθέσεις εφαρμογής της;
- 5) Με σύγχρονους όρους πόσο «μοντέρνα» είναι η «γερμανική» λύση

1) Η πρόθεση της «γερμανικής» λύσης

Από την ιδέα ενεργείας που εκτέθηκε παραπάνω μπορούμε να συνάγουμε τα εξής:

- Οι δύο Γερμανοί αντιλαμβάνονται ως ουσιώδες τμήμα της αποστολής

τους την καταστροφή σημαντικού μέρους της επιτιθέμενης δύναμης.

- Επιδιώκουν να καταστρέψουν την εχθρική δύναμη με ιδιαίτερα αποφασιστικό τρόπο μη διστάζοντας να αναλάβουν μεγάλο ρίσκο.

Είναι φανερό ότι οι Balck - Mellenthin δεν επιδιώκουν να αποκρούσουν τον αντίπαλο δίνοντας αγώνα στην κύρια αμυντική τοποθεσία αλλά να του επιτρέψουν να εισέλθει σε αυτήν, να εκθέσει τα πλευρά και τα νώτα του και τότε να τον κυκλώσουν και να τον καταστρέψουν. Φαίνεται ότι γι' αυτούς η διατήρηση της τοποθεσίας αποτελεί απόρροια της καταστροφής της επιτιθέμενης δύναμης. Πιθανότατα, λόγω της εμπειρίας τους στο ανατολικό μέτωπο, θεωρούν ότι απέναντι σε έναν ισχυρό αντίπαλο η συνήθης αμυντική μάχη θα κατέληγε σε αγώνα τριβής τον οποίο αυτός που μειονεκτεί αριθμητικά δεν μπορεί να κερδίσει. Γι' αυτό και επιδιώκουν με ένα χτύπημα να απομειώσουν σημαντικά τη δύναμη του αντιπάλου και να αναγκάσουν την εχθρική διοίκηση πολύ γρήγορα να αναπροσαρμόσει το σχέδιο της. Στο τέλος της επιχείρησης η αμυντική τοποθεσία διατηρείται, όπως τους ζητήθηκε, αλλά τα κύρια γεγονότα δε συμβαίνουν μπροστά στην τοποθεσία αλλά στο βάθος αυτής.

2) Η κατάσταση των δυνάμεων και η σημασία της

Για να επιτύχουν την καταστροφή του εχθρού οι δύο Γερμανοί είναι διατεθειμένοι να καταβάλουν κάθε κόπο ώστε το φίλιο ισχυρό να επιπέσει επί του αντιπάλου σε τέτοιες συνθήκες ώστε αυτές να είναι οι πλέον ευνοϊκές για τη φίλια πλευρά και οι πλέον δυσμενείς για τον αντίπαλο. Η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών ξεκινά από την οργάνωση της φίλιας δύναμης. Η Μεραρχία οργανώνεται ουσιαστικά σε δύο τμήματα:

- οι Ταξιαρχίες I & II αποτελούν την «άμεση δύναμη», σύμφωνα με την ορολογία του Σουν Τζου,
- ενώ η Ταξιαρχία III την «έμμεση» ή «θεϊκή» δύναμη», σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα.

Η «άμεση δύναμη» έχει αποστολή να καθηλώσει τον αντίπαλο· η «έμμεση δύναμη» να επιφέρει το αποφασιστικό χτύπημα που θα κρίνει τη μάχη. Η «έμμεση δύναμη» δεν επιδιώκει να αντιμετωπίσει την εχθρική ισχύ στα ίσια αλλά να αποκτήσει ένα **ασύμμετρο πλεονέκτημα** σε βάρος της.

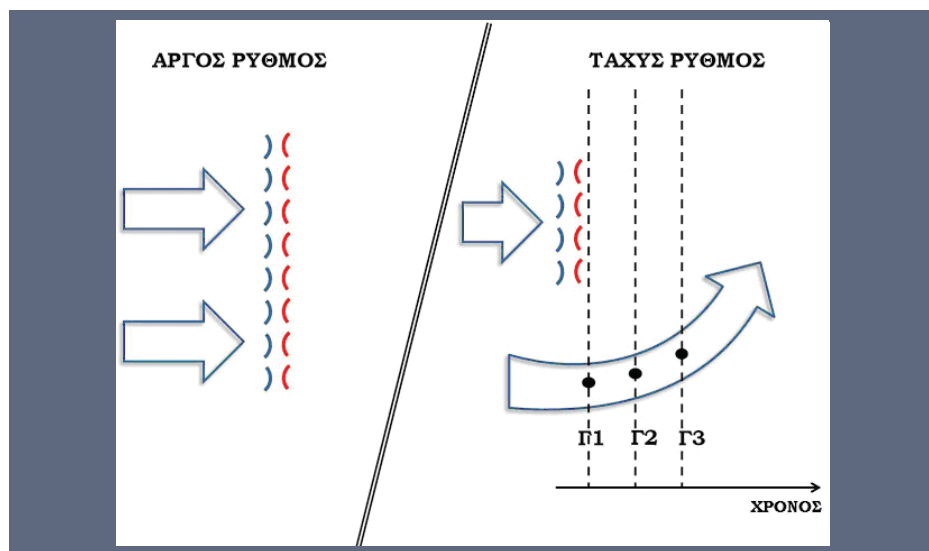
Οι Ταξιαρχίες I & II έχουν αποστολή να κρατήσουν, παραχωρώντας το ελάχιστο δυνατό έδαφος και μόνο εάν αυτό καταστεί απολύτως αναγκαίο. (Φυσικά έχει προηγηθεί ο αγώνας των προφυλακών μέχρι την κύρια αμυντική τοποθεσία). **Επιπλέον φαίνεται ότι οι δύο στρατηγοί αντιλαμβάνονταν τον χώρο ενεργείας της «άμεσης δύναμης» και ως χώρο οικονομίας δυνάμεων.** Διαθέτουν χωρίς δισταγμό τη μισή σχεδόν δύναμη της Μεραρχίας στην Ταξιαρχία III ενώ είναι χαρακτηριστικό ότι όταν πιέζονται να εγκαταστήσουν μία δύναμη αναχαίτισης απομειώνουν την «άμεση δύναμη» ή «δύναμη καθηλώσεως» στη σύγχρονη ορολογία. Αυτό βέβαια σημαίνει ότι οι μονάδες που θα αμυνθούν στην τοποθεσία θα πρέπει να αντέξουν αρκετά ώστε η «έμμεση δύναμη» να εκτελέσει την αποστολή της. Η δύναμη καθηλώσεως έχει την «άδοξη» αποστο-

λή να έρθει μετωπικά σε επαφή με τον εχθρό, να υποστεί απώλειες και να απορροφήσει την εχθρική ισχύ.

Η Ταξιαρχία III, η «κύρια δύναμη» στη σύγχρονη ορολογία, δημιουργείται χάρη στην οικονομία δυνάμεων που με αποφασιστικότητα γίνεται στην εμπρός τοποθεσία και προστατεύεται από τη δύναμη καθηλώσεως μέχρις ότου εμπλακεί στον αγώνα. Επιδίωξη των δύο στρατηγών είναι στον τόπο και στον χρόνο που θα εκτοξευθεί η αποφασιστική ενέργεια να έχει επιτευχθεί συντριπτική αναλογία μαχητικής ισχύος. Συνήθως όταν αναφερόμαστε στην αναλογία μαχητικής ισχύος σκεφτόμαστε την αναλογία σε προσωπικό, μέσα (τεθωρακισμένα, πυροβολικό, κλπ), τη σύγκριση των τεχνικών χαρακτηριστικών αυτών, αλλά και άυλους παράγοντες όπως η εκπαίδευση, το ηθικό, η ηγεσία, κ.ά. Στην αναλογία μαχητικής ισχύος όμως υπεισέρχονται και τακτικοί παράγοντες όπως το έδαφος και η **διάταξη**. Στην προκειμένη περίπτωση το αποφασιστικό πλεονέκτημα προέρχεται από το γεγονός ότι η Ταξιαρχία III έχει τη βέλτιστη διάταξη για να επιτεθεί κάθετα στον άξονα κινήσεως της εχθρικής Μεραρχίας, η οποία λόγω της γρήγορης προέλασης που διεξάγει έχει διασπαρεί σε μεγάλη έκταση. Η σοβιετική Μεραρχία θα έχει αναπτύξει στοιχεία ασφαλείας στα πλευρά της αλλά αυτά θα ήταν αδύνατο να αντιμετωπίσουν την επίθεση μιας ταξιαρχίας με πέντε μονάδες ελιγμού και 162 άρματα.

3) Ο ρυθμός στις επιχειρήσεις και η επίδραση του στο σχέδιο

Επιτρέποντας στη σοβιετική Μεραρχία να εισέλθει στην τοποθεσία ο αμυνόμενος επιλέγει να επιταχύνει τον **ρυθμό των επιχειρήσεων**, πράγμα που φαίνεται παράδοξο γιατί συνήθως ο επιτιθέμενος είναι αυτός που έχει αυτήν την επιδίωξη. Ο ρυθμός μας δείχνει τη συχνότητα με την οποία συμβαίνουν σημαντικά γεγονότα κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων. Το θέμα έχει μία ενδιαφέρουσα οπτική.

Στην αριστερή πλευρά της ανωτέρω εικόνας έχουμε μια κλασική μετωπική επίθεση. Συνήθως η επιχείρηση αυτή είναι αργής εξέλιξης· ο ρυθμός των επιχειρήσεων είναι αργός. Όμως, δεν συμβαίνουν συνεχώς γεγονότα αφού οι δύο δυνάμεις είναι σε επαφή; Η επίθεση γίνεται από την κατεύθυνση που ο αμυνόμενος την αναμένει και είναι προετοιμασμένος. Αν, για παράδειγμα, μία κόκκινη διμοιρία αρχίσει να ενδίδει υπό την πίεση ενός μπλε λόχου το κόκκινο τάγμα είναι κατάλληλα προσανατολισμένο ώστε να πάρει έγκαιρα μέτρα και να αποκαταστήσει την κατάσταση. Το περιστατικό δεν εξελίσσεται σε γεγονός. Θα εξελιχθεί όταν οι κόκκινοι θα έχουν υποστεί αρκετή φθορά.

Στη δεξιά πλευρά της εικόνας ένα τμήμα της μπλε δύναμης καθλώνει τον αντίπαλο και ένα άλλο ενεργεί μία ευρεία υπερκερωτική ενέργεια. Η δύναμη που εκτελεί την υπερκερωτική ενέργεια έρχεται ελάχιστα σε επαφή με τον αμυνόμενο κατά την κίνηση της και μέχρι να φτάσει στον σκοπό της. Παρατηρώντας την επιχείρηση εκ των υστέρων θα πούμε ότι εξελίχθηκε με ταχύ ρυθμό. Αφού όμως η επαφή ήταν περιορισμένη ποια ήταν τα γεγονότα που συνέβησαν και μάλιστα με μεγάλη συχνότητα; Καθώς η μπλε δύναμη περνούσε διαδοχικά από τα σημεία Γ1, Γ2, Γ3 αποκτούσε δυνατότητες ως προς τον αντίπαλο ενώ ο αμυνόμενος θα έπρεπε να λαμβάνει αντίστοιχα μέτρα. Για παράδειγμα, όταν η μπλε δύναμη ήταν στο Γ1 ο αμυνόμενος θα έπρεπε να αναπροσανατολίσει τη διάταξη του, ενώ όταν έφτανε στο Γ3 πιθανόν να έπρεπε να εγκαταλείψει την τοποθεσία. Οι δυνατότητες που αποκτούσε η μπλε δύναμη ήταν πραγματικές ασχέτως αν ο αντίπαλος της το αντιλαμβάνονταν. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι **τα γεγονότα που συνέβησαν με αυξημένη συχνότητα ήταν οι δυνατότητες που αποκτούσε ο επιτιθέμενος καθώς κινούνταν και τα μέτρα που δεν λάμβανε ο αμυνόμενος**. Στο τέλος ο αμυνόμενος θα πρέπει να λάβει όλα τα μέτρα μαζί και καταρρέει. Κάθε ένα από τα σημεία Γ1, Γ2, κλπ υφίσταται και στον χώρο και στον χρόνο και είναι ταυτόχρονα και σημείο απόφασης.

Στο πρόβλημα που εξετάζουμε οι Balck - Mellenthin έλκοντας τη σοβιετική Μεραρχία να προελάσει στον άξονα Bad Hersfeld - Alsfeld αυξάνουν τον ρυθμό των επιχειρήσεων, μόνο που στην περίπτωση αυτή ο αμυνόμενος έχει ήδη λάβει μέτρα. Οι δύο Γερμανοί στρατηγοί ανοίγουν το παιχνίδι και επιδιώκουν τόσο η δικιά τους Μεραρχία όσο και η αντίπαλη να βρεθούν με ανοιχτά πλευρά. Ο κίνδυνος αυξάνει· τα σημεία απόφασης πυκνώνουν γιατί κάθε στιγμή που περνάει χωρίς να λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα κάποια από τις δύο δυνάμεις έρχεται πλησιέστερα προς την καταστροφή. **Σε αυτό το περιβάλλον οι δύο Γερμανοί θεωρούσαν ότι έχουν αποφασιστικό πλεονέκτημα**. Το πλεονέκτημα τους πήγαζε από την τεράστια εμπειρία που είχαν σε μηχανοκίνητες επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας και φυσικά από την αξία των ίδιων ως στρατιωτικών ηγητόρων.

4) Οι αδυναμίες της «γερμανικής» λύσης και οι προϋποθέσεις εφαρμογής της

Όλα αυτά όμως έρχονται με κόστος. Οι δύο Γερμανοί αποδέχονται σοβαρούς κινδύνους για να διαμορφώσουν τις κατάλληλες συνθήκες. Οι κίνδυνοι αυτοί είναι:

- Οι Ταξιαρχίες I & II μπορεί να αδυνατούσαν να εκπληρώσουν την αποστολή τους. Εάν η Ταξιαρχία III ή μέρος της αναγκαζόταν να επέμβει υπέρ των εμπρός διοικήσεων το σχέδιο θα ναυαγούσε.
 - Η Επιλαρχία Αναγνωρίσεως Γ πιθανόν να μην κατάφερνε να επιτηρεί την προέλαση του προπορευόμενου σοβιετικού συντάγματος αρμάτων και να καταστρέφονταν στη διαδικασία.
 - Εάν για οποιοδήποτε λόγο η αντεπίθεση της Ταξιαρχίας III αποτύγχανε η σοβιετική Μεραρχία θα έφτανε σε τέτοιο βάθος που θα εξάρθρωνε συνολικά την τοποθεσία του V Σώματος.
- Οι Balck - Mellenthin πίστευαν ότι οι παραπάνω κίνδυνοι μπορούσαν να αντισταθμιστούν από:
- την τακτική ανωτερότητα των αμερικανικών στρατευμάτων
 - το γεγονός ότι κάθε επιτιθέμενος υφίσταται έναν βαθμό αποδιοργάνωσης καθώς προελαύνει
 - την αντίληψη τους ότι **η αμερικανική μεραρχία των 324 αρμάτων ήταν μία πολύ ισχυρή δύναμή**
 - την πεποίθησή τους ότι τα σοβιετικά στρατεύματα παραλύουν όταν αντιμετωπίζουν απρόβλεπτες καταστάσεις.

Στον απολογισμό του συνεδρίου συμπεραίνεται ότι η «γερμανική» λύση θα είχε τύχει μόνο αν εφαρμόζονταν από αξιωματικούς του επιπέδου των Balck - Mellenthin. Στα χέρια άλλων αξιωματικών θα ήταν βέβαιη καταστροφή. Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων ο Balck παραδέχτηκε ότι και ο ίδιος λάμβανε υπόψη του τις ικανότητες των υφιστάμενων διοικητών του πριν τους αναθέσει την όποια αποστολή. Έτσι φτάνουμε στο σημείο όπου θα πρέπει να εξηγηθεί ποιες ήταν οι πολεμικές εμπειρίες των δύο Γερμανών που τους έδιναν αυτού του είδους την αυτοπεποίθηση. Αυτό φυσικά είναι αδύνατο να γίνει στο πλαίσιο αυτού του άρθρου. Καθώς όμως το παρών ιστολόγιο θα προχωρά στην εξιστόρηση των επιχειρήσεων του Β' Π.Π. το αντικείμενο αυτό θα καλυφθεί.

5) Η «γερμανική» λύση και η σύγχρονη επιχειρησιακή σχεδίαση

Ένα ενδιαφέρον ερώτημα είναι εάν η σχεδίαση των δύο Γερμανών στρατηγών είναι επαρκής με σύγχρονους όρους. Είναι κάπως αναμενόμενο να πιστεύει κανείς ότι ένας αξιωματικός του Β' Π.Π. σκέφτονταν επιχειρησιακά με κάποιον παρωχημένο πλέον τρόπο ή ότι σε κάθε περίπτωση η επιχειρησιακή σχεδίαση έχει αποκτήσει σήμερα εργαλεία που τη διαφοροποιούν σημαντικά από εκείνη την εποχή. Για να δούμε λοιπόν!

Ο κανονισμός επιχειρησιακής σχεδίασης του στρατού μας «Η Σχεδίαση στον Στρατό Ξηράς» αναφέρει ότι μία σημαντική καινοτομία που έχει επέλθει είναι ότι η σχεδίαση πλέον βασίζεται στο θεμελιώδες πλαίσιο επιχειρήσεων και όχι στα στοιχεία ελιγμού όπως συνέβαινε στον παλαιότερο ΣΚ 30-1 [2]. Η σχεδίαση με βάση το θεμελιώδες πλαίσιο επιχειρήσεων **συνιστά τη σημαντικότερη αλλαγή στον τρόπο σκέψης για τη σχεδίαση.**

Θεμελιώδες Πλαίσιο Επιχειρήσεων			
Επιχειρησιακό Πλαίσιο		Τακτικό Πλαίσιο	Γεωγραφικό Πλαίσιο
Υποβοηθητικές Αποφασιστικές Υποστηρικτικές	ενέργειες ή έργα	Εύρεση Καθήλωση Προσβολή Εκμετάλλευση	Περιοχές Επιχειρήσεων Σε βάθος Εγγύς Μετόπισθεν
Λειτουργικό Πλαίσιο (Λειτουργίες Μάχης)			
Διοίκηση και έλεγχος Πληροφορίες		Πυρά Ελιγμός	Προσασσία ΔΜ

Το θεμελιώδες πλαίσιο είναι ένας ολιστικός τρόπος θέασης των επιχειρήσεων. Για παράδειγμα, αν εξετάσουμε τη «γερμανική» λύση σύμφωνα με το **επιχειρησιακό πλαίσιο** η αποφασιστική ενέργεια ήταν η αντιμετώπιση της Ταξιαρχίας III και η υποβοηθητική ενέργεια ήταν η άμυνα περιοχής από τις Ταξιαρχίες I & II, ενώ αν την εξετάσουμε σύμφωνα με το **τακτικό πλαίσιο** η Ταξιαρχία III εκτέλεσε τη λειτουργία της προσβολής και οι Ταξιαρχίες I & II τη λειτουργία της καθήλωσης. Με τον παλαιότερο κανονισμό ΣΚ 30-1 η σχεδίαση βασιζόνταν στα στοιχεία συλλήψεως του ελιγμού. Τα στοιχεία συλλήψεως του ελιγμού είναι στην πλειοψηφία τους μέτρα ελέγχου (δηλαδή γραμμές πάνω στο έδαφος) και είναι μοιραίο ότι όποιος έχει εκπαιδευτεί να σχεδιάζει με βάση αυτά αναπόφευκτα σκέφτεται γραμμικά και μονοδιάστατα γιατί **τα μέτρα ελέγχου τείνουν να γίνονται σημαντικότερα από τον σκοπό της ενέργειας**. Από την άλλη η έλλειψη σχετικής εμπειρίας δημιουργεί έλλειψη αυτοπεποίθησης οπότε ο σχεδιαστής επιδιώκει να πιαστεί απ' ό,τι σταθερό υπάρχει και αυτό είναι πάντα το έδαφος. Η σχεδίαση με βάση την αποφασιστική ενέργεια απελευθερώνει τη δημιουργική δύναμη των σχεδιαστών αλλά προϋποθέτει πραγματικά έμπειρους σχεδιαστές.

Μελετώντας τη σχεδιαστική πρόταση των Balck - Mellenthin διαπιστώνουμε ότι κατά εντυπωσιακό τρόπο σχεδιάζουν με βάση την αποφασιστική ενέργεια, χωρίς να αγκιστρώνονται σε γραμμές στο έδαφος. Φυσικά αυτό δεν ήταν ιδιαιτερότητα των δύο συγκεκριμένων αλλά βρίσκονταν στον πυρήνα της κλασικής γερμανικής στρατιωτικής σκέψης. Ο Στρατηγός Heinz Gaedcke, ο οποίος ήταν ταξίαρχος της Βέρμαχτ και στη συνέχεια έφτασε στον βαθμό του αντιστράτηγου στον Ομοσπονδιακό Στρατό, σε μία συνέντευξη του το 1979 στις ΗΠΑ συνόψισε με ενδιαφέροντα τρόπο τη διαφορά αμερικανικής και γερμανικής προσέγγισης:

«...διαπίστωσα (στον Β· Π.Π.) ότι οι Αμερικανοί διοικητές έτειναν να ακολουθούν άκαμπτες προσεγγίσεις, τη «λύση σχολής». Δυστυχώς μετά τον Β· Π.Π. και εμείς οι Γερμανοί τα έχουμε μνηθεί όλα αυτά. Ενώ παρακολουθούσα ασκήσεις του 3ου Σώματος (ο ίδιος ήταν Σωματάρχης την περίοδο 1961-65) μου δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι οι ασκήσεις διεξάγονταν με μηχανιστικό τρόπο. Πρώτον, πάντα σου δείχνουν ένα μεγάλο, όμορφο χάρτη καταστάσεως ο οποίος είναι υπέροχα προετοιμασμένος. Μετά σε ενημερώνουν εξαντλητικά για όλα όσα είχαν συμβεί. Μετά σου δείχνουν τις φίλιες δυνάμεις από τη μία και από την άλλη υπάρχει κάτι που ονομάζεται ΑΝΣΚ 1. Τι είναι αυτό; Αυτό είναι αυτό που θέλουμε να πάρουμε. Δηλαδή τι είναι; Προκύπτει τελικά ότι είναι κάποιο ύψωμα ή δασύλλιο ή οτιδήποτε

τε. Και τι θα συμβεί αν το πάρουμε; Τότε θα πάμε στον ΑΝΣΚ 2. Δεν υπάρχει εδώ ούτε ίχνος της ιδέας με την οποία είχαμε διαποτιστεί όλοι εμείς οι παλαιοί αξιωματικοί: Η κατοχή του εδάφους δεν έχει σημασία· σημασία έχει η καταστροφή του εχθρού, μετά το έδαφος θα πέσει στα χέρια σου από μόνο του» [3].

Μένοντας στο ίδιο θέμα ας δούμε ποιες είναι οι πλέον σύγχρονες αντιλήψεις για τη διεξαγωγή της κινητής άμυνας, το είδος του αγώνα δηλαδή που επιλέγεται από τους δύο στρατηγούς. Σύμφωνα με αυτές η αμυνόμενη δύναμη θα πρέπει να συγκεντρώσει τη μαχητική της ισχύ ώστε να κατισχύσει επί του αντιπάλου και να ανακτήσει την πρωτοβουλία. Ο διοικητής θα χρησιμοποιήσει μέτρα οικονομίας δυνάμεων στην περιοχή που δεν θα διενεργηθεί η αποφασιστική ενέργεια για να μπορέσει να συγκεντρώσει δυνάμεις στον χώρο της αποφασιστικής ενέργειας. Η κύρια δύναμη θα πρέπει να αναπτύξει συντριπτική μαχητική ισχύ στο αποφασιστικό σημείο [4].

Ο διοικητής που εκτελεί κινητή άμυνα θα πρέπει να έχει την ευκαμψία να παραχωρήσει έδαφος και να διαμορφώσει την εχθρική εισχώρηση. Θα μπορούσε ακόμη και να δελεάσει τον εχθρό αφήνοντας ακάλυπτο κάποιον σημαντικό αντικειμενικό σκοπό. Η κύρια δύναμη εκτελεί την αποφασιστική επιχείρηση όταν η δύναμη καθηλώσεως διαμορφώσει την κατάσταση σύμφωνα με την πρόθεσή του διοικητή [5].

Τυπικά, ο διοικητής της αμυνόμενης δύναμης θα επιτρέψει την εισχώρηση του εχθρού στην τοποθεσία του πριν η κύρια δύναμη εκδηλώσει την ενέργειά της. Η δύναμη καθηλώσεως μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα συνδυασμό αμυντικών ενεργειών για να διαμορφώσει την εχθρική εισχώρηση. Ο σκοπός της δύναμης καθηλώσεως δεν είναι να νικήσει τον αντίπαλο αλλά να εξυπηρετήσει την αποφασιστική ενέργεια. Η δύναμη καθηλώσεως περιέχει μόνο την ελάχιστη μαχητική ισχύ που είναι αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής της. Οι περιστάσεις μπορεί να απαιτήσουν την ενίσχυση της δύναμης καθηλώσεως. Εάν αυτό συμβεί η καλύτερη επιλογή για τον διοικητή είναι να διαθέσει πυρά πυροβολικού και επιθετικά ελικόπτερα [6].

Ο αμυνόμενος διοικητής εκτοξεύει την αποφασιστική του ενέργεια όταν η μαχητική ισχύς της κύριας δύναμης έχει τη βέλτιστη αναλογία σε σχέση με τη μαχητική ισχύ του αντιπάλου. Η κύρια δύναμη πρέπει να εκτελέσει την ενέργεια της με ταχύτητα και βιαιότητα εμπλέκοντας όλη τη μαχητική ισχύ που είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της επιτυχίας [7].

Διαβάζοντας τα παραπάνω που αναγράφονται στο ισχύον εγχειρίδιο του αμερικανικού στρατού για το δόγμα βλέπουμε όλα τα χαρακτηριστικά της επιχείρησης που πρότειναν οι Balck - Mellenthin. Προφανώς η σύμπτωση απόψεων δεν είναι τυχαία. Ο αμερικανικός στρατός ενσωμάτωσε σε σημαντικό βαθμό τις αντιλήψεις των πρώην αντιπάλων του.

2η Τακτική Κατάσταση: Η 8η Μηχανοκίνητη Μεραρχία Πεζικού

Γυρνώντας πίσω στο συνέδριο φτάνουμε στο σημείο όπου ο **Αντιστράτηγος Paul Gorman** ανέλαβε να παρουσιάσει το σχέδιο ενεργείας της 8ης Μηχανοκίνητης Μεραρχίας [8], η οποία έφρασε τη νότια διάβαση του «Διαδρόμου». Το βόρειο όριο της Μεραρχίας βρίσκονταν βορειώς της πόλεως της Φούλντα και το νότιο όριο ήταν το Bad Kissingen. Η Μεραρχία είχε ένα μέτωπο περίπου 60 χλμ. Μία επιλαρχία αναγνωρίσεως του 11ου Συντάγματος Τεθωρακισμένου Ιππικού θα ενεργούσε επί ωφελεία της Μεραρχίας. Ο Gorman διατέλεσε ο ίδιος διοικητής της Μεραρχίας τη διετία 1977-79 οπότε η παρουσίαση του έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον γιατί αποτυπώνει το σκεπτικό του αμερικανικού στρατού εκείνη την εποχή.

Η «αμερικανική» λύση

Ο Αμερικανός Αντιστράτηγος επιχειρηματολόγησε ως εξής:

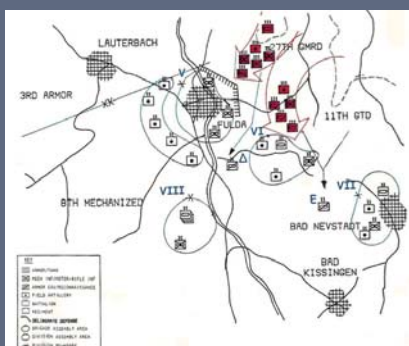
«Το έδαφος στον τομέα της Μεραρχίας χαρακτηρίζετε από τα όρη Rhφη στα νότια και τις ποιο επίπεδες αλλά κυματοειδείς προσβάσεις προς τη Φούλντα στα βόρεια. Μία μηχανοκίνητη εχθρική επίθεση στα νότια θα συνωστιζονταν μέσα στις βαθιές κοιλάδες. Στα βόρεια υπήρχε χώρος για ελιγμούς. Γι αυτό μία σοβιετική επίθεση είτε θα αγνοούσε τον τομέα μου και θα έπεφτε στην 3η Τεθωρακισμένη Μεραρχία είτε θα κατευθύνονταν προς τη Φούλντα».

Η **ιδέα ενεργείας** του Gorman ήταν να κρατήσει στα νότια, όπου το έδαφος ήταν περισσότερο ορεινό, και να οδηγήσει την 27η Μηχανοκίνητη Μεραρχία της Φρουράς σε ένα θύλακα μπροστά από τη Φούλντα και εκεί να την καταστρέψει με μία αντεπίθεση από τα νότια. Για τη διευκόλυνση του παρόντος κειμένου οι Επιλαρχίες Αναγνωρίσεως που υπάρχουν στα σχεδιαγράμματα που ακολουθούν ονομάστηκαν Δ και Ε και οι Ταξιαρχίες V, VI, VII και VIII.

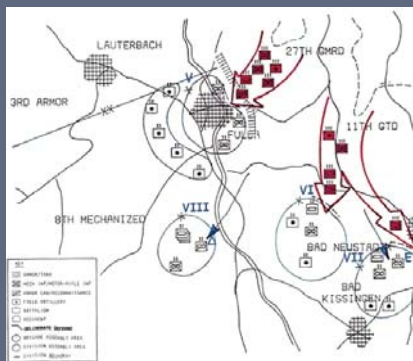
- Ο αγώνας των προφυλακών θα διεξάγονταν σε ένα βάθος 12 - 18 χλμ. και θα είχε σκοπό ο εχθρός να επιβραδυνθεί αλλά και να κατευθυνθεί μπροστά από τη Φούλντα.

- Στα αριστερά η Ταξιαρχία V με τρία μηχανοκίνητα τάγματα πεζικού θα αμύνονταν σταθερά απαγορεύοντας τις ανατολικές προσβάσεις της Φούλντα.

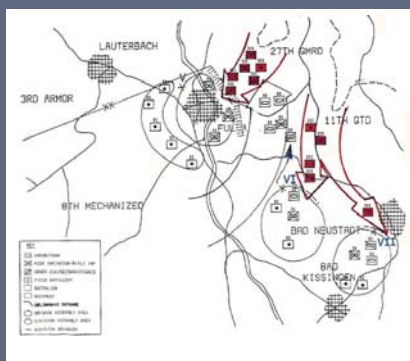
- Στο κέντρο και στα δεξιά οι Ταξιαρχίες VI & VII με δύο μονάδες ελιγμού η κάθε μία θα εκτελούσαν «ενεργητική άμυνα» στο τραχύ έδαφος της περιοχής. Μπορούσαν να παραχωρήσουν περιορισμένα έδαφος αλλά θα απαγόρευαν οποιαδήποτε βαθειά εισχώρηση του αντιπάλου. Η περιοχή τους θεωρούνταν και περιοχή οικονομίας δυνάμεων.

Χάρτης 9. Η αρχική διάταξη δυνάμεων της «αμερικανικής» λύσης

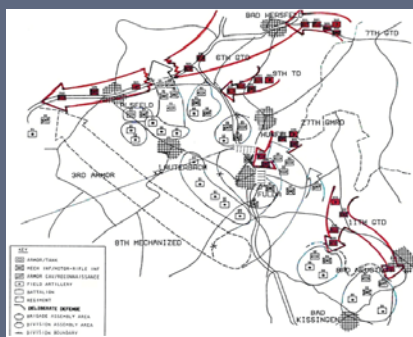
Χάρτης 10. Ο αγώνας των προφυλακών μάχης έχει τελειώσει. Η 27η Μεραρχία επιτίθεται στη Φούλντα ενώ η 11η Μεραρχία Αρμάτων πιέζει τις Ταξιαρχίες VI & VII

Χάρτης 11. Η αντιμεπίθεση της 8ης Μηχανοκίνητης Μεραρχίας

- Η Ταξιαρχία VIII με τρεις επιλαρχίες αρμάτων και ένα μηχανοκίνητο τάγμα πεζικού τηρούνταν ως εφεδρεία νοτίως της Φούλντα, προανατολισμένη να επιτεθεί στο νότιο πλευρό της 27ης Μεραρχίας μόλις αυτή αναχαιτιζονταν από την Ταξιαρχία V.

- Εάν η αντιμεπίθεση ήταν επιτυχής ή εάν ο εχθρός δεν ενεργούσε στον τομέα της 8ης Μ/Κ ΜΠ η Ταξιαρχία VIII θα διατίθονταν προς ενίσχυση της 3ης Τεθωρακισμένης Μεραρχίας στον τομέα της οποίας πίστευε ο Gorman ότι θα έπεφτε το κύριο βάρος της εχθρικής επίθεσης.

Χάρτης 12. Η σύνθεση της «γερμανικής» και της «αμερικανικής» λύσης

Οι Στρατηγοί Balck και Mellenthin συνεχάρησαν τον Gorman για μία άριστη παρουσίαση. Ο δε Balck του είπε ότι κατά βάθος ήταν αδέρφια! Αυτές οι φιλοφρονήσεις είχαν περισσότερο πολιτική παρά στρατιωτική ουσία.

Σχόλια στην «αμερικανική λύση»

Ο αμερικανικός στρατός από το 1976 είχε υιοθετήσει την «ενεργητική άμυνα». Το δόγμα αυτό έδινε έμφαση στην άμυνα και ιδιαίτερα στην «προωθημένη άμυνα» που είχε αποφασίσει να διεξάγει το NATO στην κεντρική Ευρώπη. Η «ενεργητική άμυνα» απαιτούσε έναν χώρο ασφαλείας μπροστά από την κύρια αμυντική τοποθεσία όπου οι προφυλακές θα συμπτύσσονταν προκαλώντας απώλειες στον εχθρό προσπαθώντας να αποσαφηνίσουν την κατεύθυνση της εχθρικής κύριας προσπάθειας. Προέβλεπε την τήρηση μικρών εφεδρειών καθώς ο κύριος αγώνας θα διεξαγόταν στην αμυντική τοποθεσία. Η «ενεργητι-

κή άμυνα» δεν πίστευε σε κάποιου είδους κύρια αντεπίθεση αλλά προέβλεπε εφεδρείες και μονάδες από ήσυχους τομείς να εκτελέσουν μετακινήσεις ώστε τα μέσα πυρός που διέθεταν να προσβάλουν τον εχθρό.

Στη συνέδριο οι Γερμανοί έθεσαν την ερώτηση αν το σχέδιο του στρατηγού Gorman ήταν σύμφωνο με την «ενεργητική άμυνα». Ο ίδιος απάντησε ότι ήταν και συμπλήρωσε ότι η «ενεργητική άμυνα» δεν ήταν άκαμπτη αλλά συνδύαζε τις καλύτερες δυνατές πρακτικές για κάθε περίπτωση. Αρκετά διπλωματική απάντηση αν σκεφτεί κανείς ότι ο πρώην διοικητής του και δημιουργός του δόγματος ήταν παρών!

Παρατηρώντας την «αμερικανική» λύση βλέπουμε ότι ο Gorman επιβραδύνει τον αντίπαλο μέχρι την κύρια αμυντική τοποθεσία όπου επιδιώκει να διεξάγει τον αγώνα. Κάνει οικονομία δυνάμεων στον ορεινό τομέα και έτσι συγκροτεί εφεδρεία σαφώς μεγαλύτερη από ότι θα επιθυμούσε η «ενεργητική άμυνα» και έχει την πρόθεση να διεξάγει μία κύρια αντεπίθεση εάν οι συνθήκες το επιτρέψουν. Η κύρια αντεπίθεση όμως δεν είναι ο βασικός φορέας της επιτυχίας όπως στη «γερμανική» λύση αλλά αποτελεί δυνητικό μέρος του σχεδίου. Η «αμερικανική» λύση ήταν προσανατολισμένη προς τη διεξαγωγή της κλασικής άμυνας περιοχής.

Η «ενεργητική άμυνα» στήριζε την επιτυχία της στη δυνατότητα των αμυνομένων να τάξουν τους φορείς των μέσων πυρός που διέθεταν σε κατάλληλες θέσεις ώστε να ανταλλάσσουν απώλειες με τον εχθρό με αναλογία ευνοϊκή για τους ίδιους. Σε πολύ λίγα χρόνια ο αμερικανικός στρατός εγκατέλειψε την «ενεργητική άμυνα» εκτιμώντας ότι αντιμετώπιζε τη μάχη ως μία μηχανιστική διαδικασία και αγνοούσε το κυρίαρχο στοιχείο της που ήταν ο ελιγμός.

Σε συνέδριο για τον μηχανοκίνητο πόλεμο το 1979 ο von Mellenthin εξηγούσε τη σπουδαιότητα του βάθους στις επιχειρήσεις. Οι Αμερικανοί του αντέτειναν ότι στην Ευρώπη δεν μπορούμε να πάμε πίσω και αυτός απάντησε «εάν δεν μπορείτε να πάτε πίσω να πάτε μπροστά». Το 1982 ο αμερικανικός στρατός παρουσίασε το δόγμα της αεροχερσαίας μάχης το οποίο θα αποτελέσει αντικείμενο ενασχόλησης μας στο μέλλον.

Τέλος, το παρών άρθρο έχει ένα σημαντικό μειονέκτημα. Δεν αναφέρει καθόλου τη σοβιετική άποψη. Ένα άρθρο δεν μπορεί να περιέχει τα πάντα ενώ μία πρόχειρη αναφορά θα αδικούσε το θέμα. Η σοβιετική θεώρηση θα παρουσιαστεί πριν την αεροχερσαία μάχη ώστε να υπάρξει ισορροπία.

Σημειώσεις

[1] Κύρια οπλικά συστήματα αμερικανικής και σοβιετικής τεθωρακισμένης μεραρχίας της εποχής

Αμερικανική Τεθωρακισμένη Μεραρχία

Άρματα Μάχης: 324

ΤΟΜΠ: 418

M901 ITV: 152

A/T Βλήματα Dragon: 244

A/K Πυροβόλα 155 χλστ.: 72

A/K Πυροβόλα 8" : 12

A/K A/A Chaparral: 24

A/K A/A M163VADS: 24

Στοιχεία Stinger: 72

Πηγή: «The Modern US War Machine», Salamander, 1987

Σοβιετική Μεραρχία Αρμάτων

Άρματα Μάχης: 328

TOMΠ/TOMA/Τεθωρακισμένα Οχήματα Αναγνώρισης, Διοίκησης, κ.ά.: 493

Οχήματα BRDM-2 φορείς A/T Βλημάτων: 9

A/K Πυροβόλα 152 χλστ.: 36

A/K Πυροβόλα 122 χλστ.: 72

ΠΕΠ BM-21: 18

Βλήματα Εδάφους-Εδάφους FROG-7: 4

A/K A/A SA-6: 20

A/K A/A SA-9: 16

A/K A/A ZSU-23-4: 16

Στοιχεία SA-7: 93

Πηγή: FM 100-2-3/1991 «The Soviet Army: Troops, Organization and Equipment»

[2] ΕΕ 101-1Α, σελ. xii

[3] Έχει ενδιαφέρον να παραβάλει κανείς την άποψη του Στρατηγού Gaedcke το 1979 για τον γερμανικό στρατό με την παρακάτω άποψη του Υποστράτηγου ε.α. Πολυχρόνη Ναλμπάντη το 2013 για τον ελληνικό στρατό:

«Η σημερινή μας πρακτική, είτε πρόκειται για ασκήσεις μικρών ή μεγάλων Κλιμακίων είτε πρόκειται για την εμβρυακού επιπέδου σχεδίαση επιθετικών επιχειρήσεων, είναι κυρίως δέσμια μίας **ιδιότυπης θεώρησης του Πεδίου Μάχης**. Η πρακτική αυτή καθιστά μονοδιάστατη την επιλογή της μορφής του επιθετικού ελιγμού, περιορίζοντάς την στα όρια της μετωπικής ενέργειας. Όσο και αν ο επιθετικός ελιγμός, που εκφράζεται με την μορφή της μετωπικής επίθεσης φαντάζει ηρωικός, παραπέμποντας συνειρμικά τη σκέψη σε ένδοξες ιστορικές στιγμές, είναι ο πλέον ασύμφορος και αντιοικονομικός για την εκδήλωση επιθετικών ενεργειών. **Η γραμμική παράταξη των μέσων και η ταυτόχρονη επιθετική τους κίνηση προς την εχθρική αμυντική τοποθεσία, αποτελεί πρακτική που συνδυαζόμενη με τις δυνατότητες των σύγχρονων οπλικών συστημάτων του αμυνομένου, μόνο ως αυτοκαταστροφική μπορεί να χαρακτηριστεί.** Το είδος του ελιγμού αυτού χάνει την ίδια του την υπόστασή του, καθώς παύει να είναι το μέσο με το οποίο ο επιτιθέμενος θα προσπαθήσει να δημιουργήσει μια κατάσταση ευνοϊκή προς αυτόν και ταυτόχρονα δυσμενή για τον αμυνόμενο κατάσταση, αλλά γίνεται το μέσο προσέγγισης προς τον εχθρό.»

<http://www.geetha.mil.gr/media/1.vima-ell-strat-skepsis/h%20theoria%20ths%20fisikis.pdf> [Πρόσβαση 21 Ιανουαρίου 2017].

[4] FM 3-90-1/2013, σελ. 6-7

[5] ό.π., σελ. 8-6

[6] ό.π., σελ. 8-7

[7] ό.π., σελ. 8-8

[8] Η αμερικανική μηχανοκίνητη μεραρχία της εποχής είχε μία επιλαρχία αρμάτων λιγότερη σε σχέση με την τεθωρακισμένη και ένα μηχανοκίνητο τάγμα πεζικού περισσότερο. Κατά τα λοιπά ήταν ίδια. Η σοβιετική μηχανοκίνητη μεραρχία διέθετε 220 άρματα.

Βιβλιογραφία

BDM Corporation. (1980). **Generals Balck and von Mellenthin on Tactics: Implications for NATO Military Doctrine**. McLean, Virginia.

Columbus Laboratories. Πρακτικά συνεδρίου «**Armored Warfare in World War II**». 10 Μαΐου 1979.

Devries, Paul T. (1982). **Maneuver and the Operational Art**. Διπλωματική Εργασία. US Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania.

ΕΕ 101-1Α/ΓΕΣ/ΔΙΣΧΕΑ/2012 «**Η Σχεδίαση στον Στρατό Ξηράς**». Μετονομάστηκε σε ΣΚ 30-1 το 2014.

FM 3-90-1/US Army/2013 «**Offense and Defense**».

FM 100-5/US Army/1976 «**Operations**».

Fraschka, Gónther. (1989). **Knights of the Reich**. Atglen, PA: Schiffer Military/Aviation History.

Gaedcke, Heinz. Απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη 12 Απριλίου 1979. Columbus Laboratories.

Leonhard, Robert. (1994). **Fighting by Minutes**. Westport, CT: Praeger.

Σουν Τζου. **Η Τέχνη του Πολέμου**. Μετάφραση Ρένα Λέκκου-Δάντου. (2003). Αθήνα: Περίπλους.

Zabecki, David T. (2008). **Chief of Staff: The Principal Officers Behind History's Great Commanders**. Annapolis: Naval Institute Press.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Αντισυνταγματάρχης (ΤΘ) ε.α. Παναγιώτης Τσαρουχάκης γεννήθηκε στην Κομοτηνή το 1972. Εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1990 και αποφοίτησε το 1994, οπότε και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός Τεθωρακισμένων. Έχει αποφοιτήσει επιτυχώς από όλα τα προβλεπόμενα σχολεία του Όπλου του, τη Σχολή Διοίκησης και Επιτελών (ΣΔΙΕΠ) και την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ). Υπηρέτησε σε Μονάδες και σε επιτελεία Σχηματισμών του Όπλου των Τεθωρακισμένων ως Ουλαμαγός, Διοικητής ίλης, Αξιωματικός 2ου-3ου Γραφείου, Διευθυντής 1ου και 3ου ΕΓ. Συμμετείχε στην Ελληνική Δύναμη Κοσσυφοπεδίου (ΕΛΔΥΚΟ). Αποστρατεύτηκε το 2011 κατόπιν δικής του αίτησης.

"Μοντέλο Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής"

του Σχη (ΔΒ) Λεώνη Νικόλαου

Εισαγωγή

Η λέξη «στρατηγική» έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα προέρχεται από τη λέξη «στρατηγός», η οποία είναι συνθετικό των λέξεων «στρατός» και «άγειν» (που σημαίνει οδηγώ). Ετυμολογικά, υποδηλώνει την άσκηση της τέχνης του πολέμου. Για το λόγο αυτό η στρατηγική, παραδοσιακά, σήμαινε την τέχνη της στρατιωτικής διοίκησης προς την επίτευξη των τεθέντων στόχων. Ωστόσο, ο όρος της «στρατηγικής» στην εξελεγκτική του πορεία έπαψε να αποτελεί αποκλειστική ευθύνη των στρατιωτικών στα όρια της ένοπλης σύγκρουσης, και εισήλθε στον χώρο όλων των παραγόντων εθνικής ισχύος ενός κράτους. Έτσι, για παράδειγμα, στον εμπορικό χώρο, η επιχειρηματική στρατηγική αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ορθής οργάνωσης και διαχείρισης των επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, στο παρόν άρθρο αναζητείται και δημιουργείται ένα νέο μοντέλο σχεδίασης υψηλής στρατηγικής που θα μπορούσε να αποτελέσει εργαλείο αναλυτικής βάσης ενός τυποποιημένου αντίστοιχου σχεδιασμού. Επίσης, στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής, το μοντέλο αυτό κατάλληλα τροποποιημένο, θα μπορούσε να προσαρμοσθεί στην αξιολογή υφιστάμενη επιχειρησιακή σχεδίαση, για τη χάραξη της αντίστοιχης στρατιωτικής στρατηγικής.

Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού, στο παρόν άρθρο, αρχικώς, γίνεται μία ιστορική αναφορά του όρου στρατηγική, και αναλύεται, ετυμολογικά, ο όρος αυτός. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ένα νέο μοντέλο και μεθοδολογία σχεδίασης της υψηλής στρατηγικής, ενώ στο τέλος παρατίθεται μία αναφορά προσαρμογής του μοντέλου αυτού για το σχεδιασμό της στρατιωτικής στρατηγικής.

Υψηλή Στρατηγική - Γενικά

Διαχρονικά, μεγάλοι ηγέτες και στρατηγικοί αναλυτές, έχουν προσδιορίσει την έννοια της «στρατηγικής» με διάφορους ορισμούς, κατατάσσοντας την, αρχικά, στο χώρο της τέχνης παρά της επιστήμης.

Ο Θουκυδίδης, στην ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου, καταγράφει για πρώτη φορά μια ολοκληρωμένη θεωρία στρατηγικής, συσχετίζοντας τη με την ασφάλεια που πρέπει να παράγουν τα κράτη. Το αξιοσημείωτο είναι ότι, η θεωρία αυτή προσεγγίζει πέραν της στρατιωτικής διάστασης της στρατηγικής και άλλες διαστάσεις, τις οποίες αν τα κράτη αφομοίωναν θα οδηγούνταν στο δρόμο προς τη νίκη. Ο μεγάλος ιστορικός, χρησιμοποιώντας πλήθος στρατιωτικών εννοιών, διαπραγματεύεται μεγάλο αριθμό αναλύσεων σε κάθε επίπεδο στρατηγικής.¹ Έτσι, δικαίως, η θεωρία του αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία

1. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη Από την Αρχαιότητα Έως Σήμερα*,

άλλοι μεταγενέστεροι στρατηγικοί αναλυτές ανέπτυξαν τις δικές τους θεωρίες στρατηγικής.²

Ο Carl Von Clausewitz διαχωρίζοντας την τακτική από τη στρατηγική, καθόρισε³ την τελευταία, ως την τέχνη της χρησιμοποίησης των μαχών, ως μέσο για την επίτευξη των σκοπών του πολέμου. Μετά από μία σειρά εύστοχων συσχετίσεων των δύο επιπέδων, τονίζει ότι στη στρατηγική δεν υφίσταται η έννοια της νίκης⁴, αλλά περιλαμβάνει όλες τις διεργασίες για την επίτευξη της τακτικής νίκης, καθώς και τη μετέπειτα εκμετάλλευσή της.

Ο Basil Liddell Hart στο έργο του «Στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης»⁵ δίνει έναν ευρύτερο ορισμό της στρατηγικής, καθώς υποστηρίζει ότι αυτή δεν ασχολείται απλά και μόνο με την κίνηση των δυνάμεων στη μάχη αλλά και με τα αποτελέσματα των ενεργειών τους. Επίσης, υποστηρίζει ότι στρατηγική είναι η τέχνη της κατανομής και της χρησιμοποίησης των στρατιωτικών μέσων προς επίτευξη ορισμένων πολιτικών σκοπών.

Προσεγγίζοντας νεότερες και πιο σύγχρονες θεωρίες στρατηγικής, ο Χ. Παπασωτηρίου, Καθηγητής διεθνών σχέσεων και στρατηγικών σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, κατατάσσει την υψηλή στρατηγική⁶ στο ανώτερο επίπεδο στρατηγικής ενός κράτους στο οποίο χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα όπως διπλωματικά, οικονομικά και στρατιωτικά για την επίτευξη του πολιτικού αντικειμενικού σκοπού, ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης. Έτσι, πέραν της παραδοσιακής διάστασης της υψηλής στρατηγικής, η οποία αφιερώνεται αποκλειστικά στη διαχείριση και αντιμετώπιση ενός πολέμου, εκτείνεται και σε μία άλλη διάσταση, η οποία αναλύει τις μακροσκοπικές υψηλές στρατηγικές των κρατών σε περιόδους τόσο πολέμου, όσο και ειρήνης. Η ανάλυση αυτής της υψηλής στρατηγικής επεκτείνεται σε στοιχεία συνεργασίας ιδεολογικού, διπλωματικού ή οικονομικού χαρακτήρα μεταξύ των κρατών, με απώτερο σκοπό την αύξηση των διεθνών ερεισμάτων και της επιρροής ενός εκάστου.

Σ' έναν πιο σύγχρονο ορισμό, τον οποίο παραθέτει ο Κ. Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής διεθνούς πολιτικής και στρατηγικών σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, η στρατηγική «είναι η σύζευξη των μέσων και σκοπών

(Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σ. 57.

2. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, (Αθήνα: Εστία, 1999), σ.80-85.

3. Carl Von Clausewitz, *On War*, επιμ. και μτφ. Michael Howard και Peter Paret, (Oxford :Oxford World's Classics, 2007), book 6, pp. 160-167.

4. Αυτολεξεί στο κείμενο αναγράφει: «...in strategy there is no such thing as victory. Part of strategic success lies in timely preparation for a tactical victory; the greater the strategic success, the greater the likelihood of a victorious engagement. The rest of strategic success lies in the exploitation of a victory won. The more strategy has been able, through its ingenuity, to exploit a victorious battle...», Βλέπε: Carl Von Clausewitz, *On War*, book 6, chapter 3, p. 162.

5. Basil Liddell Hart, *Στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης*, μτφ Κ. Γεωργαντάς, (Θεσσαλονίκη: Βανιάς, 1995).

6. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος Αιώνας*, Αθήνα: Ποιότητα, 2007, σ. 15.

υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης».⁷ Με άλλα λόγια, η στρατηγική αποτελείται από τρία συστατικά στοιχεία: σκοπούς, μέσα, αντίπαλο. Μάλιστα, όταν ένα κράτος χρησιμοποιεί όλα τα διαθέσιμα μέσα (εκτός των στρατιωτικών) για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών, τότε εφαρμόζει υψηλή στρατηγική.⁸

Αντίστοιχα, ο Andre Beaufre⁹ αποδίδει τη στρατηγική ως την τέχνη της επιλογής των καταλληλότερων από τα διαθέσιμα μέσα και την ενορχήστρωση της δράσης αυτών, ώστε να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος σκοπός της πολιτικής. Από την παραπάνω ανάλυση, γίνεται κατανοητό ότι η στρατηγική δεν διαμορφώνεται ποτέ «εν κενώ»,¹⁰ αλλά πάντοτε απευθύνεται σε έναν ή σε περισσότερους υπαρκτούς ή δυνητικούς αντιπάλους που κι αυτοί με τη σειρά τους εφαρμόζουν τη δική τους στρατηγική.

Συνδυάζοντας όλη την προηγούμενη ανάλυση περί στρατηγικής, η υψηλή στρατηγική προσδιορίζει την αλληλεπίδραση των σκοπών (ends), των τρόπων (ways) και των μέσων (means), όπου σκοποί είναι οι στόχοι και οι επιδιώξεις που τίθενται από την πολιτική, τα μέσα είναι οι πόροι που διατίθενται και συνιστούν τους συντελεστές εθνικής ισχύος, ενώ οι τρόποι ή μέθοδοι είναι αυτοί που καθορίζουν πως οργανώνεται η χρήση των διατιθέμενων πόρων κατά του πραγματικού ή δυνητικού αντιπάλου.

Μεθοδολογία Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής

Η στρατηγική, όμως, πέραν από τέχνη, είναι και επιστήμη, αφού ακολουθεί συγκεκριμένα πρότυπα, τα οποία απαιτούν κοινή ορολογία, και συγκεκριμένες διαδικασίες. Μπορεί να μην εμπεριέχει την συνεπαγωγικότητα των θετικών επιστημών, όμως η διαδικασία της χρήσης συγκεκριμένων δεδομένων (ιστορικών, κοινωνικοπολιτικών κ.τ.λ.), της ανάλυσης αυτών και της εξαγωγής χρήσιμων αποτελεσμάτων ανάγει τη στρατηγική στο χώρο της επιστημονικής έρευνας.

Συνδυάζοντας τη μεθοδολογία μιας αμερικανικής ανάλυσης υψηλής στρατηγικής,¹¹ καθώς και μιας επιχειρηματικής στρατηγικής ανάλυσης,¹² γίνεται μια προσπάθεια δημιουργίας ενός νέου μοντέλου ανάλυσης υψηλής στρατηγικής. Μέσα από αυτό το μοντέλο – πρότυπο, θα είναι εφικτή η υποστήριξη και η επίτευξη μιας δημιουργικής και δυναμικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων.

7. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη Από την Αρχαιότητα Έως Σήμερα*, σ. 44.

8. Η υψηλή στρατηγική κατέχει το πρώτο επίπεδο στρατηγικής. Ακολουθούν η στρατιωτική στρατηγική, η επιχειρησιακή τέχνη και τέλος η τακτική. Βλέπε: Κ. Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη Από την Αρχαιότητα Έως Σήμερα*, σ. 44-45.

9. Andre Beaufre, *Introduction a la strategie* (Εισαγωγή στη Στρατηγική), μτφ: Αντγος ε.α. Μαυρόπουλος Παναγιώτης, Αθήνα: ΓΕΕΘΑ 2015, σ. 16-17.

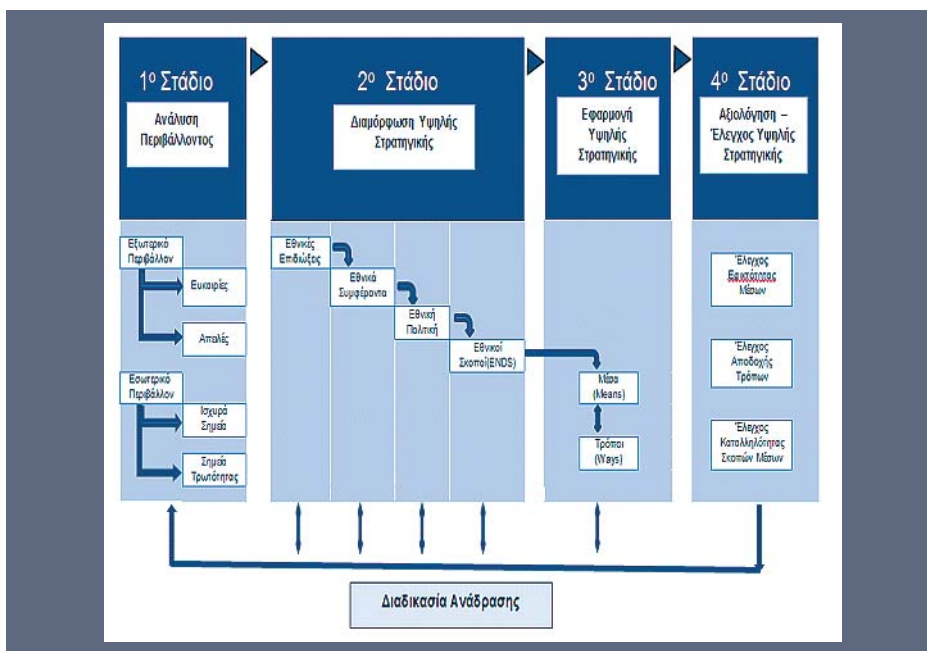
10. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σ.80-85.

11. US Army War College, *National Security Policy and Strategy, Course Directive*, Aug. 2014, pp. 4-7 & Appendix 1.

12. Βασίλης Παπαδάκης, *Στρατηγική των Επιχειρήσεων: Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία*, (Αθήνα: Μπένου, 6η εκδ, 2012), σ.200-206.

Σύμφωνα με το προτεινόμενο διάγραμμα - **διάγραμμα 1**, η σχεδίαση υψηλής στρατηγικής χωρίζεται σε τέσσερα στάδια: α) ανάλυση του περιβάλλοντος, β) διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής γ) εφαρμογή της στρατηγικής αυτής, δ) αξιολόγηση και έλεγχος της υψηλής στρατηγικής.

Κατά το πρώτο στάδιο, πραγματοποιείται η διερεύνηση του εθνικού - εσωτερικού περιβάλλοντος, προσδιορίζοντας τα ισχυρά και τα τρωτά σημεία του εξεταζόμενου κράτους, και στη συνέχεια η διερεύνηση του διεθνούς - εξωτερικού περιβάλλοντος, προσδιορίζοντας τις ευκαιρίες και τις απειλές που προέρχονται απ' αυτό. Κατά το δεύτερο στάδιο, με βάση την εκτίμηση του πρώτου σταδίου, διαμορφώνεται η υψηλή στρατηγική, ενώ κατά το αντίστοιχο τρίτο στάδιο υλοποιείται αυτή. Στη συνέχεια, κατά το τέταρτο στάδιο, πραγματοποιείται η αξιολόγηση και ο έλεγχος τόσο της σχεδίασης όσο και της εφαρμογής της υψηλής στρατηγικής. Τέλος, λόγω της ρευστότητας του διεθνούς περιβάλλοντος, σε κάθε στάδιο σχεδίασης λαμβάνει χώρα η διαδικασία της επανεξέτασης και ανάδρασης, η οποία αποτελεί για τον στρατηγικό αναλυτή ενέργεια κομβικής σημασίας.

Διάγραμμα 1: Στάδια Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής

Στη συνέχεια θα γίνει μία προσπάθεια ανάλυσης του κάθε σταδίου σχεδίασης, ξεχωριστά:

1ο Στάδιο Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής (Ανάλυση Περιβάλλοντος)

Αρχικώς, η στρατηγική ανάλυση θα βασιστεί σε μία αποτελεσματική στρατηγική εκτίμηση του διεθνούς και εθνικού περιβάλλοντος, μέσα από την

ανάλυση των τεκταινόμενων γεγονότων, δράσεων και τάσεων που δρουν σ' αυτά.

Έτσι, κατά το πρώτο στάδιο της διαμόρφωσης της υψηλής στρατηγικής αναλύεται το εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον του υπό εξέταση κράτους που ασκεί την υψηλή στρατηγική (απεικονίζονται στο πρώτο από τα αριστερά πλαίσιο του διαγράμματος σταδίων σχεδίασης υψηλής Στρατηγικής). Μέσω της ανάλυσης αυτής συλλέγονται οι κατάλληλες πληροφορίες, χρήσιμες για την αξιολόγηση της κατάστασης και τη διαμόρφωση της μελλοντικής υψηλής στρατηγικής του κράτους αυτού. Συγκεκριμένα, από την ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος εξετάζονται τα δυνατά (strengths) και τα αδύνατα - τρωτά (weaknesses) σημεία του υπό εξέταση κράτους, ενώ από την ανάλυση του εξωτερικού περιβάλλοντος εξετάζονται οι ευκαιρίες (opportunities) και οι απειλές (threats) που προέρχονται από αυτό.

Αναλυτικότερα, τα δυνατά και αδύνατα σημεία, που προέρχονται από το εσωτερικό περιβάλλον του κράτους, που σχεδιάζει την υψηλή στρατηγική, προκύπτουν από τους εσωτερικούς πόρους που αυτό κατέχει. Εντοπίζονται από την ανάλυση των λειτουργιών και των συστημάτων του κράτους, και γενικά μεταβλητών, όπως του γεωγραφικού, δημογραφικού, οικονομικού, στρατιωτικού, επιστημονικού - τεχνολογικού παράγοντα, του παράγοντα της εσωτερικής νομιμοποίησης καθώς και του παράγοντα των φυσικών πόρων. Μέσω της ανάλυσης αυτών των μεταβλητών εντοπίζονται και αξιολογούνται τα ισχυρά σημεία του κράτους, επί των οποίων η υψηλή στρατηγική επενδύει, ενώ γίνεται εφικτός ο εντοπισμός των αντίστοιχων αδυνάτων, προς επιδιόρθωση αυτών.

Από την άλλη μεριά, οι ευκαιρίες και οι απειλές αντανakλούν μεταβλητές του εξωτερικού περιβάλλοντος του κράτους, και συγκεκριμένα του κράτους προς το οποίο στοχεύει η στρατηγική. Αυτές τις ευκαιρίες και τις απειλές θα πρέπει το κράτος που σχεδιάζει την υψηλή στρατηγική να τις εντοπίσει, να προσαρμοστεί σε αυτές ή ακόμα και να τις προσαρμόσει στα μέτρα της, όπου κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Ένας βασικός παράγοντας που οφείλεται να εξετασθεί κατά τη φάση αυτή είναι η ισορροπία ισχύος. Έτσι, μέσω της ανάλυσης αυτών των μεταβλητών, εντοπίζονται και εκμεταλλεύονται τα παράθυρα ευκαιρίας που υπάρχουν ή θα παρουσιασθούν στο μέλλον, αλλά συνάμα και οι υποβόσκουσες απειλές, προς αποφυγή ή μετατροπή αυτών σε «ευκαιρίες».

Γενικά, κατά την εφαρμογή της ανάλυσης του σταδίου αυτού επιχειρείται να απαντηθούν ορθολογικά, και με όσο το δυνατόν πιο ποσοτικοποιημένο τρόπο, ερωτήματα για τη κάθε ερευνώμενη μεταβλητή.

2ο Στάδιο Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής (Διαμόρφωση Υψηλής Στρατηγικής).

Κατά το στάδιο αυτό, με βάση τις εκτιμήσεις του προηγούμενου σταδίου, θέτονται οι εθνικές επιδιώξεις (national purpose), δηλαδή οι ανάγκες ή οι ανασφάλειες που ένα κράτος βιώνει ως ενεργός παράγοντας του διεθνούς συστήματος, και οι οποίες θα αποτελέσουν το σημείο εκκίνησης ολόκληρης της

διαδικασίας. Με βάση τις εθνικές επιδιώξεις, καθορίζονται τα εθνικά συμφέροντα (national interests). Αυτά με τη σειρά τους ιεραρχούνται με σειρά προτεραιότητας (intensity for each interest), εντοπίζοντας τις τάσεις και τις προκλήσεις για το κάθε εθνικό συμφέρον ξεχωριστά (trends and opportunities).

Είναι απαραίτητο να ειπωθεί στο σημείο αυτό ότι, ο καθορισμός των συμφερόντων και κυρίως η ιεράρχηση τους απαιτεί μια συνεχή διανοητική λειτουργία των αναγκαίων θεσμικών οργάνων του κράτους. Άνευ εθνικών συμφερόντων, τα οποία είναι αλληλένδετα και αλληλοτροφοδοτούμενα με την ύπαρξη αντιπάλου-αντιπάλων και με την κουλτούρα κάθε λαού, είναι αδύνατο να υπάρξει εθνική στρατηγική. Όπως αναφέρθηκε, η στρατηγική ουδέποτε εφαρμόζεται σε κενό αλλά είναι το αποτέλεσμα υπαρκτών προβλημάτων, επιδιώξεων και στόχων.

Στη συνέχεια της σχεδίασης του σταδίου αυτού, το σύνολο των εθνικών συμφερόντων αποτελούν τη βάση για τη διατύπωση της εθνικής πολιτικής (national policy) και του προσδιορισμού των εθνικών πολιτικών σκοπών (Ends) εναντίον υφιστάμενων ή ενδεχόμενων, στο εξωτερικό ή εσωτερικό, αντικρουόμενων δυνάμεων ή απειλών.

Απεικονίζονται στο δεύτερο από τα αριστερά πλαίσιο του διαγράμματος σταδίων σχεδίασης υψηλής Στρατηγικής.

3ο Στάδιο Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής (Υλοποίηση Υψηλής Στρατηγικής).

Με βάση τους πολιτικούς στόχους (ends), καθορίζονται τα μέσα (means) και οι πηγές που είναι διαθέσιμα, ενώ εξετάζονται οι πιθανοί τρόποι (ways), οι οποίοι χρησιμοποιούν τα μέσα και τις πηγές, για την πραγμάτωση των πολιτικών στόχων.

Δηλαδή, στο στάδιο αυτό αρχικά αναζητείται με τι μέσα (means) επιδιώκονται οι τιθέμενοι πολιτικοί στόχοι (ends), και στη συνέχεια καθορίζονται οι τρόποι (ways), με τους οποίους τα μέσα αυτά αναπτύσσονται, ώστε να ανταποκρίνονται στις υφιστάμενες απειλές ή ευκαιρίες. Από την παραπάνω ανάλυση γίνεται κατανοητή η άμεση αλληλεξάρτηση που υπάρχει ανάμεσα σε αυτά τα τρία στοιχεία της στρατηγικής (στόχοι - μέσα - τρόποι).

Απεικονίζονται στο τρίτο από τα αριστερά πλαίσιο του διαγράμματος σταδίων σχεδίασης υψηλής στρατηγικής.

4ο Στάδιο Σχεδίασης Υψηλής Στρατηγικής (Αξιολόγηση - Έλεγχος Υψηλής Στρατηγικής).

Κατά το τελευταίο στάδιο της αξιολόγησης και του ελέγχου της στρατηγικής (τελευταίο πλαίσιο του διαγράμματος σταδίων σχεδίασης υψηλής στρατηγικής), ελέγχεται η εγκυρότητα, η ανθεκτικότητα και η καταλληλότητα της

στρατηγικής. Συγκεκριμένα, μέσω της εκτίμησης κινδύνου της υψηλής στρατηγικής (risk assessment), ελέγχεται η στρατηγική ως προς τα παρακάτω:

- την εφικτότητα (feasibility) των μέσων άσκησης της στρατηγικής (Means Test). Δηλαδή, εξετάζεται αν διατίθενται τα μέσα για την υλοποίηση των τρόπων και των μεθόδων της στρατηγικής.
- την αποδοχή (acceptability) των τρόπων και μεθόδων άσκησης της στρατηγικής (Ways Test). Δηλαδή, εξετάζεται αν οι τρόποι άσκησης στρατηγικής έχουν την απαραίτητη υποστήριξη, αν είναι νόμιμοι, ηθικοί και άξιοι κόστους.
- την καταλληλότητα (suitability) των στόχων και των τρόπων άσκησης της στρατηγικής (Ends and Ways Test). Δηλαδή, εξετάζεται αν οι τρόποι άσκησης της στρατηγικής είναι οι κατάλληλοι για να πετύχουν τους επιδιωκόμενους στόχους.

Με τη διαδικασία της αξιολόγησης, ο αναλυτής αξιολογεί τα στοιχεία της στρατηγικής και τις πιθανότητες επιτυχίας αυτών, ώστε αν χρειαστεί να προβαίνει στις κατάλληλες επιδιορθώσεις.

Τέλος είναι αξιοσημείωτο να ειπωθεί ότι η σχεδίαση της υψηλής στρατηγικής δεν είναι μία εύκολη διαδικασία. Απεναντίας, το άναρχο και ρευστό διεθνές περιβάλλον καθώς και η μεταβλητότητα των ποικίλων παραγόντων αυξάνουν το βαθμό δυσκολίας σχεδίασης στρατηγικής. Για το λόγο αυτό στο μοντέλο σχεδίασης υψηλής στρατηγικής προστίθεται η διαδικασία της ανάδρασης, η οποία μπορεί να δράσει σε οποιοδήποτε στάδιο σχεδίασης.

Προσαρμογή του Νέου Μοντέλου στη Σχεδίαση της Στρατιωτικής Στρατηγικής

Η στρατιωτική στρατηγική, αποτελώντας ένα υποσύνολο της υψηλής στρατηγικής, είναι τόσο η χρήση βίας σε ξηρά, θάλασσα και αέρα, όσο και η χρήση της στρατιωτικής διπλωματίας, για την προώθηση των πολιτικών σκοπών των εμπόλεμων. Στην ουσία αποτελεί τη στρατιωτική διάσταση της υψηλής στρατηγικής. Ένα πλήθος αξιόλογων σχεδιαστικών - αναλυτικών εργαλείων χρησιμοποιούνται από την υφιστάμενη επιχειρησιακή σχεδίαση, για την ανάπτυξη και υλοποίηση της στρατιωτικής στρατηγικής.

Στο πλαίσιο αυτό, είναι εφικτή η ενσωμάτωση του προτεινόμενου μοντέλου σχεδίασης και η προσαρμογή αυτού στη σχεδίαση της στρατιωτικής στρατηγικής, ως συμπλήρωση της ήδη υπάρχουσας επιχειρησιακής σχεδίασης.

Αναλυτικότερα, η στρατιωτική στρατηγική, αποτελώντας κομμάτι της υψηλής στρατηγικής, σχεδιάζεται χρησιμοποιώντας ως δεδομένα την ανάλυση του εθνικού και του διεθνούς περιβάλλοντος του πρώτου σταδίου σχεδίασης της υψηλής στρατηγικής, καθώς και τις εθνικές επιδιώξεις, εθνικά συμφέροντα, εθνική πολιτική και τους τιθέμενους πολιτικούς στόχους του αντίστοιχου δευτέρου σταδίου. Έχοντας αυτά ως βάση, ο συνδυασμός της στρατιωτικής διάστασης των χρησιμοποιούμενων μέσων (means) και των υλοποιούμενων τρόπων

ενεργείας (ways), θα αποτελέσει την υλοποίηση της στρατιωτικής στρατηγικής.

Στην περίπτωση που δεν έχει γίνει πρόβλεψη σχεδίασης υψηλής στρατηγικής για έναν συγκεκριμένο αντίπαλο, η σχεδίαση της στρατιωτικής στρατηγικής θα πρέπει, αρχικώς, να συμπεριλάβει την εκτίμηση του διεθνούς και εθνικού περιβάλλοντος, υλοποιώντας το πρώτο στάδιο σχεδίασης στρατιωτικής στρατηγικής. Μέσω αυτού, θα αναλυθούν οι ευκαιρίες και οι απειλές του διεθνούς περιβάλλοντος, καθώς και τα ισχυρά και τα αδύναμα σημεία του εθνικού περιβάλλοντος, εστιαζόμενα στον συγκεκριμένο αντίπαλο.

Κατόπιν, θα πρέπει να αναζητηθούν και να εντοπισθούν οι εθνικές επιδιώξεις, τα εθνικά συμφέροντα, η εθνική πολιτική και οι πολιτικοί στόχοι για τον συγκεκριμένο αντίπαλο, διαμορφώνοντας το δεύτερο στάδιο σχεδίασης στρατιωτικής στρατηγικής.

Εξακολουθητικά, με δεδομένο το προϊόν των δύο πρώτων σταδίων σχεδίασης, θα πρέπει να διαμορφωθεί η στρατιωτική στρατηγική, αποτελώντας το τρίτο στάδιο σχεδίασης στρατιωτικής στρατηγικής. Μέσω αυτού, θα παρατεθούν και θα αναλυθούν το σύνολο των στρατιωτικών μέσων που θα χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη των τεθέντων πολιτικών στόχων καθώς και οι τρόποι με τους οποίους τα μέσα αυτά θα χρησιμοποιηθούν.

Στη συνέχεια, απαραίτητο κομμάτι της σχεδίασης της στρατιωτικής στρατηγικής θα αποτελέσει η αξιολόγηση και ο έλεγχος αυτής, διαμορφώνοντας το τέταρτο στάδιο σχεδίασης στρατιωτικής στρατηγικής. Έτσι μέσω της εκτίμησης κινδύνου της υλοποίησης της υπόψη στρατιωτικής στρατηγικής είναι δυνατόν να ελεγχθεί η σχεδίαση αυτής ως προς την εγκυρότητα, ανθεκτικότητα και καταλληλότητα των χρησιμοποιούμενων στρατιωτικών μέσων, καθώς και των τρόπων χρησιμοποίησης αυτών των μέσων. Τέλος, και σε αυτό το επίπεδο σχεδίασης, η διαδικασία ανάδρασης αποτελεί αναπόσπαστο και σημαντικό κομμάτι αυτής, αφού η αλλαγή ή η μεταβολή κάποιων παραγόντων του εθνικού και διεθνούς περιβάλλοντος αλλάζει τα ισχύοντα δεδομένα, επιβάλλοντας την προσαρμογή της σχεδίασης σύμφωνα με τα αντίστοιχα νέα.

Επίλογος

Συμπερασματικά θα λέγαμε, ότι η σχεδίαση της υψηλής στρατηγικής είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας ορθολογικού προγραμματισμού, όπου βασικός συντελεστής επιτυχίας είναι η αρμονική σύζευξη των προαναφερθέντων παραγόντων: σκοποί, μέσα, τρόποι για την αντιμετώπιση ενός πραγματικού ή δυνητικού αντιπάλου. Η επιτυχημένη αλληλουχία, η συμπλήρωση, η καταλληλότητα, η συνέπεια και η συνέχεια των παραγόντων αυτών, τόσο στον πόλεμο όσο και στην ειρήνη είναι η επιθυμητή απόρροια αυτής της σύζευξης.

Επιδίωξη αυτής της διαδικασίας σχεδίασης είναι η επίτευξη καλύτερης «τοποθέτησης» του προς εξέταση κράτους στο διεθνές γίγνεσθαι και διατήρησης αυτής της θέσης κατά το δυνατόν πιο αποτελεσματικά.

Ωστόσο, η κάθε αντιπαλότητα και γενικά ο κάθε ανταγωνισμός αποτελεί μια σύγκρουση αντιπάλων ανθρωπίνων βουλήσεων, όπου ένα πλήθος παρα-

γόντων την καθιστούν αβέβαιη. Για τον λόγο αυτό η σχεδίαση υψηλής στρατηγικής απαιτεί κατάλληλες δεξιότητες που μέσα από μία διαρκή και επίπονη διαδικασία αποκτώνται, έτσι ώστε η επίτευξη των τεθειμένων σκοπών να αναδεικνύονται μέσα από την στρατηγική αποτελεσματικότητα των διαφόρων διατιθέμενων μέσων και του επιτυχούς τρόπου χρησιμοποίησης αυτών.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Η Στρατηγική Σκέψη Από την Αρχαιότητα Έως Σήμερα, (Αθήνα: Ποιότητα, 2008)

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος Αιώνας, (Αθήνα: Ποιότητα, 2007)

Παπαδάκης Βασίλης, Στρατηγική των Επιχειρήσεων: Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία, (Αθήνα : Μπένου, 6η εκδ, 2012)

Πλατιάς Αθανάσιος, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, (Αθήνα: Εστία, 1999)

Μεταφρασμένη στην Ελληνική

Basil Liddell Hart, Στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης, μτφ Κ. Γεωργαντάς, (Θεσσαλονίκη: Βανιάς, 1995)

Andre Beaufre, Introduction a la strategie (Εισαγωγή στη Στρατηγική), μτφ: Αντγος ε.α. Μαυρόπουλος Παναγιώτης, (Αθήνα: ΓΕΕΘΑ, 2015)

Ξενόγλωσση

Carl Von Clausewitz, On War, επιμ. και μτφ. Michael Howard και Peter Paret, (Oxford :Oxford World's Classics, 2007)

US Army War College, National Security Policy and Strategy, Course Directive, Aug. 2014

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Συνταγματάρχης (ΔΒ) Λεώνης Νικόλαος γεννήθηκε στο Βόλο Μαγνησίας το 1968. Εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1968 και αποφοίτησε το 1990, ως Ανθυπολοχαγός Διαβιβάσεων. Είναι απόφοιτος της Σχολής Τηλεπικοινωνιών - Ηλεκτρονικών Αξιοματικών Διαβιβάσεων (ΣΤΗΑΔ), το 1998, της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου, το 2006 και της Σχολής Εθνικής Άμυνας, το 2016. Έχει παρακολουθήσει όλα τα προβλεπόμενα Σχολεία Εκπαίδευσης Αξιοματικών Διαβιβάσεων. Υπηρέτησε σε διάφορες Μονάδες και θέσεις Επιτελείου. Επίσης, υπηρέτησε στο Διακλαδικό ΝΑΤΟικό Στρατηγείο JFC

Brunssum, ως Section Head στο τμήμα J7 Training and Exercise Policy and Programming από το 2011 έως το 2014. Το παρόν διάστημα είναι Διοικητής της ΣΤΗΑΔ. Είναι κάτοχος Πιστοποίησης Μεταπτυχιακών Σπουδών (2000 - 2002) ειδίκευσης Ηλεκτρολόγου Μηχανικού και Μηχανικού Υπολογιστών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, από το 2002 και κάτοχος Διδακτορικού Διπλώματος στον Τομέα Συστημάτων Μετάδοσης Πληροφορίας και Τεχνολογίας Υλικών της Σχολής Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Η/Υ του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, από το 2005. Επίσης, είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στις «Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας» του Παντείου Πανεπιστημίου από το 2017. Ομιλεί την αγγλική γλώσσα. Είναι έγγαμος και έχει 4 τέκνα.

"Τα Επιχειρησιακά Στρατηγεία της ΕΕ και η Ουσιαστική Συμβολή τους στην Υλοποίηση της ΚΠΑΑ"

του Τχη (ΜΧ) Ευριπίδη Κ. Χανιά, Σπουδαστού 14ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Η εξέλιξη της ΕΕ ως φορέας ασφάλειας και άμυνας και το χρονοδιάγραμμα προς την ανάληψη στρατιωτικών επιχειρήσεων

Σύντομη παρουσίαση της επιχείρησης "ΕUFOR RCA"

Εισαγωγή

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Ευρώπη ήταν η ήπειρος με τις περισσότερες υλικές καταστροφές και με απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό που άγγιζαν τα όρια της τραγωδίας. Στα επόμενα δέκα έτη και παρότι βρίσκονταν σε εξέλιξη ο Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ (με τους αντίστοιχους συνασπισμούς στους οποίους ηγούνταν), έγινε κατανοητή από τα περισσότερα δυτικά κράτη της Ευρωπαϊκής ηπείρου η αναγκαιότητα για να προχωρήσουν σε μια διαδικασία ενοποίησης. Ένα από τα βασικά θέματα όπου διαπιστώθηκε η αναγκαιότητα για "κοινό βηματισμό" ήταν και ο τομέας των κοινών αμυντικών δυνατοτήτων των χωρών αυτών.

Από την ΔΕΕ στη ΚΠΑΑ: Σύντομη Ιστορική Αναδρομή

Η πορεία προς την σημερινή Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) της ΕΕ δεν ήταν εύκολη, δεν ήταν ταχεία και φυσικά δεν ήταν χωρίς προβλήματα. Η σημασία της συλλογικής άμυνας εντός Ευρώπης, παρότι έγινε αντιληπτή, δεν ευοδώθηκε στο χρονικό διάστημα από το 1950 έως το 1990 (Δημητρόπουλος 2010, 34), κυρίως λόγω του Ψυχρού Πολέμου, αφού οι περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης προτίμησαν το ΝΑΤΟ ως το «όχημα» που θα τις προστάτευε αμυντικά. Αντίστοιχα, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης εντάχθηκαν χωρίς τη θέληση τους στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Η διαδικασία για την απόκτηση κοινών αμυντικών δυνατοτήτων των χωρών της ηπείρου, χωρίζεται αδρά στις παρακάτω τρεις χρονικές περιόδους, στις οποίες συνέβησαν τα εξής σημαντικά γεγονότα:

1. Περίοδος 1948 – 1991

1948: Έτος ορόσημο, με την ίδρυση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης - ΔΕΕ (Western European Union, WEU).

1970: Δημιουργία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας - ΕΠΣ.

1984: Ενεργοποίηση της ΔΕΕ με την διακήρυξη της Ρώμης.

1987: Κωδικοποίηση (σε νομικό κείμενο) με την έναρξη ισχύος της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, του άτυπου διακυβερνητικού μηχανισμού των Κ-Μ της ΕΟΚ για το συντονισμό της εξωτερικής πολιτικής.

2. Περίοδος 1991 – 2000

1991: (Δεκέμβριος) Δημιουργία της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) κατόπιν της συνθήκης του Μάαστριχτ (τμήμα V). Η συνθήκη αυτή ήταν η πρώτη που περιέλαβε διατάξεις σχετικά με την ευθύνη της Ένωσης στον τομέα της ασφάλειας και σχετικά με το ενδεχόμενο μιας κοινής αμυντικής πολιτικής.

1992: (Φεβρουάριος) Υπογραφή της συνθήκης της ΕΕ στο Μάαστριχτ.

(Ιούνιος) Απόφαση για ενίσχυση του επιχειρησιακού ρόλου της ΔΕΕ με τη δυνατότητα ανάληψης αποστολών σύμφωνα με τη διακήρυξη του Petersberg¹.

Δημιουργία του πολυεθνικού επιτελείου του EUROCORPS (με πυρήνα την Γαλλο-Γερμανική Ταξιαρχία, η οποία είχε δημιουργηθεί το 1987).

1994: (Ιανουάριος) Υιοθέτηση από το NATO της ιδέας της Πολυεθνικής Διακλαδικής Δύναμης Κρούσης (Combined Joint Task Force, CJTF)², η οποία θα διευκολύνει και τις επιχειρήσεις υπό τη ΔΕΕ.

1997: (Οκτώβριος) Υπογραφή της αναθεώρησης της συνθήκης για την ΕΕ (Συνθήκη του Άμστερνταμ). Μεταξύ των άλλων, θεσμοθέτηση της θέσης Υπατου Εκπροσώπου για τα θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής άμυνας.

1998: (Δεκέμβριος) Διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας κατά την Γαλλο-βρετανική συνάντηση του Σαν Μαλό.

1999: (Απρίλιος) Απόφαση του NATO για την επανεξέταση των σχέσεων με την ΕΕ και έναρξη συνομιλιών με την επωνυμία “Berlin plus agenda”³.

(Ιούνιος) Απόφαση για την απορρόφηση της ΔΕΕ από την ΕΕ.

(Δεκέμβριος) Συμφωνία μεταξύ των Κ-Μ για το Βασικό (πρωταρχικό) Στόχο του Ελσίνκι (Helsinki Headline Goal, HHG)⁴.

2000: (Δεκέμβριος) Υπογραφή της συμφωνίας της Νίκαιας, με την οποία η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΕΠΑΑ) ως μέρος της ΚΕΠΠΑ, εντάσσεται ως ανεξάρτητη πολιτική της Ένωσης.

3. Περίοδος 2001 έως σήμερα

2001: Έναρξη λειτουργίας της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας, της Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ και του Στρατιωτικού Επιτελείου της ΕΕ.

(Νοέμβριος) Υιοθέτηση του σχεδίου δράσης για την κάλυψη των ελλείψεων σε στρατιωτικά μέσα (European Capabilities Action Plan, ECAP)

2002: Ένταξη στο περιεχόμενο της ΕΠΑΑ, της καταπολέμησης της τρομοκρατίας (λόγω των γεγονότων της 11 Σεπτεμβρίου 2001).

1. Οι λεγόμενες επιχειρήσεις τύπου Petersberg (“Petersberg Tasks”) συμφωνήθηκαν τον Ιούνιο 1992 από τη ΔΕΕ και αφορούν τη συγκρότηση πολυεθνικών αποστολών ανθρωπιστικού χαρακτήρα όπως διάσωση, διαχείριση κρίσεων και αποκατάσταση της ειρήνης.

2. Αφορά τη συγκρότηση ενός πολυεθνικού χαρακτήρα στρατιωτικού σχηματισμού, που δημιουργήθηκε για την εμπλοκή σε ειδικές απρόβλεπτες συγκυρίες.

3. Πακέτο συμφωνιών μεταξύ NATO και ΕΕ, το οποίο επιτρέπει στην ΕΕ, να χρησιμοποιεί τις δυνατότητες και τα μέσα της Συμμαχίας κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων που ηγείται η ΕΕ. Το σχετικό πλαίσιο των συνομιλιών περατώθηκε στο Μάρτιο 2003.

4. Τα HHG (στρατιωτικό και πολιτικό) προέβλεπε ότι τα Κ-Μ έως το 2003, όφειλαν να αναπτύξουν εντός 60 ημερών στρατεύματα της τάξεως 50.000 έως 60.000.

2003: (Μάρτιος) Επιτυχής τερματισμός των συνομιλιών μεταξύ NATO και ΕΕ με την υπογραφή της συμφωνίας “Berlin Plus”, η οποία αποτελεί το πλαίσιο των μόνιμων σχέσεων της ΕΕ με τη Συμμαχία.

(Μάρτιος) Έναρξη της πρώτης στρατιωτικής επιχείρησης της ΕΕ, στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη.

(Δεκέμβριος) Έναρξη της πρώτης αποστολής αστυνόμευσης υπό την ΕΕ, στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη.

2004: (Φεβρουάριος) Παρουσίαση της έννοιας των Σχηματισμών Μάχης της ΕΕ (EU Battle Group Concept)⁵ ως Δυνάμεων Ταχείας Αντίδρασης.

(Ιούνιος) Βελτίωση του Βασικού Στρατιωτικού Στόχου του Ελσίνκι και μετεξέλιξη του σε Βασικό Στόχο 2010 (Headline Goal 2010)⁶.

2007: (Δεκέμβριος) Υπογραφή της τροποποιημένης συμφωνίας της Λισσαβόνας, με τις διατάξεις για την ΚΠΑΑ αυτούσιες⁷.

2009: (Δεκέμβριος) Τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη της Λισσαβόνας που αποτέλεσε πολύ σημαντική εξέλιξη για την εξωτερική πολιτική της Ένωσης.

2010: (Ιούλιος) Ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης - EYED (European External Action Service, EEAS) με απόφαση του Συμβουλίου των Υπουργών, κατόπιν πρότασης του Υπατού Εκπροσώπου, την οποία ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 8 Ιουλίου 2010.

2011: (Ιανουάριος) Επίσημη έναρξη λειτουργίας της EYED.

2012: (Μάρτιος) Ενεργοποίηση του κέντρου επιχειρήσεων της ΕΕ στις Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

Η EYED είναι η διπλωματική υπηρεσία της ΕΕ. Ουσιαστικά είναι το κοινό “υπουργείο” εξωτερικών υποθέσεων και άμυνας της Ένωσης και σε αυτή υπάγονται όλα τα όργανα της ΕΕ, τα οποία ασχολούνται με την Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ). Η ΚΠΑΑ εξασφαλίζει στην ΕΕ την επιχειρησιακή ικανότητα “βασισμένη σε μη στρατιωτικά (civilian) και στρατιωτικά (military) μέσα”.

Ο Υπάτος Εκπρόσωπος της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτι-

Το έμβλημα της EYED (EEAS), (πηγή: eeas.eu, 2014)

5. Οι Σχηματισμοί Μάχης της ΕΕ (EU BG) θα αποτελούνται από 1500 άνδρες με ικανότητα ανάπτυξης εντός 15 ημερών και για διάστημα 30 έως 120 ημερών.

6. Βάσει του βασικού στόχου 2010, τα Κ-Μ είχαν αποφασίσει να δεσμευτούν ώστε να είναι ικανά έως το έτος 2010 να αντιδράσουν με ταχεία και αποφασιστική δράση σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων που καλύπτονται από την συνθήκη της ΕΕ. Η δέσμευση αυτή περιλαμβάνει μια σειρά επιχειρήσεις, όπως ανθρωπιστικού περιεχομένου, διάσωσης, τις επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων από στρατιωτικές δυνάμεις συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της επιβολής ειρήνης.

7. Το έτος 2003 παραδόθηκε το προσχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος (με τις διατά-

κής και Πολιτικής Ασφαλείας, ο οποίος προεδρεύει του Συμβουλίου Εξωτερικών, επικουρείται από την ΕΥΕΔ, μπορεί να υποβάλει προτάσεις στο Συμβούλιο, ενώ ταυτόχρονα κατέχει μια εκ των δύο θέσεων Αντιπροέδρου της Επιτροπής Αναπληρωτής Πρόεδρος της Επιτροπής [High Representative of the Union for Foreign Affairs & Security Policy/Vice-President (HR/VP)].

Όπως αναφέρθηκε στη προηγούμενη ενότητα, η ΕΥΕΔ δημιουργήθηκε με την συμφωνία της Λισσαβόνας. Σε αυτό το θεσμικό κείμενο, αναλύεται ο σκοπός δημιουργίας και ο τρόπος λειτουργίας της ΕΥΕΔ, ενώ υπογραμμίζεται ότι η ΚΠΑΑ αποτελεί συστατικό στοιχείο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της ΕΕ (Ιωακειμίδης 2010, 108).

Άξιο μνείας είναι η διαδοχική αλλαγή ονομασιών για την κοινή πολιτική, προϊόν ζυμώσεων μέσα στα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Έτσι, η ΚΠΑΑ, **αρχικά** αναφέρονταν ως η Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Ασφάλειας και Άμυνας - ΕΤΑΑ (European Security and Defence Identity, ESDI). Μεταγενέστερα μέσα στη δεκαετία του 2000, η ΕΤΑΑ μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας - ΕΠΑΑ (European Security and Defence Policy, ESDP), ενώ τελικά έλαβε το γνωστό τίτλο ΚΠΑΑ.

Αρμόδια Όργανα ΚΠΑΑ της ΕΕ

Για να αποφασίσει την εκτέλεση επιχειρήσεων με μη στρατιωτικά (civilian) και με στρατιωτικά (military) μέσα, σύμφωνα με τις επιταγές της ΚΠΑΑ, η ΕΕ έκρινε απαραίτητη την ίδρυση **θεσμικών** οργάνων (EEAS, 2016). Αυτή η δομή είναι μόνιμη και περιλαμβάνει τα παρακάτω αναφερόμενα όργανα (παρατίθενται και οι ονομασίες στην Αγγλική γλώσσα καθώς και οι αντίστοιχες συντομογραφίες):

- Την Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας (Political and Security Committee, PSC), η οποία είναι το ανώτερο συμβουλευτικό σώμα (σε επίπεδο πρέσβων) για το Συμβούλιο της ΕΕ.
- Την Στρατιωτική Επιτροπή της ΕΕ (The European Union Military Committee, EUMC) είναι το **ανώτατο στρατιωτικό όργανο** της ΕΕ. Η επιτροπή αποτελείται από τους Αρχηγούς των Ενόπλων Δυνάμεων των Κ-Μ, ενώ εκπροσωπούνται επί μόνιμου βάσεως από τις αντίστοιχες Στρατιωτικές Αντιπροσωπείες (ΣΑ/ΕΕ).
- Την Διεύθυνση Διαχείρισης Κρίσεων και Σχεδιασμού (Crisis Management and Planning Directorate, CMPD), η οποία συνεισφέρει στους σκοπούς της ΕΥΕΔ.
- Το Στρατιωτικό Επιτελείο της ΕΕ (The European Union Military Staff,

ξεις για την ΚΠΑΑ). Μετά τη μη επικύρωση από την Ολλανδία και τη Γαλλία, αυτό τροποποιήθηκε καταλήγοντας στην Συνθήκη της Λισσαβόνας, χωρίς να υπάρχουν ιδιαίτερες αλλαγές στις διατάξεις που αφορούν τη ΚΠΑΑ.

EUMS), το οποίο εργάζεται υπό τις οδηγίες της Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ – και την αρμοδιότητα του Υπατού Εκπροσώπου/Αναπληρωτού Επιτροπής, είναι το βασικό στρατιωτικό επιτελείο της ΕΥΕΔ.

- Την Επιτροπή Σχεδιασμού και Διεξαγωγής Μη Στρατιωτικής Επιχειρήσης (Civilian Planning and Conduct Capability, CPCC), το οποίο ως μέρος της ΕΥΕΔ είναι το μόνιμο όργανο για τη διεξαγωγή αυτόνομων επιχειρήσεων της ΚΠΑΑ με πολιτικά μέσα.

Ιστορικό Δημιουργίας Επιχειρησιακών Στρατηγείων της ΕΕ

Σύμφωνα με το στρατιωτικό στόχο του Ελσίνκι, ο σκοπός της Ένωσης ήταν η δημιουργία μιας δεξαμενής δυνάμεων και ενός συστήματος Διοίκησης και Ελέγχου (Δ-Ε), ώστε να μπορεί να διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων, εκπαιδευτικές στρατιωτικές αποστολές και πολιτικού χαρακτήρα αποστολές εντός και εκτός Ευρώπης σε ενδεικτική απόσταση έως και 10.000 χλμ από τις Βρυξέλλες, **με ή χωρίς** τη βοήθεια, τις δυνατότητες και τα μέσα του ΝΑΤΟ. Προκειμένου να εκτελέσει μια στρατιωτική επιχείρηση ή αποστολή, η ΕΕ προσδιόρισε στα θεσμικά της κείμενα, τρία επιτελεία διακλαδικών διοικήσεων, τα οποία ανταποκρίνονται στα τρία επίπεδα σχεδίασης και εκτέλεσης της.

- Το EUMS για το πολιτικό στρατηγικό επίπεδο λήψης αποφάσεων,
- Ένα από τα Επιχειρησιακά Στρατηγεία (Operational Headquarters, OHQ) για το στρατηγικό επίπεδο σχεδίασης και εκτέλεσης της,
- Ένα από τα Τακτικά Στρατηγεία Σχηματισμών Μάχης (Force Headquarters, FHQ) για το επιχειρησιακό-τακτικό επίπεδο που αφορά την εκτέλεση της.

Έτσι, μεταξύ των άλλων, ζητήθηκαν από τα Κ-Μ της ΕΕ, οι προσφορές τους για τη δημιουργία Επιχειρησιακών και Τακτικών Στρατηγείων αντίστοιχα. Όσον αφορά τα Επιχειρησιακά Στρατηγεία, η λύση που επιλέχθηκε ήταν σχετικά απλή. Κάθε Κ-Μ θα μπορούσε να προσφέρει ένα από τα υπάρχοντα εθνικά Στρατηγεία, το οποίο με κατάλληλη ενίσχυση σε πολυεθνικό προσωπικό και τεχνικά μέσα θα μπορεί να διευθύνει μια στρατιωτική επιχείρηση της ΕΕ (Παρίσης 2010, 82). **Τελικά, πέντε Κ-Μ (Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα και Ιταλία), προσέφεραν εθελοντικά ένα από τα Στρατηγεία τους, προκειμένου αυτό να αποκτήσει «διπλή ταυτότητα».**

Παρουσίαση των Επιχειρησιακών Στρατηγείων της ΕΕ

Προκειμένου να σχεδιαστούν και να εκτελεστούν οι επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων ή και άλλες, το Στρατιωτικό Επιτελείο της ΕΕ έχει τις εξής τρεις επιλογές (Hynek 2010, 6 και Παρίσης 2010, 136-137):

- Η **πρώτη**⁸ είναι η χρήση ενός από τα πέντε Επιχειρησιακά Στρατηγεία ή

8. Και έως σήμερα η μάλλον πιο δοκιμασμένη.

Στρατηγεία Επιχειρήσεων της ΕΕ (ΣΕΕΕ). Το ΣΕΕΕ είναι μια διακλαδική πολυεθνική διοίκηση, εκτός του θεάτρου επιχειρήσεων, με σκοπό τη σχεδίαση, την οργάνωση και τη διεξαγωγή μιας επιχείρησης της ΕΕ. Η ανάθεση πραγματοποιείται μετά από σχετική απόφαση του συμβουλίου της ΕΕ, το οποίο εξουσιοδοτεί ένα από τα ΣΕΕΕ για την ανάληψη και την διεύθυνση της επιχείρησης. Κατόπιν ο κρίσιμος ρόλος του ΣΕΕΕ είναι να εκπονήσει το σχέδιο της επιχείρησης και να παρακολουθεί την εξέλιξη των επιχειρήσεων του Τακτικού Στρατηγείου της Δύναμης που θα αναπτυχθεί στην υπόψη χώρα ή περιοχή.

- Η **δεύτερη** επιλογή, (η οποία είναι και η πιο πρόσφατη - μετά το 2012), είναι η χρήση του Κέντρου Επιχειρήσεων της ΕΕ (EU Operations Center, EU OPS CENT) το οποίο βρίσκεται στις Βρυξέλλες. Το Μάρτιο 2012, ενεργοποιήθηκε από το συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων της Ένωσης, με σκοπό το καλύτερο συντονισμό των τριών επιχειρήσεων της ΕΕ στο Κέρας της Αφρικής (EU OPS centre, 2012)

- Η **τρίτη** επιλογή είναι με μέσα και με δυνατότητες που ανήκουν και στη Βορειοατλαντική Συμμαχία (Μουρτζούκος, 2010). Εφόσον η επιχείρηση έχει σχεδιαστεί να πραγματοποιηθεί κατά αυτό το τρόπο, τότε αυτόματα ως Επιχειρησιακό Στρατηγείο αναλαμβάνει η Συμμαχική Διοίκηση Επιχειρήσεων [NATO Allied Command Operations (ACO)]⁹ που εδρεύει στη Μονς (Βέλγιο)¹⁰.

Στη πρώτη περίπτωση, τα πέντε επιχειρησιακά στρατηγεία, τα οποία είναι δυνατόν να παρέχουν τις απαραίτητες υποδομές και την τεχνική υποστήριξη και να διευθύνουν μια επιχείρηση της ΕΕ με πολυεθνικό επιτελείο (Hynek 2010, 6), είναι τα εξής:

1. Το Γαλλικό Επιχειρησιακό Στρατηγείο (Etat Major Français d'opération de l'Union Européenne) με έδρα τη περιοχή **Μοντ Βαλεριέν** (Mont Valrien) στο Παρίσι.
2. Το Βρετανικό Επιχειρησιακό Στρατηγείο (UK Multinational Headquarters) με έδρα το **Νορθγουντ** (Northwood). Εκεί βρίσκεται η έδρα του μόνιμου στρατηγείου των κλάδων των Βρετανικών ΕΔ.
3. Το Γερμανικό Επιχειρησιακό Στρατηγείο με έδρα το **Ποτσδαμ** (Potsdam). Εκεί βρίσκεται επίσης η επιχειρησιακή διοίκηση των Γερμανικών ΕΔ (Bundeswehr Operations Command).
4. Το Ιταλικό Επιχειρησιακό Στρατηγείο με έδρα το αεροδρόμιο Τσεντοτσέλε (Centocelle) στη περιοχή Λάτσιο της **Ρώμης**. Το στρατηγείο είναι και η έδρα του Ιταλικού Διακλαδικού Στρατηγείου Επιχειρήσεων (Comando Operativo Di Vertice Interforze).

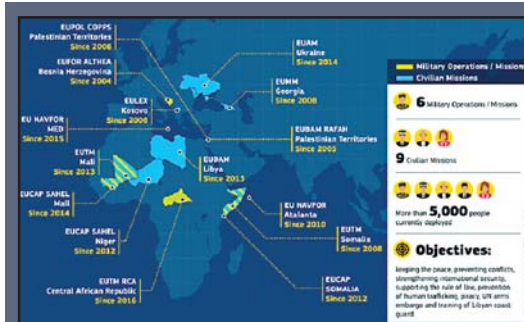
9. Απόρροια της συμφωνίας "Berlin Plus".

10. Είναι περισσότερο γνωστή με τη παλαιά ονομασία της, ως ΑΣΣΔΕ δηλαδή Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων στην Ευρώπη (Supreme Headquarters Allied Powers in Europe, SHAPE).

5. Το Ελληνικό Στρατηγείο Επιχειρήσεων ΕΕ (ΕΣΕΕΕ) ή Hellenic EU Operational HQ (EL EU OHQ) με έδρα το στρατόπεδο “Στρατηγού Νικολάου Πλαστήρα” στη **Λάρισα** στην έδρα της 1ης ΣΤΡΑΤΙΑΣ.

Στρατιωτικές Επιχειρήσεις των Ευρωπαϊκών Επιχειρησιακών Στρατηγείων

Όταν το 1999 τέθηκε ο Στρατιωτικός Στόχος του Ελσίνκι, οι εταίροι της ΕΕ είχαν ως κύρια μελλοντική επιδίωξη την εκτέλεση στρατιωτικών επιχειρήσεων όμοιες με αυτές της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Η ουσιαστική ανεξαρτητοποίηση από τη “κηδεμονία” του NATO και η ανάδειξη της ΕΕ ως διεθνής παράγοντα ασφάλειας ήταν η πιο σημαντική πρόκληση όμως που είχαν να αντιμετωπίσουν. Σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα υπήρξε ετοιμότητα για την ανάληψη αποστολών. Αυτό πραγματοποιήθηκε το 2003, το οποίο «αποτελέσε την έτος κατά το οποίο η ΚΠΑΑ κατέστη επιχειρησιακή» (Παρίσης 2010, 173). Για την ονομασία της δύναμης, επιλέχθηκε ο όρος Στρατιωτική Δύναμη της ΕΕ (European Union Force, EUFOR) που περιγράφει μια σειρά από προσωρινές αναπτύξεις των στρατιωτικών δυνάμεων των Κ-Μ της ΕΕ, ενώ για τις μεταγενέστερες ναυτικές, χρησιμοποιήθηκε ο όρος Ναυτική Στρατιωτική Δύναμη της ΕΕ (European Union Naval Force, EU NAVFOR).

Η **πρώτη στρατιωτική επιχείρηση** που διεξήχθη από την ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, ήταν η επιχείρηση στη πΓΔΜ με τη κωδική ονομασία “CONCORDIA” με έναρξη την 31 Μαρτίου 2003. Αυτή δεν ήταν πλήρως αυτόνομη, αλλά πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του ACO στη Μονς ως Επιχειρησιακού Στρατηγείου, χάρη στις διευθετήσεις της συμφωνίας “BERLIN plus”. Βασικός στόχος της επιχείρησης ήταν να συμβάλει περαιτέρω σε ένα σταθερά και ασφαλές περιβάλλον και να επιτρέψει στη κυβέρνηση της πΓΔΜ να εφαρμόσει τη συμφωνία - πλαίσιο της Οχρίδας (Αύγουστος 2001). Η επιχείρηση περατώθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 2003 και αντικαταστάθηκε από την επιχείρηση “PROXIMA”, η οποία ήταν αντίστοιχη αστυνομική πάλι με ευθύνη της ΕΕ (Παρίσης 2010, 178 και EEAS, 2016).

Ακολούθησε, τον Ιούνιο 2003, η **πρώτη πλήρως αυτόνομη στρατιωτική επιχείρηση** στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ. Ήταν η επιχείρηση στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό με τη κωδική ονομασία “ARTEMIS”, την οποία διεύθυνε το **Γαλλικό ΣΕΕΕ** στο Μοντ Βαλεριέν. Σκοπός, μεταξύ άλλων ήταν η συνεισφορά στη σταθεροποίηση της κατάστασης και την βελτίωση της ανθρωπιστικής κατάστασης στη πρωτεύουσα της χώρας (EEAS, 2016).

Στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη από τον Δεκέμβριο 2004, ξεκίνησε η επιχείρηση με την κωδική ονομασία “EUFOR ALTHEA”. Η επιχείρηση, η οποία συνεχίζε-

ται ως και σήμερα, χρησιμοποιεί τις Συμμαχικές δομές και συγκεκριμένα το ACO στη Μονς ως Επιχειρησιακό Στρατηγείο. Σκοπός είναι η αποτροπή και η διατήρηση ενός σταθερού περιβάλλοντος σύμφωνα με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ/ΟΗΕ) του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (EEAS, 2016).

Τον Ιούνιο 2006, ξανά στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, ξεκίνησε η επιχείρηση "EUFOR DR Congo" στην οποία επιχειρησιακό στρατηγείο ορίστηκε το **Γερμανικό ΣΕΕΕ** στο Πότσδαμ. Σκοπός της αποστολής ήταν η υποστήριξη της τοπικής αποστολής του ΟΗΕ κατά τη διαδικασία εκλογών καθώς και τη μετεκλογική περίοδο. Η επιχείρηση περατώθηκε την 31 Δεκεμβρίου 2006 (EEAS, 2016).

Από τον Ιανουάριο 2008 έως τον Μάρτιο 2009, διεξήχθη στο Τσαντ και την Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία, η επιχείρηση της ΕΕ με την κωδική ονομασία "EUFOR Tchad/RCA" και ως Επιχειρησιακό Στρατηγείο ορίστηκε το **Γαλλικό ΣΕΕΕ** στο Μοντ Βαλεριέν. Σκοπός της ήταν η επίτευξη κοινωνικής και οικονομικής σταθερότητας, η επιστροφή των εκτοπισμένων καθώς και η διευκόλυνση διανομής ανθρωπιστικής βοήθειας στον άπορο πληθυσμό των δυο αυτών χωρών (EEAS, 2016).

Η δραστηριότητα της Ένωσης δεν περιορίστηκε στο χερσαίο χώρο. Από το Νοέμβριο 2008 ως και σήμερα, βρίσκεται σε εξέλιξη η πρώτη ναυτική στρατιωτική επιχείρηση της ΕΕ με την κωδική ονομασία "EU NAVFOR SOMALIA - Operation ATALANTA", με σκοπό την εξάλειψη της πειρατείας στις ακτές της Σομαλίας και την προστασία των ανθρωπιστικών αποστολών του Παγκόσμιου Επισιτιστικού Προγράμματος που κατευθύνονται σε περιοχές πληγείσες από την ξηρασία. Επιχειρησιακό Στρατηγείο την υπόψη επιχείρηση επιλέχθηκε το **Βρετανικό ΣΕΕΕ** στο Νορθγουντ (EEAS, 2016).

Επιπλέον, από τις 22 Ιουνίου 2015, υφίσταται και δεύτερη ναυτική επιχείρηση με την κωδική ονομασία "EU NAVFOR MEDITERRANEAN - Operation SOPHIA" με σκοπό τον εντοπισμό, σύλληψη διακινητών και μέσων που έχουν χρησιμοποιηθεί από τα δίκτυα διακίνησης-εμπορίας ανθρωπίνης ζωής στη νότια και κεντρική Μεσόγειο και να αποτρέψει την περαιτέρω απώλεια ζωών στη θάλασσα από πνιγμούς παράτυπων μεταναστών. Η επιχείρηση, η οποία σήμερα βρίσκεται στη δεύτερη φάση της, διευθύνεται από το **Ιταλικό ΣΕΕΕ** στη Ρώμη (EEAS, 2016).

Λογότυπο της επιχείρησης
EUFOR RCA
(πηγή: eeas.eu, 2014)

EUFOR RCA και ΕΣΕΕΕ

Η πιο πρόσφατη χερσαία επιχείρηση την οποία ανέλαβε η ΕΕ, είναι η επιχείρηση με την κωδική ονομασία "EUFOR RCA" (European Force in République centrafricaine), στην οποία κατόπιν πρωτοβουλίας της χώρας μας, ως Επιχειρησιακό Στρατηγείο διατέθηκε το **ΕΣΕΕΕ**, με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας από την ΕΕ στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (ΚΑΔ).

Αποστολή του ΕΣΕΕΕ ήταν η παροχή στρατη-

γικών κατευθύνσεων και οδηγιών στο Τακτικό Στρατηγείο της Δύναμης, το οποίο είχε αναπτυχθεί στο Μπανγκί¹¹ σε όλο το διάστημα της επιχείρησης (EEAS, 2016). Η επιχείρηση “EUFOR RCA”, ήταν μια στρατιωτική επιχείρηση μεταβατικού χαρακτήρα με αποστολή την εξασφάλιση ασφαλούς περιβάλλοντος στο Μπανγκί, με την προοπτική διαδοχής της από την αποστολή των Ηνωμένων Εθνών με την επωνυμία MINUSCA¹², η οποία αναπτύχθηκε στην περιοχή. Η επιχείρηση αυτή, άρχισε τον Φεβρουάριο 2014 σε εφαρμογή του ψηφίσματος 2127 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ της 05 Δεκεμβρίου 2013 και περατώθηκε τον Μάρτιο 2015. Σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα ανάπτυξης της, η “EUFOR RCA” επιπρόσθετα της σταθεροποιητικής διάστασης, έχει συνεισφέρει σημαντικά στην ανασυγκρότηση της οικονομικής και κοινωνικής ζωής στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας της ΚΑΔ (EEAS, 2016).

Το ΕΣΕΕΕ έλαβε τη πλήρη επιχειρησιακή ικανότητα για την επιχείρηση στις 30 Απριλίου 2014, ενώ η αναπτυχθείσα τακτική δύναμη έλαβε την αντίστοιχη ικανότητα την 30 Μαΐου 2014. Η επιχείρηση διαδέχθηκε την αντίστοιχη των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων με τη κωδική ονομασία “SANGARIS”, η οποία είχε αρχίσει την 05 Δεκεμβρίου 2013. Η σχεδίαση της επιχείρησης στην ΚΑΔ, πραγματοποιήθηκε με την ταχεία μέθοδο¹³ επιχειρησιακής σχεδίασης και με ρυθμό τέσσερις φορές ταχύτερο του κανονικού. Το ΕΣΕΕΕ για την επιχείρηση αυτή στελεχώθηκε με διακλαδικό προσωπικό, αποτελούμενο από 123 αξιωματικούς και υπαξιωματικούς, οι οποίοι προέρχονται από 20 έθνη.

Ασκήσεις “MILEX”

Προκειμένου να υπάρξει εξοικείωση με τις διαδικασίες ανάπτυξης των επιχειρησιακών στρατηγείων και των τακτικών στρατηγείων στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, από το έτος 2005 εκτελείται μια φορά κάθε έτος, η Στρατιωτική Άσκηση Χειρισμού Κρίσεων¹⁴ της Ένωσης με τη κωδική ονομασία “MILEX”¹⁵. Η άσκηση οργανώνεται και εποπτεύεται από την ΕΥΕΔ σε συνεργασία με ένα από τα επιχειρησιακά και τακτικά στρατηγεία (ανά άσκηση). Στις ασκήσεις “MILEX - 2009” (η οποία διοργανώθηκε στην έδρα του ΕΣΕΕΕ) και “MILEX - 2013”, τη Διοίκηση του Επιχειρησιακού Στρατηγείου της ΕΕ

Φωτογραφικό στιγμιότυπο από την άσκηση “MILEX 2013”, (πηγή: eeas.eu, 2013)

11. Πρωτεύουσα της ΚΑΔ.
12. MINUSCA: Multi-dimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic.
13. “Fast track”.
14. Crisis Management Operation (CMO)
15. Military Exercise

κατά τη διάρκεια της άσκησης ως Επιχειρησιακοί Διοικητές ανέλαβαν αντίστοιχα Έλληνες Ανώτατοι Αξιωματικοί (Παρίσης 2010, 150-151).

Προβολή στο μέλλον: Η εξέλιξη της ΕΕ, η ΚΠΑΑ ως παράγοντας ισχύος και η σχέση των ΣΕΕΕ

Το γενικό ερώτημα που τίθεται σήμερα για την ΕΕ είναι «ήπια ή σκληρή δύναμη» (Ρεντίφης 2013, 14); Η Ένωση προσπαθεί πλέον να απαντήσει σε αυτό και προκειμένου να καθορίζει τις εξελίξεις, βρίσκεται σε φάση μετεξέλιξης. Η αρχή πραγματοποιήθηκε στο πολιτικό – στρατηγικό επίπεδο, όπου εγκρίθηκε η νέα Διεθνής της Στρατηγική (EU Global Strategy), που αντικατέστησε την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας (Biscop 2016, 15). Συγκεκριμένα, τον Οκτώβριο 2016, οι υπουργοί εξωτερικών αποφάσισαν τις πιο σημαντικές προτεραιότητες της. Αυτές είναι η Ασφάλεια και η Άμυνα, η δημιουργία αξιοπιστίας λαμβάνοντας μια ολοκληρωμένη προσέγγιση σε συγκρούσεις και κρίσεις, η αντιμετώπιση των εσωτερικών και εξωτερικών πλεγμάτων προβλημάτων, η αναβάθμιση / ανανέωση των παλαιών στρατηγικών και η προετοιμασία των νέων και η ενδυνάμωση της δημόσιας διπλωματίας (EEAS, 2016). Μέσα από τη ΚΠΑΑ, τα ΣΕΕΕ καλούνται να παίξουν σημαντικό ρόλο μέσα σε αυτή τη μετεξέλιξη, αλλά ποιος θα είναι ακριβώς αυτός; Μήπως τα ΣΕΕΕ πρέπει πλέον να ενσωματώσουν λειτουργίες και κάποιες από τις υπάρχουσες δυνατότητες, όπως η δυνατότητα πολιτικού σχεδιασμού και δράσης και το ίδιο το Κέντρο Επιχειρήσεων της ΕΕ (Besch 2016, 9);

Συμπεράσματα από τη λειτουργία των Επιχειρησιακών Στρατηγείων

Όπως είναι αντιληπτό τα τελευταία δεκαπέντε έτη, η ΕΕ κατάφερε να δυναμώσει τις επιχειρησιακές της δυνατότητες και προσπαθεί εντατικά να αναβαθμίσει το ρόλο της ως ενεργού διεθνή οργανισμού άμυνας και ασφάλειας, που επιθυμεί να προσφέρει αποφασιστικά προς τη κατεύθυνση της περιφερειακής σταθερότητας στην Αφρική, στη Μέση Ανατολή και στην Ανατολική Ασία. Από το 2003, η ΕΕ¹⁶ έχει αναλάβει σειρά παρεμβάσεων στις προαναφερθείσες περιοχές, είτε με την μορφή στρατιωτικών επιχειρήσεων ή αποστολών, είτε με την μορφή πολιτικών ή αστυνομικών αποστολών (Ρεντίφης 2013,13). Επιπλέον, η λειτουργία της ΕΥΕΔ και η εφαρμογή της ΚΠΑΑ επί πραγματικής βάσης, συντέλεσε αποφασιστικά προς τη κατεύθυνση αυτή.

Η βοήθεια της Συμμαχίας (ειδικά στην αρχή της προσπάθειας) ήταν θετική και εποικοδομητική, διότι οι δυο οργανισμοί μοιράζονται κοινούς στόχους στο πολιτικό - στρατηγικό επίπεδο. Βέβαια στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι ΗΠΑ προσπάθησαν να ποδηγετήσουν την ΚΕΠΠΑ και να καταστήσουν την ΕΕ ως τον ευρωπαϊκό βραχίονα της Συμμαχίας, γεγονός που τελικά ΔΕΝ πραγματοποιήθηκε, αφού η ΕΕ επιδίωξε την ανεξαρτησία της.

Η περαιτέρω συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς είναι ακόμη μια πρόκληση που η ΚΠΑΑ πρέπει να απαντήσει. Η δραστηριοποίηση σε τρεις ηπείρους, απαιτεί την συνεχή συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ. Ως ένα από τα απτά αποτελέσματα της συνθήκης της Λισσαβόνας, η συνεργασία αυτή

16. Αυτόνομα ή σε συνεργασία με άλλους διεθνείς οργανισμούς.

έχει καταστεί βασική και συνεχώς βελτιώνεται, τόσο στο στρατηγικό όσο και στο τακτικό επίπεδο (Endeberg 2014, 12). Επιπλέον, απαιτείται η διερεύνηση συνεργασίας και με άλλους οργανισμούς όπως για παράδειγμα με τον Οργανισμό Αφρικανικών Κρατών, τον Αραβικό Σύνδεσμο, τον Οργανισμό της Ισλαμικής Συνδιάσκεψης, την Ένωση Κρατών Νοτιοανατολικής Ασίας κ.α. Με τον τρόπο αυτό και μέσα από τη θεώρηση της Διεθνούς Στρατηγικής της ΕΕ ίσως είναι δυνατή η μετάβαση από την ήπια στην έξυπνη ισχύ (Biscop 2016,18).

Η λειτουργία των πέντε Επιχειρησιακών Στρατηγείων και η ανάληψη διεύθυνσης **αυτόνομων** στρατιωτικών επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων, είναι μια χειροπιαστή συμβολή στην υλοποίηση της ΚΠΑΑ. Φανερώνει τη σημαντική πρόοδο που έχει συντελεστεί την ώρα που η σχεδίαση και η διεύθυνση πολυεθνικών επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων παραμένει μια συνεχής πρόκληση.

Υπάρχει διαφορετικού βαθμού ενεργοποίηση των πέντε Στρατηγείων στις επιχειρήσεις, που αποδεικνύει ότι στο παρελθόν δεν υπήρχε το ίδιο ενδιαφέρον από όλα τα Κ-Μ για την ανάληψη σχετικής δραστηριότητας (Hynek 2010, 6). Συγκεκριμένα, το Γαλλικό ΣΕΕΕ έχει χρησιμοποιηθεί σε δυο επιχειρήσεις, ενώ τα υπόλοιπα σε μια επιχείρηση, όπως φαίνεται στο πίνακα 1. Επιπλέον, χάρη στις πρόνοιες της συνθήκης “Berlin plus”, έχουν χρησιμοποιηθεί οι δομές και η υποστήριξη του ΑCO σε δυο επιχειρήσεις (CONCORDIA και ALTHEA)

A/A	Ονομασία επιχείρησης	ΣΕΕΕ	Έτος διεξαγωγής
1	Artemis		2003
2	EUFOR Tchad/RCA	Γαλλικό ΣΕΕΕ	2007
3	EUFOR DRC	Γερμανικό ΣΕΕΕ	2006
4	EUNAVFOR ATALANTA	Βρετανικό ΣΕΕΕ	2008
5	EUFOR RCA	ΕΣΕΕΕ	2014-2015
6	EUNAVFOR MED SOPHIA	Ιταλικό ΣΕΕΕ	2015-2016

Πίνακας 1: Στρατιωτικές επιχειρήσεις που έχουν αναληφθεί από την ΕΕ

Η ενεργοποίηση των Επιχειρησιακών Στρατηγείων είναι ιδιαίτερα θετικό γεγονός και για τις χώρες που τα προσέφεραν, διότι είχαν και έχουν την δυνατότητα να προβάλλουν τις δυνατότητες Διοίκησης και Ελέγχου των δομών αυτών, να εκπαιδεύσουν το εθνικό τους προσωπικό στις αντίστοιχες διαδικασίες και να συνεισφέρουν στο όραμα της κοινής άμυνας της ΕΕ. Από την έως τώρα εκτίμηση, η ενεργοποίηση του ΕΣΕΕΕ ήταν ίσως η ταχύτερη και η πιο ποιοτική από όλα τα υπόλοιπα Επιχειρησιακά Στρατηγεία, αφού υπήρξε εκμετάλλευση των διδαγμάτων από τις αδυναμίες που διαπιστώθηκαν τις προηγούμενες φορές, ενώ σε κεντρικό επίπεδο δεν υπήρχε καθυστέρηση από γραφειοκρατικές αιτίες.

Υπήρξε σκεπτικισμός για την ταχύτητα ενεργοποίησης των ΣΕΕΕ. Συγκεκριμένα, από τα διδάγματα των έως τώρα διεξαχθέντων επιχειρήσεων,

διαπιστώθηκε ότι στις πρώτες επιχειρήσεις υπήρξε σημαντική καθυστέρηση λόγω γραφειοκρατικών διαδικασιών στο πολιτικό - στρατηγικό επίπεδο (λήψη αποφάσεων), ενώ κατά την εξέλιξη της η ταχύτητα ενεργοποίησης του ΣΕΕΕ από το αντίστοιχο Κ-Μ και επάνδρωσης από τις υπόλοιπες χώρες δεν ήταν η επιθυμητή, γεγονός που επηρέασε την υποστήριξη της Τακτικής Δύναμης που είχε ήδη αναπτυχθεί (Hynek 2010, 9).

Επίλογος

Η ΕΕ έχει καθιερωθεί σε παγκόσμιο επίπεδο ως ένας αξιόπιστος φορέας στην διαχείριση κρίσεων τόσο πολιτικής όσο και στρατιωτικής υφής. Η λειτουργία των Επιχειρησιακών Στρατηγείων της, είναι μια απόδειξη ότι η ισχύς της Ένωσης ως φορέας ασφάλειας και άμυνας συνεχώς αυξάνει. Τα διδάγματα που προκύπτουν από τη λειτουργία των ΣΕΕΕ, ισχυροποιούν την αμυντική της επάρκεια της ΕΕ και της δίδουν ώθηση για τη συνέχιση της μετεξέλιξης σε ενιαία στρατιωτική δύναμη ή καλύτερα σε «Ευρωπαϊκές Ένοπλες Δυνάμεις» (Παρίσης 2010, 231).

Σίγουρα η διαδικασία απόφασης σε κεντρικό επίπεδο και οι επιμέρους ικανότητες των ΣΕΕΕ επιδέχονται βελτιώσεων. Η εμπειρία όμως που έχει ήδη συσσωρευτεί από τις έως τώρα επιχειρήσεις καθώς και η συχνή πρακτική στις ασκήσεις, δείχνουν ότι μάλλον το μέλλον των διεύθυνσης των επιχειρήσεων από τα Επιχειρησιακά Στρατηγεία της ΕΕ θα είναι ευοίωνο.

Βιβλιογραφία

Έντυπη

Θεσμικά κείμενα

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2003). *EU Military C2 Concept* (11096/03), 03 Ιουλίου.

Βιβλία – Εργασίες

Besch, Sophia (2016) *After the EU global strategy – Consulting the experts. Security and defence*. Παρίσι, εκδόσεις EU ISS, σελίδες:7-10.

Biscop, Sven (2016) *After the EU global strategy – Consulting the experts. Security and defence*. Παρίσι, εκδόσεις EU ISS, σελίδες:15-18.

ΓΕΕΘΑ (2009). *Οι Ελληνικές ΕΔ στην Υπηρεσία της Ειρήνης*. Αθήνα: ΓΕΕΘΑ/ΤΕΤ.

Ευρυβιάδης, Μάριος και Ραγιές, Ιωάννης (2000). *Ερμηνευτικό Εγχειρίδιο Αγγλικών Όρων Στρατιωτικής Διπλωματίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη.

Endeberg, Katarina (2014). *The EU and military operations, a comparative analysis* Εκδόσεις Routledge.

Ιωακείμης Π.Κ. (2010). *Η Συνθήκη της Λισσαβόνας, Παρουσίαση, ανάλυση, αξιολόγηση*, β' έκδοση συμπληρωμένη, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.

Hynek, Nik (2010) *Consolidating the EUs Crisis Management Structures: Civil- Military Coordination and the future of EU OHQ*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Απρίλιος, σελίδες:1-18.

Παρίσης, Ιωάννης (2010). *Η Ευρώπη της άμυνας, Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας*. Αθήνα: Εκδόσεις Έκφραση Πολιτισμού.

Ρεντίφης, Σεραφείμ. (2013) *Πόσο κοινή είναι η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας μετά την Συνθήκη της Λισσαβόνας;* Μεταπτυχιακή εργασία, Αθήνα.

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. (1999) *Ευρωπαϊκή ασφάλεια και διεθνείς οργανισμοί*. Αθήνα: Εκδόσεις Επιτελείο ΥΠΕΘΑ.

Άρθρα σε Περιοδικά

Αντύπα, Αριστέα και Παλαιός, Παναγιώτης Ανθυποπλοίαρχος (Ο) ΠΝ. «Επιχειρήσεις Ειρήνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Βαλκάνια: Στρατηγικές και θεσμικές διαστάσεις», περιοδικό Ναυτική Επιθεώρηση, τεύχος 589, Ιούνιος - Αύγουστος 2014.

Άγνωστος, *“Operational Effectiveness. The role of French OHQ for the EUFOR Chad/CAR mission”*, περιοδικό Signal, θέρους 2008.

Δημητρόπουλος, Γεώργιος Ανθυπασπιστής (ΠΖ). «Η δημιουργία μιας ενωμένης Ευρώπης κατά την περίοδο 1945-1954 στη βάση του ομοσπονδιακού προτύπου», περιοδικό Στρατιωτική Επιθεώρηση, τεύχος 5/2010, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 2010.

Ηρειώτης, Δημήτριος Αντισυνταγματάρχης (ΠΒ). «Ευρωπαϊκή Ένωση - Κοινή εξωτερική πολιτική & πολιτική άμυνας, Κοινή ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας», περιοδικό Στρατιωτική Επιθεώρηση, τεύχος 1/2003, Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2003.

Μουρτζούκος, Βασίλειος Αντιναύαρχος εα. «Η ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας» περιοδικό Ναυτική Επιθεώρηση, τεύχος 572, Μάρτιος - Μάιος 2010.

Παρασκευόπουλος, Θεοδόσιος Επισμηναγός (ΕΑ). «Σχηματισμοί Μάχης Ευρωπαϊκής Ένωσης», περιοδικό Γεωστρατηγική, τεύχος 13, Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2008.

SOLANA, Javier. *“From Dayton implementation to European integration”*, περιοδικό NATO Review, τεύχος Historic Change in the Balkans, 2004.

Λοιπά

ΓΕΣ/3ο ΕΓ (2005) *Ενημερωτικό Φυλλάδιο για θέματα NATO – ΕΕ*, Αθήνα.
SHAPE (2004) *Πληροφοριακό σημείωμα για την συνθήκη “Berlin plus”*, Βρυξέλλες.

EU OPERATIONS CENTRE (2012) *Πληροφοριακό σημείωμα για την ενεργοποίηση και την λειτουργία του EU OPS CENTRE*, Βρυξέλλες.

Ηλεκτρονική

Διαδικτυακοί τόποι

- www.eeas.europa.eu (πρόσβαση: 21 Δεκ 16).
- <https://europa.eu/globalstrategy/en/vision-action> (πρόσβαση: 08 Φεβ 17)
- http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eufor-rca/index_en.htm (πρόσβαση: 11 Ιαν 17).

- eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/factsheet_opscentre_22_may_12_en.pdf (πρόσβαση: 08 Φεβ 16).
- https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eunavfor_med_mission_09_january_2017_en_0.pdf (πρόσβαση: 09 Ιαν 17).
- www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/070228-EU_Ops_Centre.pdf (πρόσβαση: 22 Αυγ 16).
- www.geetha.mil.gr/media/SAEE/index.htm (πρόσβαση: 08 Ιαν 17).
- www.geetha.mil.gr/index.asp?a_id=1716&nid=3053 (πρόσβαση: 08 Ιαν 17).
- www.geetha.mil.gr/index.asp?a_id=1716&nid=909 (πρόσβαση: 08 Ιαν 17).
- www.geetha.mil.gr/index.asp?a_id=1716&nid=329 (πρόσβαση: 08 Ιαν 17).
- www.gov.uk/the-permanent-joint-headquarters (πρόσβαση: 11 Ιαν 17).
- www.frontline-defence.com/index_archives.php?page=1967 (πρόσβαση: 11 Ιαν 17).
- www.eleftheria.gr/index.asp?cat=49&aid=81653#.VFubImenUqN (πρόσβαση: 11 Δεκ 16).
- www.einsatz.bundeswehr.de/portal/a/einsatzbw/!ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK9pPKU1PjUzLzix (πρόσβαση: 11 Ιαν 17).

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Τχης (ΜΧ) Ευριπίδης Χανιάς γεννήθηκε στο Βόλο την 18 Δεκ 1976. Εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1995 και αποφοίτησε το 1999 ως Ανθυπολοχαγός Μηχανικού. Αποφοίτησε επιτυχώς από όλα τα σχολεία του όπλου του, τη Σχολή Τεχνικής Εκπαίδευσης Αξιωματικών Μηχανικού (ΣΤΕΑΜΧ) καθώς και από τη Σχολή Διοίκησης και Επιτελών (ΣΔΙΕΠ). Επιπλέον, είναι απόφοιτος του Βασικού Τμήματος Εκπαίδευσης Αξιωματικών της Σχολής ΜΧ του στρατού των ΗΠΑ και έχει παρακολουθήσει το NATO Defense Planning Process Course στο NATO School. Υπηρέτησε σε Ανεξάρτητες Υπομονάδες Μηχανικού και διετέλεσε Διοικητής των 3 και 7 ΛΜΧ. Αναπτύχθηκε στο Αφγανιστάν ως Δκτής ΛΜΧ του ΤΕΣΑΦ-30. Επίσης υπηρέτησε στη Διεύθυνση Ασκήσεων και Σχεδίων του ΓΕΣ, ως επιτελής στο τμήμα διεθνούς σχεδίασης. Στο παρελθόν, έχουν δημοσιευθεί 8 άρθρα του στη Στρατιωτική Επιθεώρηση. Κατέχει πτυχίο Αγγλικής γλώσσας (επιπέδου Γ1) και πτυχία Γαλλικής και Ισπανικής γλώσσας (επίπεδο Β2). Την παρούσα περίοδο είναι εκπαιδευόμενος στην ΑΔΙΣΠΟ με την 14 ΕΣ. Είναι έγγαμος με 2 τέκνα.

"Η σχηματοποίηση της αυτοκρατορικής λατρείας και ο ρόλος της στην εγκαθίδρυση του Ρωμαϊκού Imperium"

του Τχη (ΥΝ) Γκαγκά Γεώργιου,
Εκπαιδευτού της Έδρας Ασφάλειας Στρατηγικής της ΑΔΙΣΠΟ

Ως μια Εισαγωγή

Η αυτοκρατορική λατρεία υπήρξε ένα σύνθετο πολιτικό και θρησκευτικό φαινόμενο του πρώτου και δευτέρου κυρίως μ.Χ. αιώνα, ένα μέσο έκφρασης της νομιμοφροσύνης των υπηκόων του Ρωμαϊκού κράτους στον εκάστοτε αυτοκράτορα. Η λατρεία στο πρόσωπο του αλλά και στα μέλη της οικογένειάς του, δεν ήταν μια ασυνήθιστη πρακτική, ιδιαίτερα δε στις ελληνικές πόλεις της Ανατολής. Οι απαρχές του φαινομένου εντοπίζονται στην λατρεία των ηγεμόνων της προγενέστερης ελληνιστικής εποχής, η οποία με τη σειρά της ήταν απότοκη της θεοποίησης του Μεγάλου Αλεξάνδρου λίγο πριν τον θάνατο του. Η συγκεκριμένη απαίτηση απόδοσης θεϊκών τιμών στο πρόσωπο του Αλεξάνδρου, χρησιμοποιήθηκε ως ένα πολιτικό κυρίως εργαλείο που αποσκοπούσε στην ενότητα της πολυεθνικής αυτοκρατορίας του.

Τα ίδια κίνητρα δύναται να αναζητηθούν τόσο στον Αύγουστο, στον οποίον οφείλεται η σχηματοποίηση και διάδοση της αυτοκρατορικής λατρείας, όσο και στον Ιούλιο Καίσαρα, που υπήρξε ο πρώτος αποθεωμένος Ρωμαίος αυτοκράτορας. Η αποθέωση του Καίσαρα, του Αυγούστου αλλά και κάθε Ρωμαίου αυτοκράτορα μετά το θάνατο του, ήταν αποτέλεσμα σχετικού ψηφίσματος της ρωμαϊκής Συγκλήτου, έπειτα από αντίστοιχο αίτημα του εκάστοτε διαδόχου αυτοκράτορα. Επομένως, ο πολιτικός χαρακτήρας της πράξης αυτής ήταν εξ αρχής αδιαμφισβήτητος όπως και η σημειολογία της εμφύτευσης και διάδοσης της αυτοκρατορικής λατρείας στη δημόσια αλλά και στην ιδιωτική σφαίρα των κατοίκων της ρωμαϊκής επικράτειας.

Η απόδοση θεϊκών τιμών, δεν ήταν άγνωστη στους Ρωμαίους, πόσο μάλλον στους Ελληνικής και Ασιατικής καταγωγής πληθυσμούς της αυτοκρατορίας. Η λατρεία αλλά και το τυπικό αυτής δεν δημιουργήθηκε εκ του μηδενός, αλλά στηρίχτηκε σε προϋπάρχουσες πρακτικές, γεγονός που έκανε ευκολότερη την αποδοχή και διάδοση της. Ειδικότερα δε και για το Ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας, η μετάβαση από τη λατρεία των ελληνιστικών ηγεμόνων στην αντίστοιχη των αυτοκρατόρων υπήρξε ένα ανώδυνο και εν τέλει απόλυτα φυσιολογικό φαινόμενο. Για τους δε κατοίκους της Ιταλικής χερσονήσου, η ένταξη της λατρείας του αυτοκράτορα, έστω και με έμμεσο όπως θα δούμε τρόπο, στις δημόσιες αλλά και στις ιδιωτικές τελετουργίες, υπήρξε επίσης μια φυσιολογική εξέλιξη, που έγινε αποδεκτή χωρίς ιδιαίτερες αντιδράσεις. Είναι προφανές λοιπόν ότι η λατρεία που καθιερώθηκε από τον Αύγουστο, προσαρμόστηκε στις εκάστοτε πολιτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των υπηκόων του, χρησιμοποιώντας παλαιότερες θρησκευτικές και τελετουργικές πρακτικές αλλά και πεποιθήσεις. Ήταν μια κρατική και επίσημη εν τέλει λατρεία που πρόβαλε τον

Αύγουστο και την χαρισματική φύση του αξιώματος του αυτοκράτορα, ως εγγυητή της ειρήνης και της σταθερότητας της αυτοκρατορίας.

Στην παρούσα εργασία θα παρακολουθήσουμε την ιστορική εξέλιξη του φαινομένου καθώς και την σχηματοποίηση και λειτουργία του στην πράξη, με υπόδειγμα κυρίως τις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας. Μέσα από την σχετική ανάλυση θα αναδειχθούν οι πολιτικές, θρησκευτικές και λοιπές προεκτάσεις της αυτοκρατορικής λατρείας, ο πολιτικός και γιατί όχι στρατηγικός χαρακτήρας της, κυρίως όμως ο ρόλος της στη σταθεροποίηση της εξουσίας του Αυγούστου και στη δημιουργία ενός νέου αφηγήματος για τους υπηκόους του. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η παρουσία του Αυγούστου σηματοδότησε την απαρχή μιας νέας εποχής, της εποχής του Ρωμαϊκού Imperium.

Ο Μέγας Αλέξανδρος

Ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν ο πρώτος που απαίτησε την απόδοση λατρευτικών τιμών στο πρόσωπο του, σε μια προσπάθεια συγκερασμού της ανατολικής απολυταρχίας με τις ελληνικές θρησκευτικές και πολιτικές παραδόσεις. Ποια ήταν όμως η θέση των ετερογενών και υποκειμένων στην εξουσία του πληθυσμών, έναντι της παραπάνω απαίτησης του Αλεξάνδρου;

Εν αρχή οι υπήκοοι της πρώην Περσικής αυτοκρατορίας που μόλις είχε καταλυθεί από τον Αλέξανδρο. Κύριο χαρακτηριστικό της Περσικής θρησκείας αποτελούσε η προσκύνηση του Πέρση βασιλέα ακόμη δε και εν τη απουσία του. Προς τούτο στην περσική αυλή υπήρχε μια συγκεκριμένη τράπεζα πάνω στην οποία πραγματοποιούνταν προσφορές στο πνεύμα του απουσιάζοντος Πέρση μονάρχη, ενώ κατά την πραγματοποίηση ιερατικών πομπών, μια φλόγα έκαιγε συνεχώς σε ένα βωμό, ως σύμβολο της ισχύος και της δύναμης του βασιλέα. Επομένως οι ανατολικής καταγωγής υπήκοοι της πρώην Περσικής αυτοκρατορίας, ήταν ήδη εξοικειωμένοι με την απόδοση θεϊκών τιμών στο εκάστοτε μονάρχη τους, μέσω της προσκύνησης και των λοιπών τελετουργικών της Περσικής αυλής. Δύναται δε να ειπωθεί ότι η λατρεία του Πέρση βασιλέα ήταν ουσιαστικά η λατρεία του πνεύματος του, του επονομαζόμενου *fravashi*.¹ Οι Αιγύπτιοι με τη σειρά τους ενστερνίζονταν μια αντίστοιχη πεποίθηση για την ύπαρξη ενός πνεύματος που ονόμαζαν *Ka* και ήταν ο φύλακας άγγελος του κάθε ανθρώπου στη ζωή αλλά και μετά το θάνατο.² Κάθε Φαραώ θεωρούνταν η επί γης μετενσάρκωση του Θεού *Horus* και του αποδίδονταν οι αντίστοιχες και πρέπεισες τιμές, ενώ λατρευτικές τιμές αποδίδονταν και στο φύλακα άγγελο του. Δεδομένου δε ότι κάθε κύριος της χώρας της Αιγύπτου αναγνωρίζονταν ως και έφερε τον τίτλο του Φαραώ, λατρεύονταν με το αντίστοιχο τυπικό των θεοτήτων της παλαιάς Αιγυπτιακής δυναστείας. Επομένως τόσο ο Πέρσης μονάρχης αρχικά

1. Σύμφωνα με την περσική θρησκευτική παράδοση το πνεύμα του βασιλέα ήταν πάντα παρών, δεδομένου ότι η Περσική θρησκεία δεχόταν ότι σε κάθε ανθρώπινο ον αντιστοιχεί ένα πνεύμα που προϋπάρχει της γέννησης και υφίσταται κατά τη διάρκεια της ζωής αλλά και μετά θάνατον. L. R. Taylor, *The divinity of the Roman Emperor*, New York 1975, σελ. 3.

2. Κατά αντιστοιχία με το *fravashi* των Περσών, η λατρεία του *ka* ήταν σημαντική τόσο εν ζωή όσο και μετά θάνατο. Μάλιστα ο τάφος του κάθε ατόμου, θεωρούνταν ως η οικία του *ka*. Taylor, σελ. 5.

όσο και ο Μέγας Αλέξανδρος στη συνέχεια, ως διάδοχος και κύριος της Αιγύπτου, μπορούσαν να επικαλεστούν θεϊκή καταγωγή, ως μετενσάρκωση του θεού Horus.³

Οι ελεύθερες ελληνικές πόλεις της Κυρίως Ελλάδας αλλά και της πρώην Περσικής αυτοκρατορίας απέδιδαν με τη σειρά τους θεϊκές τιμές στους ήρωες, στους ιδρυτές των πόλεων αλλά και σε όσους είχαν βοηθήσει την πόλη με διάφορους τρόπους, κυρίως δε σε περιπτώσεις που απειλούνταν από μεγάλους εξωτερικούς κίνδυνους. Οι αποδιδόμενες λατρείες αποτελούσαν μια σημαντική αλλά και ξεχωριστή υπόθεση της κάθε πόλης, τόσο από πλευράς οργάνωσης και τυπικού όσο και συχνότητας και είδους των αποδιδόμενων τιμών. Η ανέγερση ενός τύμβου στην αγορά της πόλεως και η περιοδική, συνήθως σε ετήσια βάση, τέλεση αγώνων προς τιμή του αποβιώσαντος, αποτελούσε μια κοινή πρακτική απόδοσης τιμών στους ήρωες και στους ιδρυτές των πόλεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Σπαρτιάτη Βρασίδα, ο οποίος λατρευόταν ως νέος ιδρυτής και Σωτήρας στην Αμφίπολη, μπροστά στα τείχη της οποίας όπως γνωρίζουμε έπεσε όταν και η πόλη πολιορκήθηκε από τους Αθηναίους, σε ένα από τα πολλά επεισόδια του Πελοποννησιακού πολέμου.⁴

Ηρωικές τιμές όμως αποδίδονταν και σε εν ζωή άτομα, λόγω προσφοράς εξαιρετικών υπηρεσιών στην πόλη, με τον Σπαρτιάτη Λύσανδρο να αποτελεί το πρώτο παράδειγμα απόδοσης θεϊκών τιμών σε ζώντα άτομο, μέσα στα όρια του τότε ελληνικού κόσμου. Συγκεκριμένα, οι κάτοικοι της Σάμου μετονόμασαν τους θεσμοθετημένους προς τιμή της θεάς Ήρας αγώνες σε Λυσάνδρεια, τραγουδώντας μάλιστα και ένα Παιάνα προς τιμή του, ένα αποκλειστικό και μοναδικό μέχρι τότε προνόμιο των θεών. Το παράδειγμα των Σαμίων ακολούθησαν και άλλες Ιωνικές πόλεις, ανεγείροντας βωμούς και καθιερώνοντας θυσίες προς τιμήν του Λυσάνδρου.⁵ Ο πατέρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Φίλιππος Β, ήταν ο επόμενος που αξίωσε θεϊκές τιμές, όταν και κατά τη διάρκεια της γαμήλιας τελετής της κόρης του στο θέατρο των Αιγών, στα εισερχόμενα εντός του τελευταίου αγάλματα των δώδεκα θεών προσέθεσε και το δικό του, ως δέκατο τρίτο.⁶ Δυστυχώς στη διάρκεια της παραπάνω εκδήλωσης ο Μακεδόνας βασιλιάς δολοφονήθηκε, οπότε οι προθέσεις και τα κίνητρα της ενέργειας του αυτής θα παραμείνουν άδηλες.

Στη Μεγάλη Ελλάδα και ειδικότερα στην πόλη των Συρακουσών, συναντάμε άλλο ένα παράδειγμα απόδοσης θεϊκών τιμών λόγω εξαιρετικών πράξεων. Οι Συρακούσιοι μέσα σε διάστημα είκοσι ετών απέδωσαν τον τίτλο του

3. Taylor, σελ. 5.

4. Taylor, σελ. 8.

5. Όπως αναφέρει ο Πλούταρχος και ο ιστορικός Δούρις. Taylor, σελ. 11.

6. Σύμφωνα με τον Ισοκράτη, λόγω του ότι η μοναρχία του Μακεδονικού βασιλείου ήταν ασύμβατη με τους πολιτειακούς θεσμούς των ελληνικών πόλεων, ο Φίλιππος Β' θα έπρεπε να ήταν βασιλέας των Μακεδόνων, άρχοντας των βαρβάρων και ευεργέτης των λοιπών Ελλήνων. Θα έπρεπε δηλαδή να προσαρμοστεί στις πολιτειακές παραδόσεις της κάθε συνιστώσας του βασιλείου του. S.R.F. Price, *Rituals, and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge 1984, σελ. 26-27 και Taylor, σελ. 11-13.

Σωτήρα, αρχικά στον Δίωνα και κατόπιν στον Τιμολέοντα, με τον δεύτερο να αποτελεί την πρώτη γνωστή στα ελληνικά αρχεία περίπτωση ένταξης της ημέρας των γενεθλίων ενός ατόμου στο επίσημο εορτολόγιο της πόλης, γεγονός που προσέδιδε στην εορτή δημόσιο χαρακτήρα. Οι Συρακούσιοι παραχώρησαν στον Τιμολέοντα μια δημόσια οικία, εντός της οποίας υπήρχε ένας βωμός αφιερωμένος στην Αυτοματία, μια μορφή της Αγαθής Τύχης, μιας προσωπικής θεάς του κάθε ατόμου. Ο Τιμολέων με τη σειρά του αφιέρωσε την παραπάνω οικία στο πνεύμα οδηγό του κάθε ανθρώπου, στον περίφημο "Αγαθό Δαίμων". Σύμφωνα δε με την Taylor αντικείμενο της δημόσιας λατρείας αποτελούσε ουσιαστικά ο προσωπικός αγαθός δαίμων του Τιμολέοντα και όχι ο ίδιος.⁷ Η ομοιότητα αλλά και η λειτουργία του αγαθού δαίμονα με το *fravasi* των Περσών και το *ka* των Αιγυπτίων, νομίζουμε ότι είναι προφανής.

Ο Μέγας Αλέξανδρος, αν και γνώστης των παραδόσεων αυτών, καθώς και των τιμών που απέδιδαν οι ελληνικές πόλεις στους ναούς των θεών και τους τύμβους των ηρώων, δεν απαίτησε άμεσα την απόδοση αντίστοιχων τιμών στο πρόσωπο του. Η επίσκεψη του όμως στο μαντείο του Άμμωνος Διός στην οάση της Σίβας το 331 π.Χ. και η αναγνώριση του ως υιού θεού από το τοπικό ιερατείο, που άλλαξε τη μέχρι τότε στάση του και τον οδήγησε στη διακήρυξη της θεϊκής του καταγωγής, προκάλεσε μεγάλη εντύπωση στον τότε ελληνικό κόσμο.⁸ Ιδρύοντας την Αλεξάνδρεια, ήταν προφανές ότι θα λατρεύονταν ως ιδρυτής της, κάτι που φυσικά θα συνέβαινε και σε κάθε νέα πόλη που θα δημιουργούσε αργότερα. Μετά και την οριστική κατάλυση της Περσικής αυτοκρατορίας, προσπάθησε το 327 π.Χ. να εισάγει στην αυλή του την περσική προσκύνηση. Στόχος του η δημιουργία ενός νέου τύπου μοναρχίας, με επίκεντρο την λατρεία του ίδιου. Η ενέργεια αυτή θα γινόταν εύκολα αποδεκτή από τους υπηκόους της πρώην Περσικής αυτοκρατορίας, τελικώς και από τις ελληνικές πόλεις, ιδιαίτερα δε της Μικράς Ασίας. Στην επίσημη απαίτηση του να λατρεύεται ως θεός, κάθε πόλη συμφώνησε, έπειτα και από τη σχετική διαβούλευση των πολιτειακών της οργάνων, στέλνοντας προς τούτο αντιπροσώπους στον Αλέξανδρο. Όταν ο τελευταίος απεβίωσε το 323 π.Χ. ήταν ήδη ένας θεός μεταξύ των ανθρώπων.⁹

Η νεκρική πομπή του Μ. Αλεξάνδρου

7. Taylor, σελ. 9-10.

8. Το μαντείο έχαιρε της εκτίμησης των Ελλήνων, διότι θεωρούνταν ως το πλέον αδιάφθορο. Ως γνωστόν οι ιερείς του χαιρέτησαν τον Αλέξανδρο ως υιό του Διός. Taylor, σελ. 17.

9. Οι Αθηναίοι με τη σειρά τους αναγνώρισαν τον Αλέξανδρο ως Διόνυσο το 324 π.Χ. Taylor, σελ. 18-23.

Η λατρεία των ελληνιστικών ηγεμόνων

Οι διάδοχοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου προσπάθησαν να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στις μετέπειτα ηγεμονίες τους, χρησιμοποιώντας την αποθέωση του τελευταίου ως μέσο επιβολής. Η ημέρα των γενεθλίων του ορίστηκε ως δημόσια εορτή σχεδόν παντού, ενώ ο ισχυρισμός περί θεϊκής καταγωγής του Αλεξάνδρου, υποστηρίχθηκε και από το έργο συγγραφέων της εποχής, με γνωστότερο εκείνο του Ευήμερου. Η λατρεία στο πρόσωπο του ήταν το μέσο νομιμοποίησης της εξουσίας αλλά και ο πυρήνας της κρατικής οργάνωσης του βασιλείου των Πτολεμαίων αλλά και των Σελευκιδών, με το ταφικό μνημείο του στην Αλεξάνδρεια, να αποτελεί το σημείο αναφοράς της δυναστείας των πρώτων. Η προσωποπαγής λατρεία του Αλεξάνδρου αλλά και των διαδόχων αργότερα, εδραίωσε την εξουσία τους και καθόρισε τη σχέση με τους υπηκόους τους.¹⁰

Στον ελληνικό κόσμο της εποχής, η πόλη κράτος εξακολουθούσε να αποτελεί τη βασική μορφή πολιτειακής οργάνωσης και η ιδιότητα του πολίτη, τη σημαντικότερη πηγή περηφάνιας και ασφάλειας. Απαραίτητη προϋπόθεση η αυτονομία και η ανεξαρτησία της κάθε πόλης, στο βαθμό όμως που όριζαν οι περιστάσεις του εκάστοτε ελληνιστικού βασιλείου.¹¹ Κάθε πόλη θα αποδεχόταν με ευκολία ως Σωτήρα, την προσωπικότητα που θα εξασφάλιζε την ασφάλεια των πολιτών της, μέσα στο ευμετάβλητο του τότε γνωστού κόσμου. Η συνειδητοποίηση αυτής της πραγματικότητας έδωσε υπόσταση στη λατρεία των διαδόχων, πριν ακόμη μάλιστα λήξουν οι δυναστικοί πόλεμοι και διαμορφωθούν οι νέοι συσχετισμοί ισχύος.¹² Για τους πολίτες των ελληνικών πόλεων η παρουσία της ισχυρής εκείνης προσωπικότητας που θα εξασφάλιζε την ειρήνη, την ασφάλεια και την ευημερία, έστω και με παραχώρηση της ανεξαρτησίας και της αυτονομίας, αποτελούσε μια αναγκαιότητα. Το μόνο που απέμενε ήταν να προσδιορίσουν τη σχέση τους με τους ελληνιστικούς βασιλείς και ηγεμόνες, η απόλυτη εξουσία των οποίων δεν ανταποκρίνονταν στα δικά τους πολιτειακά πρότυπα. Άλλωστε οι βασιλείς δεν ήταν πολίτες, ήταν κάτι πέρα και πάνω από την ιδιότητα που χαρακτήριζε μέχρι τότε τη σχέση του ατόμου με την ελληνική πόλη κράτος. Η λατρεία των ελληνιστικών ηγεμόνων υιοθετήθηκε χωρίς απροκάλυπτες παρεμβάσεις και πρωτοβουλίες εκ μέρους της αρχής των βασιλείων, ως μια φυσιολογική, ας μας επιτραπεί, κατάληξη της αναζήτησης προσδιορισμού της μεταξύ τους σχέσης. Για παράδειγμα, έπειτα από την απελευθέρωση της Ιασού το 197 π.Χ. από τον Αντίοχο Γ, οι πολίτες της πόλης έστησαν βωμό προς τιμή του, ενώ κατοπινές ευεργεσίες του, οδήγησαν στην απόδοση περισσότερων τιμών στον ίδιο και στους απογόνους του.¹³ Οι αυθόρμητες μάλλον αυτές αντι-

10. Οι Πτολεμαίοι σεβάστηκαν την πατροπαράδοτη λατρεία των Φαραώ, εισάγοντας όμως και την νεοφερμένη για τους Αιγυπτίους λατρεία της δυναστείας τους, κόβοντας μάλιστα και νομίσματα όπου και απεικονίζονταν οι ηγεμόνες, με τα αντίστοιχα θεϊκά τους σύμβολα. Αντίστοιχες πολιτικές ακολουθήθηκαν και στο βασίλειο των Σελευκιδών, με τα μέλη της δυναστείας αποκαλούνταν Επιφανείς. Taylor, σελ. 30-31.

11. Price, σελ. 28.

12. Στους Δελφούς ψέλνονταν παιάνας στο όνομα του Κρατερού, οι κάτοικοι των νησιών του Αιγαίου απένειμαν τον τίτλο του Σωτήρα στον Πτολεμαίο ενώ οι πάλοι ποτέ ισχυροί Αθηναίοι επευφημούσαν τους Δημήτριο και Αντίγονο ως θεούς Σωτήρες. Στην Πριήνη δε και τη Σαμοθράκη στήθηκαν βωμοί αφιερωμένοι στο Λυσίμαχο. Taylor, σελ. 25-27.

13. Περαιτέρω δωρεές στην πόλη της Ιασού, εκ μέρους της συζύγου του Λαοδικείας Γ,

δράσεις ενθαρρύνονταν από τους Ηγεμόνες, οι οποίοι τύγχαναν ξεχωριστής λατρείας και ως ιδρυτές πολλών νέων πόλεων που δημιουργήσαν στην επικράτεια των βασιλείων τους, διαθέτοντας μάλιστα και τους δικούς τους επώνυμους ιερείς.¹⁴ Σταδιακά, οι αρμόδιοι ιερείς των πόλεων προβιβάστηκαν σε ιερείς ολόκληρων επαρχιών με αποκλειστικό καθήκον την επίσημη λατρεία των ηγεμόνων και των διαδόχων τους. Με τον τρόπο αυτό διαμορφώθηκε μια ξεχωριστή σχέση μεταξύ του εκάστοτε μονάρχη και της κάθε πόλης κράτους, μια σχέση που οπωσδήποτε ήταν ετεροβαρής, αφού επαφίονταν αποκλειστικά και μόνο στη θέληση του πρώτου.

Κάθε πόλη που τύγχανε βασιλικών ευεργεσιών, ανταποκρίνονταν με την εγκαθίδρυση λατρείας του ηγεμόνα και την θεσμοθέτηση αντίστοιχων τελετουργιών, μέσω προηγηθέντος ψηφίσματος. Οι βασιλικές ευεργεσίες είχαν να κάνουν με την προστασία της πόλεως από επιδρομές, τον απρόσκοπτο ανεφοδιασμό της με τρόφιμα και άλλα απαραίτητα αγαθά, την παροχή φορολογικών απαλλαγών όπως στην περίπτωση της Τείου, τη χρηματοδότηση για την κατασκευή δημοσίων έργων κ.α. Ως ένδειξη ευγνωμοσύνης, η πόλη απέδιδε ισόθεες τιμές που περιλάμβαναν την κατασκευή βωμών, την αφιέρωση αγαλμάτων και ναών, την πραγματοποίηση θυσιών και ιερατικών πομπών, τη διοργάνωση αγώνων κ.α. Παράλληλα κάθε πόλη χρησιμοποιούσε τα επίθετα Ευεργέτης, Σωτήρας και Θεός, για να τιμήσει τους ηγεμόνες που είχαν αποδειχθεί ωφέλιμοι και χρήσιμοι.¹⁵ Σύμφωνα με τον Price οι τιμές που απέδιδαν οι ελληνικές πόλεις, ήταν μια προσπάθεια αποδοχής της νέας κατάστασης που είχε διαμορφωθεί. Έχοντας στην θρησκευτική τους παράδοση το προηγούμενο της απόδοσης θεϊκών τιμών σε θνητούς, αλλά και το οικείο της λατρείας των θεών, ίσως το ακολουθούμενο τυπικό να ήταν το μόνο που θα μπορούσε να καθορίσει τη σχέση τους με τους ηγεμόνες των ελληνιστικών βασιλείων.

είχαν ως αποτέλεσμα τη θεσμοθέτηση του δημοσίου εορτασμού της ημέρας των γενεθλίων της. Στην ίδια λογική αντίστοιχη λατρεία καθιερώθηκε από την πόλη της Τείου όταν ο Αντίοχος Γ, την κατέστησε ιερή, απαραβίαστη και ελεύθερη φόρου υποτελείας. Price, σελ. 30-31.

14. Taylor, σελ. 30.

15. Οι λατρευτικές πρακτικές και οι αντίστοιχοι θεσμοί διαμορφώθηκαν με πρότυπο τις αντίστοιχες των θεών, οι οποίες και προτιμήθηκαν έναντι των αντίστοιχων ηρωικών. Και αυτό διότι οι τελευταίες συνδέονταν με τη θνητότητα και αποδίδονταν κυρίως μετά θάνατον. Επομένως ήταν ακατάλληλες για βασιλείς και άρχοντες, οι οποίοι δεν αποτελούσαν πολίτες των πόλεων και η εξουσία τους στέκονταν υπεράνω αυτών, όπως η αντίστοιχη των θεών. Η αποδοχή ηρωικών τιμών θα αφορούσε από τούδε και στο εξής μόνο τους συγγενείς του εκάστοτε άρχοντα,

Τέλος, χαρακτηριστική ήταν επίσης και η λατρεία ιδιωτών λόγω ευεργεσιών, στους οποίους όμως οι πόλεις απέδιδαν ηρωικές τιμές, που μεταξύ άλλων περιλάμβαναν την τέλεση δημοσίων κηδειών και τελετουργιών στην κεντρική πλατεία της πόλεως ή στο Γυμνάσιο. Κοινό σημείο αναφοράς, οι υπηρεσίες και ευεργεσίες που προσέφεραν στους συμπολίτες τους, όπως και το γεγονός ότι ανήκαν στην οικονομική ελίτ και δραστηριοποιούνταν στον πολιτικό στίβο. Μια κίνηση ίσως συμβιβασμού με την πραγματικότητα που είχε διαμορφωθεί και εντός των ορίων της πόλεως, με την παρουσία ατόμων και οικογενειών με μεγάλη οικονομική και πολιτική ισχύ.¹⁶

Η επέκταση των Ρωμαίων στην Ανατολή

Όταν οι Ρωμαίοι επεκτάθηκαν στον ελληνικό κόσμο και στην Ανατολή, η απόδοση θεϊκών τιμών στους ευεργέτες των πόλεων ήταν μια συνήθης πλέον πρακτική, η οποία θα περιλάμβανε πλέον Ρωμαίους στρατηγούς, κρατικούς αξιωματούχους αλλά και νεοφανείς θεότητες όπως η θεά Ρώμη, καταλήγοντας όπως θα δούμε στην επίσημη λατρεία του αυτοκράτορα Αυγούστου. Ας παρακολουθήσουμε εν συντομία την πορεία αυτή.

Το 212 π. Χ. οι Συρακούσιοι απέδωσαν στον Ρωμαίο στρατηγό Μάρκελλο, τον τίτλο του Σωτήρα, ορίζοντας και το δημόσιο εορτασμό της ημέρας των γενεθλίων του, ως ανταπόδοση της απελευθέρωσης της πόλης από τους Καρχηδόνιους. Στον κυρίως ελλαδικό χώρο ο Ρωμαίος Τίτος Κόϊνκτος Φλαμίνιος λατρεύτηκε και αυτός ως Σωτήρας, όταν και ανακήρυξε την ανεξαρτησία και ελευθερία των ελληνικών πόλεων το 196 π.Χ.¹⁷ Η θεά Ρώμη με τη σειρά της αποτέλεσε μια θεότητα που λατρεύτηκε από τις ελληνικές πόλεις, στα πρότυπα της ελληνιστικής θεάς Τύχης. Η συγκεκριμένη επιλογή, γίνεται ευκόλως κατανοητή αν αναλογιστούμε την προσπάθεια των Ελλήνων να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με τον νέο ισχυρό πόλο της εξουσίας, που ήταν πλέον η πόλη της Ρώμης. Η θεά είχε τους δικούς της ναούς και η λατρεία της συμβόλιζε την μονιμότητα της Ρωμαϊκής αρχής, έναντι της διαρκούς αλλαγής των αξιωματούχων της. Το 195 π.Χ. η πόλη της Σμύρνης αφιέρωσε ένα ναό στη θεά Ρώμη, με πλείστες των πόλεων της Μικράς Ασίας να ακολουθούν το παράδειγμα της. Στους αφιερωμένους στη θεά ναούς, λατρεύονταν μεταξύ άλλων και στρατηγοί, ύπατοι, ανθύπατοι καθώς και πολλοί άλλοι Ρωμαίοι αξιωματούχοι.¹⁸ Πέραν των πόλεων και οι επαρχίες αποφάσιζαν την ανέγερση και αφιέρωση ναών, προς τιμή κάθε Ρωμαίου στρατηγού ή αξιωματούχου που θα τις ευεργετούσε. Η Σύγκλητος συνηγορούσε με μεγάλη ευκολία στην ανέγερση ναών και μνημείων αφιερω-

κυρίως δε τους επιγόνους. Price, σελ. 33-35.

16. Παράδειγμα η Πέργαμος και οι ισόθεες τιμές που απέδωσε στον Διόδωρο Πάσπαρο, εξαιτίας της μεσολάβησης του, για την απαλλαγή της πόλεως από φορολογικά και άλλα βάρη. Price, σελ. 48.

17. Κόπηκαν επίσης και νομίσματα που έφεραν την κεφαλή του Φλαμίνιου, ενώ και ο ίδιος ο Ρωμαίος στρατηγός, κολακευμένος προφανώς από τις τιμές που του απέδωσαν οι ελληνικές πόλεις, ισχυρίζονταν ότι ήταν υιός του Αινεία. Taylor, σελ. 36.

18. Οι κάτοικοι της Περγάμου, επί παραδείγματι, προσεύχονταν στο Πρυτανείο της πόλης υπέρ της υγείας και μακροημέρευσης του ύπατου της επαρχίας της Ασίας Manius Aquillius, το έτος 129 π.Χ. Taylor, σελ. 38.

μένων σε Ρωμαίους αξιωματούχους, στην συγκέντρωση χρημάτων για το σκοπό αυτό όπως και στην τέλεση εορταστικών εκδηλώσεων για τους λαμβάνοντες τον τίτλο του Ευεργέτη και Σωτήρα. Η κοπή νομισμάτων που έφεραν πορτραίτα Ρωμαίων αξιωματούχων, η μετονομασία πόλεων προς τιμήν αυτών που τις είχαν ευεργετήσει, αλλά και οι αλλαγές στα ημερολόγια και τη μέτρηση του χρόνου, αποτελούσαν παραδείγματα των τιμών που απέδιδαν οι ελληνικές πόλεις και απολάμβαναν οι πρώτοι.¹⁹

Η ιδέα της μοναρχίας δεν ήταν άγνωστη στη Ρώμη, ούτε βέβαια και η απόδοση θεϊκών τιμών. Άλλωστε ο Ρωμύλος, ο μυθικός ιδρυτής της πόλεως, λατρευόταν ως θεός, έχοντας δικό του ταφικό μνημείο και ναό.²⁰ Πέραν τούτου ως θεοί λατρεύονταν και οι νεκροί τους, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια μιας επίσημης εορτής που πραγματοποιούνταν το Φεβρουάριο κάθε έτους, όπου το ιερατείο των *pontifices* και πιο συγκεκριμένα ο επικεφαλής τους *pontifex maximus*, είχε την ευθύνη τέλεσης της σχετικής δημόσιας λατρείας.²¹ Με το πέρασμα του χρόνου ο *pontifex maximus*, αναδείχθηκε σε ύψιστο ιερέα όλων των θεών, φέροντας τον τίτλο του πατέρα της οικογενείας, όπου οικογένεια εν προκειμένω ήταν το σύνολο των πολιτών της Ρώμης.²²

Τέλος στην ιδιωτική σφαίρα των Ρωμαίων, εντοπίζεται η λατρεία του *Genius* και των *Lares* του οίκου. Ο *Genius* αντιπροσώπευε την πνευματική και ζωοποιό εκείνη δύναμη που εξασφάλιζε τη συνέχιση του οίκου, ενώ οι συνήθως δύο τον αριθμό *Lares*, τα πνεύματα των θεϊκών προγόνων. Κάθε άνθρωπος όσο ζούσε κατείχε ένα *Genius* μέσω του οποίου ερχόταν σε επαφή με το θείο, χωρίς η ρωμαϊκή παράδοση να μας διευκρινίζει αν ο *Genius* λογιζόταν και ως ένα πνεύμα φύλακας άγγελος. Σε κάθε ρωμαϊκό οίκο, οι σκλάβοι, οι απελεύθεροι και οι πελάτες, όφειλαν να θυσιάζουν στον *Genius* του κυρίου και αρχηγού του οίκου, τον οποίο αναγνώριζαν ως *paterfamilias*, δηλαδή ως πατέρα της οικογενείας.²³ Η προβολή του μικρόκοσμου της ρωμαϊκής οικίας, στο μακρόκοσμο του κράτους είναι προφανής, όπως και η σχέση του *Genius* με τον ελληνικό αγαθό δαίμονα καθώς και με το *ka* και το *fravashi* των Αιγυπτίων και Περσών.

19. Ο Πομπήιος αξιώθηκε τη μετονομασία μιας πόλεως της Κιλικίας σε Πομπιούπολη, για την οποία ο χρόνος άρχισε να μετρά εκ νέου από την ημέρα που ο Ρωμαίος στρατηγός την απελευθέρωσε από τον Μιθριδάτη. Taylor, σελ. 39-40.

20. Σύμφωνα με τη Ρωμαϊκή παράδοση η ίδρυση της πόλεως αποδίδονταν σε ένα μυθικό βασιλιά που είχε γεννηθεί από έναν θεό που ανελήφθη στους ουρανούς. Επομένως και οι Ρωμαίοι ήταν εξοικειωμένοι με την έννοια της θεϊκής καταγωγής, την οποία και απέδιδαν στους μυθικούς ιδρυτές της πόλης. Taylor, σελ. 42-45.

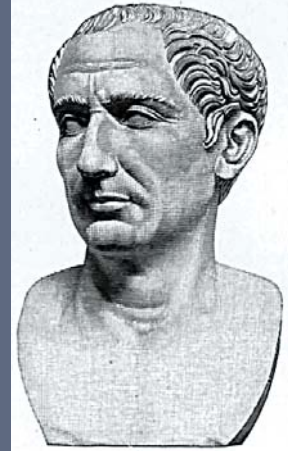
21. Στη Ρώμη υπήρχε ένας σημαντικός αριθμός ιερατειών, καθένα εκ των οποίων ήταν υπεύθυνο για συγκεκριμένες τελετές και ιερατικές πράξεις. Ο *pontifex maximus*, αντικαθιστούσε το βασιλιά που είχε εκδιωχθεί παλαιότερα, σύμφωνα με τη σχετική ρωμαϊκή παράδοση. Για περισσότερα βλέπε M. Beard, «Ρωμαϊκή θρησκεία. Αυτοκρατορικοί χρόνοι.» στο F. Graf (επιμ), Εισαγωγή στην Αρχαιολογία. Τόμος Β. Ρώμη, Αθήνα 2001, σελ. 524-525.

22. Στα καθήκοντα του περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων, η επίβλεψη του ημερολογίου και των ερμηνευτών του ιερού νόμου, η επιλογή του *Rex Sacrorum*, των τριών *flamines* καθώς και των Εστιάδων Παρθένων. Οικία του αποτελούσε η *domus publica* που είχε παραχωρηθεί από το Δήμο της Ρώμης και βρίσκονταν εντός του Ρωμαϊκού Forum, η οποία όπως θα δούμε στη συνέχεια αποδόθηκε στον Αύγουστο. Taylor, σελ. 42-47 και 59-60.

23. Περισσότερα για την λατρεία του *Genius* στο I. Gradel, *Emperor Worship and Roman Religion*, Oxford - New York 2002, 36-44 και Taylor, σελ. 51-57.

Ο Ιούλιος Καίσαρας

Για τον Καίσαρα η έννοια του απόλυτου ηγεμόνα ήταν κάτι τελείως διαφορετικό από εκείνη της αντίστοιχης ρωμαϊκής παράδοσης, δεδομένου ότι ο ίδιος εμπνέονταν περισσότερο από τους ελληνιστικούς μονάρχες και την κληρονομιά του Αλεξάνδρου. Μάλιστα η οικογένεια των Ιουλίων ισχυρίζονταν ότι κατάγονταν από τον Τρωικό ήρωα Αινεία και τη μητέρα του τελευταίου Θεά Αφροδίτη.²⁴ Η ιστορική διαδρομή του Καίσαρα μας είναι γνωστή και δεν αποτελεί θέμα της παρούσης εργασίας. Θα εστιάσουμε αποκλειστικά και μόνο στα γεγονότα που οδήγησαν στην αποθέωση του, δημιουργώντας το υπόβαθρο στο οποίο στηρίχθηκε ο διάδοχος του Αύγουστος, προκειμένου να μορφοποιηθεί και να διαδώσει την αυτοκρατορική λατρεία.

Προτομή Ιουλίου Καίσαρα

Ο Καίσαρας ήταν εξοικειωμένος με το περιβάλλον της Ανατολής και την εκεί απόδοση θεϊκών τιμών. Έπειτα από τη νίκη του επί του Πομπήιου στα Φάρσαλα, το 48 π.Χ., πόλεις της Ασίας τον τίμησαν ως αποκαλυφθέντα θεό και γόνου του θεού Άρη και της θεάς Αφροδίτης, προσδίδοντας του και κατά την προσφιλή τους συνήθεια τον τίτλο του παγκόσμιου Σωτήρα της ανθρωπίνης φυλής.²⁵ Πριν από την έναρξη της μάχης, ο Καίσαρας είχε ζητήσει προσευχόμενος την εύνοια των θεών, με αντάλλαγμα και υπόσχεση την ανέγερση ναού στην Venus Victrix. Επιστρέφοντας στη Ρώμη, κατασκεύασε και αφιέρωσε τελικώς το ναό στην Venus Genetrix, γεννήτορα και μητέρα του οίκου των Ιουλίων, συνειρμικά δε και της πόλης της Ρώμης, ενώ στο Forum στήθηκε ένα άγαλμα του Καίσαρα φέροντα πανοπλία. Η Σύγκλητος αφιέρωσε και αυτή με τη σειρά της ένα άγαλμα στον Καίσαρα, στη βάση του οποίου αναγραφόταν η λέξη Ημίθεος, ενώ πρότεινε και την αφιέρωση του πολεμικού του άρματος στο Καπιτώλιο, έμπροσθεν του υπάρχοντος αγάλματος του Διός. Ο Καίσαρας αρνήθηκε των τιμών αυτών, αφαιρώντας μάλιστα και την επιγραφή Ημίθεος από το προαναφερθέν άγαλμα.²⁶ Το 45 π.Χ. και με αφορμή τη αναγγελία της νίκης του στη Μούνδα της Ισπανίας, όταν και ο Καίσαρας απέμεινε ο μοναδικός και αδιαμφισβήτητος κυρίαρχος της Ρωμαϊκής επικράτειας, η πόλη της Ρώμης αποφάσισε ότι οι ιπποδρομιακοί αγώνες της επομένης της εορτής των Parilia²⁷ ημέρας, θα τελούνταν προς τιμή του. Ο Καίσαρας θα καλούνταν Liberator, δηλαδή ελευθερωτής, ενώ θα ανεγείρονταν και δημόσιος βωμός προς τιμήν της Libertas του, που ήταν η προσωποποίηση της έννοιας της ελευθερίας. Όταν τον Μάιο του ιδίου έτους ο Καίσαρας επέ-

24. Taylor, σελ. 58-59.

25. Η παρουσία του στην Αίγυπτο επί εννέα μήνες, στο πλευρό της τελευταίας απογόνου των Πτολεμαίων Κλεοπάτρας, τον έφερε σε επαφή με την παράδοση και τις πρακτικές αποθέωσης της δυναστικής οικογένειας. Taylor, σελ. 61.

26. Taylor, σελ. 62-65.

27. Η εορτή των Parilia, εορτάζονταν ετησίως στις 21 Απριλίου και αποτελούσε την γενέθλια, σύμφωνα με την ρωμαϊκή παράδοση, ημέρα της Ρώμης, αποτελώντας μια από τις σημαντικότερες εορτές της πόλης και του επίσημου εορτολογίου της.

στεψε στη Ρώμη, ένα νέο άγαλμα στήθηκε προς τιμήν του στο ναό του ρωμαϊκού θεού Quirinus, με την επιγραφή "Στον ακατάβλητο Θεό", ενώ στους ιπποδρομιακούς αγώνες που ακολούθησαν, οι περιβεβλημένες με χρυσό και ασήμι εικόνες του Καίσαρα, μεταφέρθηκαν μαζί με τις αντίστοιχες των θεών κατά τη διάρκεια της καθιερωμένης ιερατικής πομπής. Το ίδιο δε έτος κόπηκαν και νομίσματα με το πορτραίτο του Καίσαρα, του πρώτου εν ζωή Ρωμαίου πολίτη που τύγχανε ενός τέτοιου προνομίου.²⁸

Το αποκορύφωμα όμως των τιμών προς το πρόσωπο του, ήρθε τους πρώτους μήνες του 44 π.Χ. όταν και ο Καίσαρας αποθεώθηκε από τη Σύγκλητο και αποφασίστηκε η ανέγερση ναού προς τιμή του ιδίου και της Clementia του και η δημιουργία ξεχωριστού για τη λατρεία του ιερατείου, ενός αποκλειστικού μέχρι τότε προνομίου των θεών Jupiter, Mars και Quirinus. Πρώτος ιερέας της λατρείας του ορίστηκε ο Αντώνιος. Μεταξύ άλλων ο Καίσαρας έλαβε τον τίτλο του parens patriae μαζί με το δικαίωμα αποτύπωσης του πορτραίτου του στα νομίσματα του κράτους, η ημέρα των γενεθλίων του ορίστηκε ως επίσημη εορτή του κράτους, κάθε τέσσερα έτη θα τελούνταν αγώνες προς τιμή του, αγάλματα του θα ανεγείρονταν σε όλους τους ναούς της Ρώμης και των ιταλικών πόλεων, ενώ η καρέκλα και το στέμμα του καμωμένα από χρυσό και πολύτιμους λίθους, θα μεταφέρονταν κατά την έναρξη των αγώνων στο θέατρο, μαζί με τις αντίστοιχες των θεών. Τέλος ο μήνας Quinctilis μετονομάστηκε σε Ιούλιος και οι Ρωμαίοι πολίτες έπρεπε να ορκίζονται στον Genius του Καίσαρα, όπως ορκίζονταν μέχρι τότε στον Genius της κάθε οικίας.²⁹

Ο Καίσαρας αποδέχθηκε τις παραπάνω τιμές, όπως είχε αποδεχθεί και τον τίτλο του Dictator perpetus που του είχε απονεμηθεί το 45 π.Χ.³⁰ Στην εορτή των Lupercalia, το 44 π.Χ. όταν και ο Αντώνιος του προσέφερε τον τίτλο του βασιλέα εκείνος αρνήθηκε, υπακούοντας μάλλον στη θέληση του λαού της Ρώμης, τον οποίο και δεν ήθελε να δυσареστήσει.³¹ Ο Καίσαρας ήθελε μάλλον να εγκαταστήσει μια κληρονομική μοναρχία με βάση τα ελληνιστικά πρότυπα, αλλά ο θάνατος ή μάλλον η δολοφονία του, όπως και στην περίπτωση του πατέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Φίλιππου Β, μας αφήνουν μόνο με υποθέσεις. Στην περίπτωση πάντως του Καίσαρα το γεγονός αυτό πυροδότησε τις όποιες εξελίξεις.

Ο φίλος του Καίσαρα και ύπατος Μάρκος Αντώνιος, στον επικήδειο λόγο που εκφώνησε κατά την κηδεία του πρώτου, αφού καταδίκασε αρχικά τους υπεύθυνους για το θάνατο του, εξύμνησε κατόπιν τον αποθανόντα Δικτάτορα

28. Taylor, σελ. 65-66.

29. Ο Καίσαρας απεικονίζονταν στα νομίσματα με τα σημεία του Διός, δηλαδή τον κεραυνό και την αιγίδα. Taylor, σελ. 67

30. Ο Καίσαρας έφερε τον τίτλο του Δικτάτορα από το 49 έως το 47 π.Χ., ενώ το 46 π.Χ. η Σύγκλητος και ο λαός της Ρώμης του τον απένειμαν για 10 έτη, προτού ένα χρόνο αργότερα, το 45 π.Χ. λάβει ισόβια τον τίτλο αυτό. M. Rostovtzeff, Ρωμαϊκή Ιστορία, (μτφρ. Β. Κάλφογλου), Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 159.

31. Τα Lupercalia ήταν άλλη μια σημαντική ημέρα του ρωμαϊκού εορτολογίου, που εορτάζονταν τον Φεβρουάριο και πιο συγκεκριμένα στις 15 του μήνα. Η εορτή είχε ποιμενικό χαρακτήρα και πραγματοποιούνταν προς τιμή του ρωμαϊκού θεού Lupercus. Taylor, σελ. 73.

ως ένα θεό που βρισκόταν πλέον στους ουρανούς. Το ακροατήριο αντέδρασε απαιτώντας άμεσα την θεοποίηση του, κάτι στο οποίο όμως ο Μάρκος Αντώνιος δεν συνηγόρησε. Άλλωστε η αποδοχή της προτάσεως αυτής θα ευνοούσε τη διαδοχή του Καίσαρα από τον θετό του υιό Οκταβιανό, ο οποίος δεν είχε φθάσει ακόμη στην πόλη της Ρώμης. Οι οπαδοί του Καίσαρα αλλά και ο απλός λαός της Ρώμης παρέμειναν στο σημείο αποτέφρωσης της σωρού, ζητώντας με επίταση την απόδοση θεϊκών τιμών στον αποθανόντα, αναγείροντας μάλιστα και πρόχειρο βωμό για να προσφέρουν θυσίες στον θεϊκό Καίσαρα. Ο Αντώνιος αντέδρασε με δριμύτητα θανατώνοντας τον υποκινητή, αλλά το πλήθος δεν πτοήθηκε και παρέμεινε στο χώρο εμμένοντας στην αρχική του απαίτηση.³²

Η διαμορφωθείσα όμως κατάσταση έτυχε ευφυούς εκμετάλλευσης από τον θετό υιό και διάδοχο του Καίσαρα Οκταβιανό, ο οποίος επεδίωξε με κάθε τρόπο να υποστηρίξει και να χρησιμοποιήσει την υφέρπουσα λαϊκή απαίτηση για θεοποίηση του θείου και θετού πατρός του Καίσαρα, προς όφελος του. Τον Απρίλιο του 44 π.Χ. και στην αφιερωμένη στη θεά της γεωργίας Δήμητρα, εορτή των Cerealia, ο Οκταβιανός θέλησε να επιδείξει τον επιχρυσωμένο θρόνο αλλά και στέφανο του πατέρα του, κάτι που όμως ο Αντώνιος του το αρνήθηκε. Ο Οκταβιανός δεν αποθαρρύνθηκε και στην εορτή των Parilia που ακολούθησε, Ρωμαίοι αριστοκράτες εμφανίστηκαν δημοσίως φορώντας στέμμα προς τιμήν του Καίσαρα, επευφημώντας τον ως δεύτερο ιδρυτή της Ρώμης. Ο Αντώνιος αντέδρασε άμεσα, αφαιρώντας το βωμό από τη θέση του και τιμωρώντας όσους του αντιστάθηκαν, χωρίς όμως να αποθαρρύνει τον Οκταβιανό που τον Μάιο του ιδίου έτους επέστρεψε στη Ρώμη και διοργάνωσε αγώνες προς τιμή του πατέρα του, τα Iudi Victoriae Caesaris. Οι αγώνες ξεκίνησαν την 13η Ιουλίου, ημέρα γενεθλίων του Καίσαρα και διήρκησαν μέχρι την 20η του μηνός, με τον Οκταβιανό να μοιράζει χρήματα στο συμμετέχον πλήθος. Κατά τη διάρκεια των αγώνων συνέβη ένα μοναδικό αστρονομικό γεγονός, το οποίο ο Οκταβιανός εκμεταλλεύτηκε προς όφελος του. Συγκεκριμένα η θέαση ενός κομήτη στον ουρανό εκλήφθηκε ως θεϊκό σημάδι, με τον Οκταβιανό να υποστηρίζει πως επρόκειτο για την θεϊκή ψυχή του Καίσαρος που αναληφθεί στους ουρανούς. Λόγω του γεγονότος, σε κάθε απεικόνιση του Καίσαρα ο Οκταβιανός προσέθεσε ένα αστέρι, ως σύμβολο της θεϊκής του υπόστασης, μέσα από την απεικόνιση του περάσματος του κομήτη.³³

Νόμισμα Αυγούστου

Οι προϋποθέσεις για την οριστική αναγνώριση του Καίσαρα ως θεού, αλλά και την επικράτηση του Οκταβιανού, είχαν ήδη τεθεί. Αυτό που απέμενε ήταν η επικύρωση. Τον Οκτώβριο του 43 π.Χ. πραγματοποιήθηκε συνάντηση των Αντωνίου, Οκταβιανού και Λέπιδου, στην οποία και συμφωνήθηκε η αποθέωση του Καίσαρα. Η απόφαση της τριανδρίας επικυρώθηκε τυπικά τον Ιανουάριο του επομένου έτους, δηλαδή το 42 π.Χ. όταν και η Σύγκλητος απέδωσε στον Καίσαρα την ονομασία Divus Julius, δηλαδή θεϊκός Ιούλιος. Η λατρεία του εισήχθη

32. Taylor, σελ. 82-84.

33. Taylor, σελ. 90-92.

στην επίσημη κρατική θρησκεία και πρώτος ιερέας ορίστηκε εκ νέου ο Μάρκος Αντώνιος. Συμφωνήθηκε η ανέγερση ναού στο σημείο ταφής του, η επίδειξη του θρόνου και του στεφάνου του στους θεατρικούς αγώνες, η μεταφορά της εικόνας του μαζί με αυτή της Αφροδίτης στους ιπποδρομιακούς αγώνες καθώς και ο δημόσιος εορτασμός της ημέρας των γενεθλίων του, που μεταφέρθηκε από τις 13 στις 12 Ιουλίου. Θεσπίστηκε δε ότι ο όρκος στο όνομα του αποθεωμένου Καίσαρα, δέσμευε τον οποιοδήποτε για τις πράξεις του και η παραβίαση του αποτελούσε ιεροσυλία, η οποία και τιμωρούνταν.³⁴ Ο Οκταβιανός μπορούσε πλέον να αποκαλεί τον εαυτό του *Divi Filius*, δηλαδή υιό θεού, μια ιδιαιτέρως σημαντική εξέλιξη στην στρατηγική του καθώς και στην τελική του επικράτηση έναντι του Μάρκου Αντωνίου το 30 π.Χ. Και αυτό γιατί ο παραπάνω τίτλος διευκόλυνε το έργο του, στο να παρουσιαστεί ως ο μοναδικός διάδοχος και συνεχιστής της Ρωμαϊκής παράδοσης.

Άκτιο

Η σχηματοποίηση της αυτοκρατορικής λατρείας από τον Αύγουστο

Ως υιός πλέον του αποθεωμένου Καίσαρα αλλά και ως απόγονος της οικογένειας των Ιουλίων, ο Οκταβιανός Αύγουστος θεωρούνταν και ο ίδιος απόγονος θεών, τους οποίους και θα συναντούσε με την μετά θάνατο αποθέωση του.³⁵ Ως *princeps*³⁶, ήταν η κεφαλή της κρατικής εξουσίας μέχρις ότου το έτος 12 π.Χ. έλαβε και τον τίτλο του *pontifex maximus*, δηλαδή του μεγίστου αρχιερέα της επίσημης κρατικής θρησκείας.³⁷ Ο κάτοχος του συγκεκριμένου αξιώματος όφειλε να διαμένει στη λεγόμενη *villa publica*, την δημόσια οικία που είχε παραχωρηθεί από την πόλη της Ρώμης, εντός του ρωμαϊκού *Forum*. Ο Αύγουστος όμως δεν ένας απλός κρατικός αξιωματούχος, όπως οι προκατόχοι του τίτλου. Αφιέρωσε το υπόψη κτίσμα στις Εστιάδες παρθένες και εντός της οικίας του στον Παλατίνο λόφο, έστησε ένα βωμό και ένα τέμενος αφιερωμένο στην θεά Εστία. Εντός του τεμένους έκαιγε η άσβεστη φλόγα, όπως ακριβώς συνέβαινε και στο τέμενος του *Forum*. Με τον τρόπο αυτό, μέρος της οικίας του Αυγούστου αποδόθηκε στη δημόσια λατρεία, γεγονός που κατέστησε και την ιδιωτική λατρεία του *Genius* και των *Lares* του Αυγούστου δημόσια και κρατική.³⁸ Άλλωστε με απόφαση της Συγκλήτου που είχε ληφθεί το 30 π.Χ., οι πολίτες υποχρεώνονταν σε κάθε ιδιωτικό και δημόσιο συμπόσιο, να κάνουν σπονδή στον

34. Taylor, σελ. 98. Η πολιτική σημασία της πράξεως αυτής, έστω και ενδεδυμένης με θρησκευτικό μανδύα, είναι προφανής.

35. Προγονοί του ήταν ουσιαστικά η *Venus Genetrix*, ο *Mars Ultor* και φυσικά ο *Divus Julius*. Η σχέση του δε με τον Αινεία και μέσω αυτού με την Αφροδίτη, προβλήθηκε και με την ανέγερση ενός βωμού, που εγκαινιάστηκε το 13 π.Χ., την περίφημη *Ara Pacis*. Beard, σελ. 550.

36. Ο Αύγουστος είχε λάβει τον τίτλο του *princeps* το 27 π.Χ. οπότε και το επίσημο πλήρες όνομα του πλέον ήταν το *Imperator Caesar Divi Filius Augustus*. Για περισσότερα βλέπε Rostovtzeff, σελ. 191-193.

37. Το αξίωμα του *pontifex maximus* είχε αποδοθεί και στον Καίσαρα το 63 π.Χ.

38. Taylor, σελ. 183-184.

Genius του αυτοκράτορα για τις ευλογίες που είχε φέρει στη Ρώμη, μαζί με τις σπονδές και τις θυσίες που έκαναν στους υπόλοιπους θεούς.³⁹

Οι Ρωμαίοι είχαν βωμούς για τους Lares τόσο εντός της οικίας τους όσο και στις διασταυρώσεις των δρόμων, όπου σε ανοιξιάτικες εορτές σκλάβων και απελεύθερων πολιτών λατρεύονταν οι Lares Compitales, τα πνεύματα δηλαδή των νεκρών. Η ευθύνη τέλεσης των συγκεκριμένων εορτών ανήκε στις ενώσεις των Compitalia, οι οποίες και είχαν καταργηθεί κατά το παρελθόν από τον Καίσαρα. Ο Αύγουστος επέτρεψε τη επαναλειτουργία τους⁴⁰, τοποθετώντας όμως στις στήλες τις Lares Augusti, δηλαδή τα πνεύματα των δικών του προγόνων καθώς και τον Liber Pater, δηλαδή το δικό του Genius. Με τον τρόπο αυτό ο Genius του αυτοκράτορα και η λατρεία του διαδόθηκε ταχύτατα σε ολόκληρη την ρωμαϊκή επικράτεια, με τη καθολική συμμετοχή των Ρωμαίων πολιτών να αποτελεί έκφραση της νομιμοφροσύνης τους προς την αρχή. Δεδομένου δε ότι ο όρκος στον Genius της εκάστοτε οικίας ήταν μια συνηθισμένη ρωμαϊκή πρακτική, ο όρκος στον Genius του αυτοκράτορα ή στην τύχη του, αποτέλεσε μια λογική εξέλιξη που έγινε από όλους αποδεκτή.⁴¹

Πλήθος ημερών του Ρωμαϊκού ημερολογίου αφιερώθηκε στη λατρεία του αυτοκράτορα, πέραν των όσων είχαν ήδη αφιερωθεί στους θεούς. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον εορτασμό της ημέρας των γενεθλίων του, την επέτειο της νίκης του στο Άκτιο, την επέτειο θανάτου του Μάρκου Αντώνιου καθώς και την επέτειο αφιέρωσης τεμένους στον Εκδικητή Άρη στον λόφο του Καπιτωλίου.⁴² Το 8 π.Χ., ο Αύγουστος αποδέχθηκε την μετονομασία του ρωμαϊκού μήνα Sextilis σε Αύγουστο και έδωσε τη συγκατάθεση του για να ανακηρυχθούν ως επίσημη και τακτική εορτή οι ιπποδρομίες που πραγματοποιούνταν κάθε χρόνο την ημέρα των γενεθλίων του. Η 1η Αυγούστου έγινε η κύρια ημέρα εορτής του, έχοντας έναν διττό χαρακτήρα, τόσο ως η ημέρα των γενεθλίων του όσο και ως η ημέρα γέννησης της δύναμης του, μια και η συγκεκριμένη ημερομηνία ήταν η ημερομηνία εισόδου του ως νικητή στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Έκτοτε ο Αύγουστος είχε την δική του ιερή φλόγα στις ιερατικές πομπές, με προφανή τη σημειολογία και την ομοιότητα της πρακτικής αυτής με τις αντίστοιχες της περσικής και ελληνιστικής αυλής, που περιγράψαμε προηγουμένως.⁴³ Με την αυτοκρατορική λατρεία συνδέθηκαν επίσης και αφηρημένες έννοιες όπως η Pax Augusta⁴⁴, η Fortuna Redux, η Salus, η Concordia και ο Mars Ultor. Το 2 π.Χ. η Σύγκλητος του απένειμε και τον τίτλο του pater patriae, τον οποίο είχε λάβει και ο Καίσαρας το 45 π.Χ.⁴⁵ Στο ναό του Mars Ultor υπήρχαν τα αγάλματα των Mars,

39. Ο Genius αποκαλείται πολλές φορές και ως Numen και σχετίζεται με τους θεούς της γης Lares, που ήταν σύμφωνα με τη Ρωμαϊκή παράδοση τα πνεύματα των νεκρών τους προγόνων. Taylor, σελ. 181-182.

40. Κάθε διοικητική ενότητα vicus, είχε τέσσερις ιερείς από τους ελεύθερους και τέσσερις από τους σκλάβους (magistri-ministri), οι οποίοι και φρόντιζαν για τον εορτασμό των Lares Compitales. Taylor, σελ. 190.

41. Taylor, σελ. 185-186 και 190-191.

42. Taylor, σελ. 181.

43. Taylor, σελ. 194-195 και Beard, σελ. 551-552.

44. Η Pax Augusta αναφέρεται στην ειρήνη του Αυγούστου, την γνωστή σε όλους μας σήμερα και ως Pax Romana.

45. Είναι θα λέγαμε προφανής η κοινή σημειολογία και η ομοιότητα με τον paterfamilias

Άγαλμα του
Αυγούστου

Venus, Julius Caesar (Divus Julius) καθώς και ο βωμός του Genius του αυτοκράτορα. Από τα παραπάνω καθίσταται προφανές ότι ο Αύγουστος ουσιαστικά δεν είχε δικό του ναό, και δεν λογίζονταν ένας επί γης θεός τουλάχιστον από την πλευρά των Ρωμαίων πολιτών και της ρωμαϊκής θρησκευτικής παράδοσης.⁴⁶

Η λατρεία που καθιερώθηκε από τον Αύγουστο, δεν είχε ενιαία πρόσληψη στην επικράτεια της αυτοκρατορίας και προσαρμόστηκε στο εκάστοτε πολιτισμικό υπόβαθρο των επαρχιών, χωρίς όμως να αλλάζει κατ' ουσία το θρησκευτικό και κυρίως τον πολιτικό της χαρακτήρα. Έχοντας ως παράδειγμα την μετά θάνατο αποθέωση του Καίσαρα, δεν επεδίωξε και δεν επέβαλε όσο ήταν εν ζωή, την απόδοση θεϊκών τιμών στο πρόσωπο του, ιδιαίτερα δε στους κατοίκους της ιταλικής χερσονήσου, στους οποίους άλλωστε και στηρίχθηκε όταν και επικράτησε του Αντωνίου.⁴⁷ Για τον Αύγουστο η λατρεία του ήταν περισσότερο ένα εργαλείο άσκησης πολιτικής παρά μια επιβεβλημένη θρησκευτική πρακτική, όπως δεικνύεται χωρίς αμφιβολία και από τη στάση που κράτησε έναντι των Ιουδαίων.⁴⁸

Η θεοποίηση του Καίσαρα είχε νομιμοποιήσει την εξουσία του, ενώ η σύγκρουση του με τον Αντώνιο μορφοποίησε τις ιδέες του περί θεϊκής καταγωγής, οπότε και παρουσίασε στο λαό της Ρώμης τον εαυτό του, ως τον προστάτη των Ρωμαϊκών παραδόσεων. Ως princeps περίμενε την μετά θάνατο αποθέωση όπως είχε συμβεί στο παρελθόν με τον ιδρυτή της Ρώμης Ρωμύλο, αλλά και με ήρωες της Δημοκρατικής περιόδου, όπως ο Σκιπίων ο Αφρικανός.⁴⁹ Στις 17 Σεπτεμβρίου του έτους 14 μ.Χ., η Σύγκλητος με απόφαση της αποθέωσε το νεκρό Αύγουστο, ονομάζοντας τον Divus Augustus.⁵⁰ Ο αποθεωμένος Αύγουστος έπρεπε και αυτός με τη σειρά του να αποκτήσει δικό του ναό και ιερατείο. Προς τούτο δημιουργήθηκε το ιερό κολέγιο (Sodales Augustales) και θεσπίστηκε η εορτή των Augustalia, με την ευθύνη διοργάνωσης τους να ανατίθεται στους Δημάρχους. Πρώτος ιερέας της λατρείας ορίστηκε ο Γερμανικός και πρώτη ιέρεια η Λιβία, με την εικόνα του Αυγούστου να είναι πλέον η εικόνα ενός θεού. Η αποδοχή της αποθέωσης του ήταν μια εύκολη υπόθεση και περιβλήθηκε με τον ανάλογο μύθο μιας και ο Αύγουστος είχε φέρει την ειρήνη και την ευημερία σε όλη την ρωμαϊκή επικράτεια.⁵¹

της ρωμαϊκής ιδιωτικής λατρείας, μόνο που εδώ πλέον ο Αύγουστος είναι ο πατέρας και αρχηγός όλων των Ρωμαίων. Taylor, σελ. 199.

46. Φυσικά όπως είδαμε και προηγουμένως, ο Αύγουστος είχε κατορθώσει ήδη να του αποδίδονται θεϊκές τιμές μέσω του Genius, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες που του παρείχε η ρωμαϊκή θρησκευτική παράδοση. Taylor, σελ. 203.

47. Περισσότερα για τη πρόσληψη της λατρείας του αυτοκράτορα στον ρωμαϊκό ιδιωτικό βίο βλέπε στο I. Gradel, σελ. 198-212.

48. Οι Ιουδαίοι δεν υποχρεούνταν να προσεύχονται υπέρ της ασφαλείας του αυτοκράτορα, όπως έπρατταν αντίθετα οι κάτοικοι της Γαλατίας, οι οποίοι και ανήγγειραν βωμό αφιερωμένο στη Ρώμη και τον Αύγουστο το 12 π.Χ. Taylor σελ. 207 -208 και 214.

49. I. Gradel, σελ. 266.

50. Περισσότερα για την αποθέωση του Αυγούστου, το ρόλο της Συγκλήτου και την πρόσληψη του γεγονότος βλέπε I. Gradel, σελ. 262-266 και 299-320.

51. Ο διάδοχος του Τιβέριος ενθάρρυνε την λατρεία του αποθεωμένου Αυγούστου, απα-

Η πρόσληψη της αυτοκρατορικής λατρείας στις ελληνικές πόλεις

Στις ανατολικές επαρχίες της αυτοκρατορίας, η διάδοση της επίσημης κρατικής θρησκείας δεν συνάντησε ιδιαίτερες δυσκολίες, λόγω άλλωστε και του πολιτιστικού υποβάθρου που έχουμε ήδη περιγράψει. Ο αυτοκράτορας ήταν ο εκπρόσωπος του Ρωμαϊκού κράτους και ο κύριος αν όχι ο αποκλειστικός φορέας της εξουσίας. Η λατρεία της θεάς Ρώμης άρχισε πλέον να αντικαθίσταται τόσο στους ναούς όσο και στους ιερατικούς τίτλους από τη λατρεία του αυτοκράτορα, μια και η σκιά του κάλυπτε πλέον ακόμη και αυτή την πόλη της Ρώμης. Οι Ρωμαίοι επαρχιακοί διοικητές και αξιωματούχοι, έχοντας προ πολλού εξοικειωθεί με την πραγματικότητα της Ανατολής αλλά και τις απόψεις των ελληνικών πόλεων περί θείου, υποστήριξαν με θέρμη τη διάδοση της αυτοκρατορικής λατρείας.⁵² Σε κάθε πόλη υπήρχαν τεμένη αφιερωμένα στον Αύγουστο, ενώ πολλές πόλεις μετονομάζονταν προς τιμήν του αυτοκράτορα σε Καισάρεια και Σεβαστή. Άλλες δε προχωρούσαν στην οικοδόμηση νέων ναών ή στη μετατροπή παλαιότερων σε ναούς λατρείας του αυτοκράτορα ενώ και οι Αθηναίοι θέλησαν να ολοκληρώσουν τον ημιτελή ναό του Ολυμπίου Διός και να τον αφιερώσουν στον Αύγουστο.⁵³

Η αυτοκρατορική λατρεία δημιούργησε ουσιαστικά ένα σύστημα που διαμόρφωνε τις μεταξύ των Ελλήνων, κυρίως όμως τις μεταξύ αυτών και των Ρωμαίων σχέσεις. Οι ελληνικές πόλεις προσέφεραν τις λατρείες προκειμένου να κερδίσουν την εύνοια των αυτοκρατόρων, την οποία φυσικά θα χρησιμοποιούσαν και θα εκμεταλλεύονταν για την ικανοποίηση και άλλων αιτημάτων τους. Αυτή η άποψη ισχυροποιείται και από το εξής αδιαμφισβήτητο γεγονός. Όταν ο αυτοκράτορας επιδοκίμαζε τις προσφερόμενες σε αυτόν λατρείες, επιδοκίμαζε και ενέκρινε ταυτόχρονα και άλλα αιτήματα των πόλεων. Αντιθέτως όταν οι πόλεις αδυνατούσαν να είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους, απέσυρε τυχόν προνόμια που μπορεί να είχε παραχωρήσει κατά το παρελθόν.⁵⁴

Η λατρεία ήταν υπόθεση της κάθε πόλης κράτους αλλά και ευρύτερων συσσωματώσεων όπως τα κοινά. Η μορφή μπορεί να διέφερε από τόπο σε τόπο αλλά υπήρχε ένας κοινός πυρήνας που περιλάμβανε τη θεσμοθέτηση εορτών προς τιμή του αυτοκράτορα και της οικογενείας του. Σίγουρα όμως λάμβανε

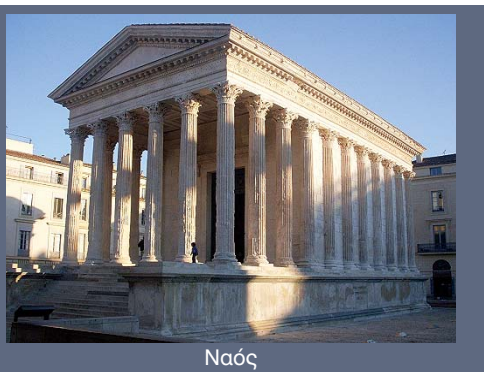
ντώντας θετικά στις όποιες προτάσεις για ανέγερση και αφιέρωση ναών, αλλά και θεσμοθέτησης εορτών προς τιμή του πατρός του. Taylor, σελ. 230-231 και 239-241.

52. Για παράδειγμα ο ανθύπατος της Ασίας Paullus Fabius Maximus προχώρησε το 9 π.Χ. σε αλλαγή του ημερολογίου, ορίζοντας ότι η μέτρηση του χρόνου θα ξεκινούσε πλέον από την γενέθλια ημέρα του Αυγούστου. Η ημέρα αυτή θα καλούνταν εφεξής Σεβαστή, με τον πρώτο μήνα του νέου αυτού έτους να λαμβάνει την ονομασία Καισάριος. Κινούμενη στην ίδια λογική η πόλη της Σάμου δημιούργησε ένα νέο σύστημα ημερολογίου, που με τη σειρά του άρχιζε από την ημέρα αποθέωσης του Αυγούστου. Taylor, σελ. 205 και Price, σελ. 76.

53. Η απόφαση ελήφθη, έπειτα από επίσκεψη του αυτοκράτορα στην πόλη, το 21/20 π.Χ., όταν μεταξύ άλλων αποφασίστηκε και η αφιέρωση σε αυτόν και τη Ρώμη ενός μονόπτερου ναού στην Ακρόπολη. Taylor, 214 και F. Camia, M. Kantirea, «The imperial cult in Peloponnese» στο CL. E. Lepenioti, A. D. Rizakis (επιμ.), *Roman Peloponnese III*, Athens 2010, σελ. 376.

54. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε, την αφαίρεση των παραχωρηθέντων στην πόλη της Κυζίκου προνομίων, έπειτα από απόφαση του αυτοκράτορα Τιβερίου, λόγω μη ολοκλήρωσης ενός ναού αφιερωμένου στον Αύγουστο. Price, σελ. 83.

υπόψη και τις εκάστοτε τοπικές ιδιαιτερότητες, όπως την κοινωνική δομή, το πολιτιστικό περιβάλλον καθώς και το διαχειριστικό σύστημα της κάθε πόλης ή επαρχίας. Στην κατεύθυνση αυτή παραδοσιακές ελληνικές εορτές, μετονομάζονταν σε Σεβάστεια και Καισάρεια, ενώ παράλληλα θεσμοθετούνταν και ξεχωριστές, αφιερωμένες αποκλειστικά στη λατρεία του αυτοκράτορα εορτές. Στις εορτές αυτές συμμετείχε το σύνολο της πόλης, έχοντας επικεφαλής τους τοπικούς αξιωματούχους και τους εύπορους ιδιώτες, με τις αποδιδόμενες τιμές και προσφορές, να σχετίζονται με εκείνες των παραδοσιακών θεών.⁵⁵

Κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία της αυτοκρατορικής λατρείας αποτελούσαν οι εορτές, οι θυσίες, οι καθαγιασμοί βωμών και ναών καθώς και η παρουσία αντίστοιχου ιερατείου. Συνοδεύονταν δε από ιερατικές πομπές, θεατρικούς, αθλητικούς και άλλους αγώνες. Η χρηματοδότηση για την ανέγερση ναών αφιερωμένων στον αυτοκράτορα και σε μέλη της οικογενείας του, αφορούσε το σύνολο της κάθε πόλης, κυρίως όμως

τους εύπορους πολίτες της.⁵⁶ Πρώτος αυτοκρατορικός ναός στην επαρχία της Ασίας υπήρξε το Σεβάστειον της Περγάμου που ήταν αφιερωμένο στη θεά Ρώμη και τον Αύγουστο.⁵⁷ Σε περίπτωση επιθυμίας μιας πόλης να ανεγείρει ή να αφιερώσει έναν προϋπάρχοντα ναό στον πρώτο πολίτη της Ρώμης, η τελική συγκατάθεση δίδονταν από τον αυτοκράτορα και νομιμοποιούνταν με απόφαση της Συγκλήτου.⁵⁸

Οι αυτοκρατορικοί ναοί και τα ιερά βρισκόταν στα κεντρικότερα και σημαντικότερα σημεία της πόλεως.⁵⁹ Υπήρχαν ξεχωριστά κτίρια, αφιερωματικές

55. Η απόφαση για την θεσμοθέτηση των εορτών ανήκε στην κάθε πόλη κράτος και στα πολιτικά της όργανα όπως ήταν η εκκλησία του δήμου και η Βουλή, αλλά η οριστική έγκριση τους εναπόκειτο στις προθέσεις του αυτοκράτορα και της Συγκλήτου. Η ίδια διαδικασία ακολουθούνταν και για την εγκαθίδρυση λατρειών που αφορούσαν τα Κοινά ή τις Επαρχίες. Price, σελ. 3 και 58.

56. Η φροντίδα και η διατήρηση της καθημερινής λειτουργίας ενός ιερού κτιρίου ανήκε σε αξιωματούχους που στην περιοχή της Μικράς Ασίας καλούνταν Νεωκόροι. Με το πέρασμα του χρόνου και πιο συγκεκριμένα προς το τέλος του 1ου μ.Χ. αιώνα, η λέξη Νεωκόρος άρχισε να χαρακτηρίζει την πόλη όπου υπήρχε τουλάχιστον ένας ναός αφιερωμένος στην λατρεία του αυτοκράτορα. Σημαντικές πόλεις, κυρίως στην Μικρά Ασία, είχαν χαρακτηριστεί δύο ή και περισσότερες φορές Νεωκόροι, διότι είχαν περισσότερους του ενός ναούς αφιερωμένους στην επαρχιακή αυτοκρατορική λατρεία. Η Έφεσος για παράδειγμα είχε ανακηρυχτεί δύο φορές Νεωκόρος. B. Burrell, *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*, Leiden - Boston 2004, σελ. 305-312 και Price, σελ. 64-65.

57. Η αυτοκρατορική λατρεία σχετίζονταν με την κοινωνική ζωή της Ασίας και των πόλεων αυτής, ακόμη και των χωριών αυτής, γεγονός που αποτυπώνεται στα νομίσματα, τους ναούς και τα θέατρα Price, σελ. 86.

58. Ο Αδριανός ήταν ένας από τους αυτοκράτορες που ενθάρρυνε τη δημιουργία ναών αφιερωμένων στη λατρεία του ίδιου αλλά και του Αντίνοου που είχε πεθάνει σχετικά νωρίς. Price, σελ. 68.

59. Στην Έφεσο όλο το κεντρικό οικοδομικό τετράγωνο αναμορφώθηκε στα χρόνια του

επιγραφές, αγάλματα φυσιολογικού μεγέθους ή κολοσσιαίων διαστάσεων σε ειδικά μέρη του ναού, με το ύψος τους όμως να μην ξεπερνά το ύψος των υπολοίπων λατρευτικών αγαλμάτων των παραδοσιακών θεών.⁶⁰ Τα ιερά δε των παραδοσιακών θεοτήτων ενέτασσαν την λατρεία του αυτοκράτορα με ποικίλους και διάφορους τρόπους.⁶¹ Πολλές φορές οι πόλεις της εκάστοτε επαρχίας αντιδικούσαν μεταξύ τους για το ποια θα επιλέγονταν είτε ως μέρος ανέγερσης ναού είτε ως τόπος θεσμοθέτησης της αντίστοιχης επαρχιακής εορτής. Οι αυτοκρατορικοί ιερείς, προερχόταν από την τοπική αριστοκρατία και η διάρκεια της θητείας τους μπορούσε να είναι σύντομη έως ισόβια και κληρονομική. Μια επιφανής οικογένεια της Εφέσου για παράδειγμα, κράτησε τη θέση του ιερέα επί πέντε γενεές. Κριτήριο και προϋπόθεση για την επιλογή στο παραπάνω αξίωμα, ήταν η πραγματοποίηση μιας σημαντικής πράξης ευεργεσίας στην πόλη κατά το παρελθόν. Για τη διατήρηση της θέσεως, ο κάτοχος της θα έπρεπε να συνεχίσει να είναι γενναιόδωρος και στο μέλλον, αφιερώνοντας το πλείστο του προσωπικού του χρόνου στις δημόσιες υποθέσεις.⁶² Οι σχετικές εορτές με το αντίστοιχο τυπικό και τις προβλεπόμενες τελετουργίες, διοργανώνονταν περιοδικά αλλά και σε έκτακτες περιπτώσεις, με την λατρεία του αυτοκράτορα να εισάγεται μέσω τοπικών εορτών, που σχετίζονταν με τους παραδοσιακούς θεούς της κάθε πόλης.⁶³ Υπήρχαν φυσικά και εορτές αφιερωμένες αποκλειστικά στη λατρεία του αυτοκράτορα, με την σχετική απόφαση των πόλεων, να προκαλείται εξαιτίας διαφόρων αιτιών και αφορμών. Για παράδειγμα η άφιξη ενός αυτοκράτορα στην πόλη, αποτελούσε αφορμή για τον χαρακτηρισμό της ως ιερή καθώς και για την θεσμοθέτηση αντίστοιχου εορτασμού. Οι αυτοκρατορικές εορτές χαρακτηρίζονταν από σταθερότητα, δείγμα της πίστης των Ελλήνων στη μονιμότητα και τη σταθερότητα της αυτοκρατορίας, με τη διάρκεια των εορτών να διαφέρει από πόλη σε πόλη.⁶⁴

Το δημαρχιακό μέγαρο είχε σε πολλές των περιπτώσεων αυτοκρατορικό βωμό ή ναό όπου οι αξιωματούχοι τελούσαν θυσίες. Στα θέατρα υπήρχε μόνιμος αυτοκρατορικός διάκοσμος, όπως αγάλματα και πορτραίτα της αυτοκρατο-

Αυγούστου, προκειμένου να υποστηρίξει τη λατρεία του τελευταίου. Ο αυτοκρατορικός ναός στεκόταν ανάμεσα στο Πρυτανείο και το Δημαρχείο, προσδίδοντας σημειολογικά ένα μόνιμο χαρακτήρα παρουσίας του αυτοκράτορα στο κέντρο της πόλης. Price, σελ. 135, 136-142 και 145. 60.

Στην Πριήνη ο βωμός και τα σκαλιά που οδηγούσαν στο ναό της Αθηνάς Πολίτιδος ήταν αφιερωμένα στην Αθηνά και στον Αύγουστο. Στους ναούς δε του Ασκληπιού υπήρχαν αγάλματα και άλλων θεοτήτων όπως και ιερέων. Price, σελ. 144 και 146-150.

61. Το Μητρώον της πόλεως της Ολυμπίας αφιερώθηκε στον Αύγουστο, ως Σωτήρα των Ελλήνων και της οικουμένης το 27 π.Χ., όταν και δημιουργήθηκε η επαρχία της Αχαΐας. F. Camia, M. Kantirea, «The imperial cult in Peloponnese» στο CL. E. Lepenioti, A. D. Rizakis (επιμ.), *Roman Peloponnese III*, Athens 2010, σελ. 375-406.

62. Ιερείς επί Αυγούστου αναφέρονται σε 34 διαφορετικές πόλεις, ενώ επί του διαδόχου του Τιβερίου σε 11. Αργότερα ο αριθμός αυτός αρχίζει να πέφτει σε 3 με 4, μέχρις ότου συναντούμε τον αυτοκράτορα Καρακάλα, τον τελευταίο με ναό και ιερέα αφιερωμένο σε αυτόν. Price, σελ. 58 και 63.

63. Συνηθέστερος τρόπος ήταν η προσθήκη στις εορτές ενός τίτλου, που σχετίζονταν με την λατρεία του αυτοκρατορικού οίκου, όπως συνέβη στην περίπτωση της εορτής των Ηραίων της Σάμου που μετονομάστηκαν σε Σεβάστεια Ηραία. Price, σελ. 103-104.

64. Στις εορτές προσέρχονταν άτομα και από τις γειτονικές πόλεις και κώμες, ενώ στις επαρχιακές εορτές συμμετείχαν και έμποροι λόγω των φορολογικών ατελειών που απολάμβαναν. Το υπεύθυνο για την οργάνωση των εορτών άτομο καλούνταν πανηγυριάρχης. Price, σελ. 105-107.

ρικής οικογένειας, με το τελετουργικό να προσομοιάζει εκείνο της ελληνιστικής περιόδου. Τα στάδια χρησιμοποιούνταν για ιπποδρομιακούς και άλλους αγώνες με τη συμμετοχή ζώων ή και μονομάχων, ενώ και οι ιερατικές πομπές αποτελούσαν επίσης μέρος του τελετουργικού, με τον κάθε πολίτη να υποχρεούται να θυσιάζει σε βωμούς που υπήρχαν έξω από την οικία του, τη στιγμή που περνούσε η πομπή.⁶⁵

Συνοψίζοντας

Η αυτοκρατορική λατρεία αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια της Ρωμαϊκής θρησκευτικής ιστορίας, ένα μέσο έκφρασης της υπακοής και της πίστης στο Ρωμαϊκό Imperium. Ο Αύγουστος υπήρξε ένας ευφυής πολιτικός άνδρας, που όπως και οι προγενέστεροί του ελληνιστικοί ηγεμόνες, χρησιμοποίησε τις σύγχρονες θρησκευτικές πρακτικές προκειμένου να εξασφαλίσει και να σταθεροποιήσει την εξουσία του. Μια πρακτική, που σίγουρα θα είχε υιοθετήσει και ο πατέρας του Καίσαρας, αν η θεά Τύχη, επεφύλασσε για αυτόν μια διαφορετική μοίρα.

Ο Αύγουστος δεν επέβαλε με τη βία τη λατρεία του, αλλά αντίθετα την ενέταξε στην υπάρχουσα κρατική προκειμένου να γίνει αποδεκτή τόσο από τους ρωμαϊκής καταγωγής πολίτες όσο και από τον υπόλοιπο πληθυσμό της αυτοκρατορίας. Η νέα Ρωμαϊκή αυτοκρατορική εξουσία είχε ανάγκη να επικοινωνήσει μια νέα κοινή ιστορία, μια νέα κοινή πολιτική θεολογία όπου τα πάντα θα ξεκινούσαν και θα κατέληγαν στο πρόσωπο του αυτοκράτορα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Clifford Ando, ο Αύγουστος αποτελούσε τη μοναδική σταθερά στο θρησκευτικό έναστρο ουρανό,⁶⁶ αλλά και στον πολιτικό βίο θα προσθέταμε εμείς, δεδομένου ότι σχεδόν κάθε κοινωνική εκδήλωση σε κάθε γωνιά της αυτοκρατορίας, όπως νομίζω σαφέστατα καταδείξαμε, είχε να κάνει πλέον με το πρόσωπο του αυτοκράτορα και την απόδοση τιμών σε αυτό. Τη στιγμή που κάθε άτομο, εντός της ρωμαϊκής επικράτειας, έδινε τον ετήσιο όρκο πίστης στον αυτοκράτορα προσευχόμενος υπέρ της υγείας του, γνώριζε ότι την ίδια ακριβώς στιγμή και σε κάθε σημείο της αυτοκρατορίας συνέβαινε ακριβώς το ίδιο.⁶⁷

Ο Αύγουστος χρειαζόταν, έστω και ως επίφαση, την συναίνεση όλων στο ρωμαϊκό Imperium, στο νέο πολιτειακό σχήμα που δημιουργήσε.⁶⁸ Ακολουθώντας το παράδειγμα των ελληνιστικών ηγεμόνων και εκμεταλλευόμενος τις συνθήκες που δημιουργήθηκαν μετά την τελική επικράτηση του θετού πατέρα του, κυρίως όμως τις συνθήκες μετά το θάνατο του Καίσαρα, δημιούργησε τις προϋποθέσεις εκείνες που θα του επέτρεπαν να δικαιολογήσει και να σταθεροποιήσει την νέα πολιτειακή κατάσταση, όπου όλες οι εξουσίες θα περνούσαν πλέον στον Imperator του ρωμαϊκού κράτους, δηλαδή στον αυτοκράτορα.

65. Τέτοιοι βωμοί βρέθηκαν σε πολλές ελληνικές πόλεις, μεταξύ των οποίων η Αθήνα και η Σπάρτη, ενώ σε πολλές οικίες υπήρχαν αυτοκρατορικά πορτραίτα και βωμοί Price, σελ. 107-109, 110-113 και 121.

66. Clifford Ando, *Imperial Ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire*, London 2000, σελ. 23.

67. Ando, σελ. 408.

68. Περισσότερα για την απαιτούμενη συναίνεση βλέπε Ando σελ. 131-138.

Τι πιο λογικό λοιπόν για τον Αύγουστο από το τη δημιουργία ενός μέσου σιωπηλής αποδοχής της εξουσίας του, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη και τις υπάρχουσες πρακτικές, τις εκάστοτε τοπικές ιδιαιτερότητες αλλά και το πολιτιστικό υπόβαθρο της κάθε ρωμαϊκής επαρχίας. Και τι πιο φυσικό από την χωρίς όρους αποδοχή της ειρηνικής περιόδου που εγκαινιάζονταν με το Imperium του Αυγούστου, έπειτα μάλιστα και από την προηγηθείσα αναστάτωση και εμπειρία των εμφυλίων πολέμων. Και τέλος τι πιο ρεαλιστικό για τους υπηκόους του, από το να προσαρμοστούν άμεσα, να αποδεχθούν την νέα πραγματικότητα και να υιοθετήσουν τις καινούργιες πρακτικές που αυτή επέβαλε, δεχόμενοι ως εγγυητή της σταθερότητας και της ειρήνης την χαρισματική αν όχι θεϊκή προσωπικότητα του Αυγούστου. Η ειρήνη του Αυγούστου, η περίφημη Pax Romana ή Pax Augusta κράτησε δύο περίπου αιώνες, από το 27 π.Χ. έως το 180 μ.Χ. όταν και απεβίωσε ο Μάρκος Αυρήλιος, αποτελώντας μια περίοδο οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας, χωρίς εμφύλιες συγκρούσεις αλλά και μεγάλες εκστρατείες.

Η κυριαρχία του κρύφτηκε πίσω από μια Ρεπουμπλικανική μάσκα, γεγονός που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι για κάθε του κίνηση, ζητούσε και είχε πάντοτε, έστω και κατ' επίφαση, την έγκριση της Συγκλήτου⁶⁹ που έσπευδε πρώτη να απονείμει θεϊκές και άλλες τιμές στον αυτοκράτορα, όπως ακριβώς και οι ελληνικές πόλεις κράτη της εποχής μέσα από τα νόμιμα εκλεγμένα πολιτειακά τους σώματα. Οι Ρωμαίοι πολίτες απέδιδαν και αυτοί με τη σειρά τους τις πρέπεισες και προβλεπόμενες από τη θρησκευτική τους παράδοση τιμές στο πρόσωπο του Αυγούστου και των κατοπινών αυτοκρατόρων. Επομένως η θεσμοθέτηση της αυτοκρατορικής λατρείας έγινε μέσα από νόμιμες και προβλεπόμενες οδούς, αν και με μια άλλη ανάγνωση η σχηματοποίηση και λειτουργία της μπορεί να ερμηνευθεί και ως το επιλεγέν, εκ μέρους του Αυγούστου, μέσο της προπαγανδιστικής αναγνώρισης του χαρισματικού χαρακτήρα του αυτοκρατορικού αξιώματος.

Αυτό που ξεχωρίζει τους μεγάλους πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες, ιδιαίτερα δε κατά τη χάραξη Υψηλής Στρατηγικής, είναι η εστίαση τους στο μέλλον χωρίς όμως να παραβλέπουν τις ανάγκες και τις απαιτήσεις του παρόντος. Ιδιαίτερα η ικανότητα τους να δημιουργούν και να προβάλλουν ένα όραμα που λαμβάνει υπόψη το εκάστοτε πολιτικό, οικονομικό και διπλωματικό πλαίσιο⁷⁰ που δεν σχετίζεται μόνο με περιόδους πολεμικών συγκρούσεων, αλλά και ειρήνης. Άλλωστε ως γνωστόν ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα. Ο Αύγουστος δημιούργησε τις απαραίτητες εκείνες προϋποθέσεις, προκειμένου η αναδυόμενη νέα τάξη πραγμάτων να γίνει ειρηνικά αποδεκτή και χωρίς αντιδράσεις εκ μέρους των υπηκόων του, έστω και αν η αποδοχή αυτή μπορεί, με βεβαιότητα ίσως, να χαρακτηριστεί επιφανειακή.⁷¹

69. Σε κάθε του απόφαση ο Αύγουστος πρόβαλε πάντα το δημόσιο κύρος της Συγκλήτου, ενώ και οι Συγκλητικοί προτιμούσαν, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Gibbon, να συνδιαλέγονται με τον Αύγουστο παρά με τον οποιοδήποτε που μπορεί να ανακηρύσσονταν αυτοκράτορας από τις ρωμαϊκές λεγώνες. Ando, 29-30 και 153. Περισσότερα για το ρόλο της Συγκλήτου ως κοινωνικό εργαστήριο των πολιτικών του Αυγούστου βλέπε Ando, σελ. 152-160.

70. Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich, James Lacey, The shaping of grand strategy. Policy, diplomacy and war, USA 2011, σελ. 2.

71. Για τους Έλληνες η αυτοκρατορική λατρεία και η προσήλωση στις επιταγές της χρησίμευε για τη δημιουργία διπλωματικού κεφαλαίου έναντι της ρωμαϊκής αρχής. Price, σελ. 16.

Βιβλιογραφία

C. Ando, *Imperial Ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire*, London 2000.

M. Beard, «Ρωμαϊκή θρησκεία. Αυτοκρατορικοί χρόνοι» στο F. Graf (επιμ), *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία. Τόμος Β. Ρώμη*, Αθήνα 2001, 549-565.

B. Burrell, *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*, Leiden - Boston 2004.

F. Camia, M. Kantirea, «The imperial cult in Peloponnese.» στο CL. E. Lepenioti, A. D. Rizakis(επιμ), *Roman Peloponnese III*, Athens 2010, 375-406.

I. Gradel, *Emperor Worship and Roman Religion*, Oxford - New York 2002.

W. Murray, R. Hart Sinnreich, J. Lacey, *The shaping of grand strategy. Policy, diplomacy and war*, USA 2011.

S.R.F. Price, *Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge 1984.

M. Rostovtzeff, *Ρωμαϊκή Ιστορία*, (μτφρ. Β. Κάλφογλου), Θεσσαλονίκη 1984.

L. R. Taylor, *The divinity of the Roman Emperor*, New York 1975.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Ταγματάρχης (ΥΝ) Γεώργιος Γκαγκάς γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1975. Εισήλθε στη Σχολή Αξιωματικών Νοσηλευτικής το 1992 και αποφοίτησε το 1996 με το βαθμό του Ανθυπολοχαγού (ΥΝ). Από το 1998 και επί 14 συναπτά έτη εργάστηκε στο Χειρουργείο του 424 ΓΣΝΕ ενώ από το καλοκαίρι του 2013 έως σήμερα υπηρετεί ως εκπαιδευτής στην ΑΔΙΣΠΟ, όπου και φοίτησε με τη 10η ΕΣ. Είναι κάτοχος τίτλου Χειρουργικής Νοσηλευτικής ειδικότητας (ΑΧΕΠΑ 2000) και έχει μετεκπαιδευτεί στο Χειρουργείο στις Η.Π.Α (BAMC 2002) και στην καρδιοχειρουργική νοσηλευτική (ΑΧΕΠΑ 2003). Κατέχει MBA με ειδίκευση στη Διοίκηση και Οικονομική Διαχείριση Μονάδων Παροχής Υγείας (ΠΙΑΜΑΚ 2006) ενώ πέραν των άλλων είναι και πτυχιούχος του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ, με ειδίκευση Ιστορίας (2014).

Από το 2002 μέχρι σήμερα διδάσκει στο πρόγραμμα νοσηλευτικών ειδικοτήτων του Νοσοκομείου ΑΧΕΠΑ και από το 2015 στην ΣΥΔ και σε προγράμματα του ΕΚΔΔΑ/ΙΝΕΠ. Έχει συμμετάσχει με ανακοινώσεις σε συνέδρια του κλάδου του και γνωρίζει άριστα την Αγγλική. Το management υπηρεσιών Υγείας, η διαχείριση του ανθρωπίνου δυναμικού και η μελέτη της βυζαντινής και σύγχρονης ελληνικής Ιστορίας, αποτελούν τα κύρια ερευνητικά του ενδιαφέροντα. Είναι έγγαμος και έχει δύο παιδιά.

"Η Παρακαταθήκη τους το Όραμά μας"

του Τχη (ΥΝ) Γκαγκά Γεώργιου

" Όλβιος όστις ιστορίας έσχεν μάθησιν "

Πριν από ενάμισι περίπου χρόνο, η Διοίκηση της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου έλαβε την απόφαση να ονοματοδοτήσει τις αίθουσες εκπαιδεύσεως καθώς και σημαίνοντες χώρους αυτής όπως το Αμφιθέατρο, η Βιβλιοθήκη, η Αίθουσα Τιμών, η Αίθουσα Ενημερώσεων καθώς και η Αίθουσα Υποδοχής. Η πρωτοβουλία αυτή είχε διττή στόχευση. Αφενός μεν να τιμήσει και να προβάλλει εξέχουσες προσωπικότητες της ελληνικής ιστορίας, αφετέρου δε να κινητοποιήσει τους σπουδαστές της Σχολής, ούτως ώστε να ερευνήσουν και αναζητήσουν περισσότερες πληροφορίες για τα υπόψη πρόσωπα. Τα κριτήρια επιλογής είχαν να κάνουν με την ιστορική τους πορεία, το έργο τους αλλά και τα επιτεύγματα τους. Κυρίως ελήφθη υπόψη η παρακαταθήκη τους που έμεινε ανεξίτηλη με το πέρασμα του χρόνου, εξακολουθώντας και σήμερα να μας εμπνέει και να μας διδάσκει, προσφέροντας παραδείγματα όχι μόνο στους τομείς της Στρατηγικής και της στρατιωτικής τέχνης αλλά και σε θέματα Ηγεσίας, Πολιτικής, Διεθνών Σχέσεων αλλά και Διακυβέρνησης.

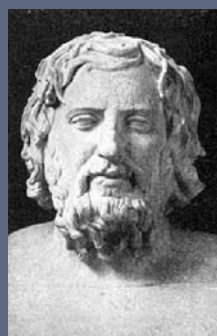
Στο πλαίσιο αυτό μου ανατέθηκε να προτείνω τις συγκεκριμένες προσωπικότητες, υποβάλλοντας παράλληλα και σύντομα βιογραφικά τους, καθώς και όλες τις απαραίτητες για την εξαιρετη δράση τους πληροφορίες που θα τεκμηρίωναν την παραπάνω πρόταση. Οι μορφές που εν τέλει επιλέχθηκαν από την Διοίκηση της Σχολής, κατέχουν σημαντική θέση στην ελληνική ιστορία και καλύπτουν όλο το εύρος αυτής, χωρίς να παραβλέπονται και προσωπικότητες ακόμη και αυτής της μυθολογίας. Στην παραπάνω λογική και με βάση τη χρήση κάθε αίθουσας, ονόματα έλαβαν οι δέκα αίθουσες των Εκπαιδευτικών Ομάδων και οι λοιποί σημαίνοντες χώροι. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η Βιβλιοθήκη της Σχολής έλαβε το όνομα του παγκοσμίου εμβελείας αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου Αριστοτέλη ενώ το παρακείμενο Αμφιθέατρο φέρει πλέον το όνομα του μαθητή του, Μεγάλου Αλεξάνδρου, με προφανή και στις δυο περιπτώσεις σημειολογία. Παρακάτω και ξεκινώντας από τις αίθουσες εκπαίδευσεως της Σχολής, παρατίθενται οι ονομασίες όσο και οι λόγοι που τρόπον τινά συνέβαλλαν στην σχετική επιλογή.

Περικλής

1^η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΠΕΡΙΚΛΗΣ (495-429 π.Χ.)

Το όνομα του Περικλή έχει συνδεθεί με την σημαντικότερη χρονική περίοδο της παγκόσμιας ιστορίας, τον Κλασσικό 5ο π.Χ. αιώνα, τον επονομαζόμενο και Χρυσό. Ο Περικλής υπήρξε άξιος συνεχιστής του έργου του Θεμιστοκλή, ο ιθύνων νους πίσω από την ραγδαία οικονομική άνοδο της πόλεως των Αθηνών και της ακόλουθης μετεξέλιξης της σε Ηγεμονική δύναμη. Την περίοδο της διακυβέρνησης του η Αθήνα κοσμήθηκε όσο καμία άλλη πόλη, με το βράχο της Ακρόπολης να αποτελεί ακόμη και σήμερα ένα σημείο αναφοράς, με παγκόσμια εμβέλεια και ακτινοβολία. Στρατηγική του επιδίωξη ήταν η με ελάχιστες απώλειες διατήρηση της Αθηναϊκής Ηγεμονίας, επιλέγοντας να φέρει τη σύγκρουση με τη Σπάρτη και τους συμμάχους της στο πεδίο υπεροχής των Αθηναίων, όπου δέσποζε η οικονομική ισχύς και η ναυτική κυριαρχία των τελευταίων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Πλούταρχος, παρότι πολλοί φθονούσαν την εξουσία του και αισθάνονταν καταπιεσμένοι από την παρουσία του, εντούτοις, όταν απεβίωσε κατάλαβαν ότι κανείς από τους εναπομείναντες πολιτικούς δεν είχε ούτε το ανάστημα αλλά ούτε και το χάρισμα του Περικλή.

Ξενοφών

2^η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΞΕΝΟΦΩΝ (430-355 π.Χ.)

Ο Ξενοφών υπήρξε ένας σημαντικός πεζογράφος συγγραφέας της εποχής του, γράφοντας έργα ιστορικού, φιλοσοφικού, πολιτικού και λοιπού περιεχομένου. Το κυριότερο ιστορικό του έργο είναι τα Ελληνικά, όπου και συνεχίζει την εξιστόρηση των γεγονότων του Πελοποννησιακού πολέμου καλύπτοντας μια χρονική περίοδο από το 411 π.Χ. έως το 362 π.Χ. Η Κύρου Ανάβασις αποτελεί το έτερο γνωστό του έργο, ένα πολεμικό θα λέγαμε ημερολόγιο, ένα ιδιαίτερος αγαπητό στην αρχαιότητα ανάγνωσμα, όπου με γλαφυρό τρόπο περιγράφει τις περιπέτειες ενός σώματος Ελλήνων μισθοφόρων στο δρόμο της επιστροφής στην πατρίδα. Στα έργα του μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται τίτλοι όπως ο Ιππαρχικός, ο Οικονομικός και η Κύρου Παιδεία, ενώ η Λακεδαιμών πολιτεία αποτελεί έναν ύμνο του συγγραφέα στο σπαρτιατικό παιδαγωγικό σύστημα, του οποίου υπήρξε και θαυμαστής.

Ιωάννης Βελισσαρίου

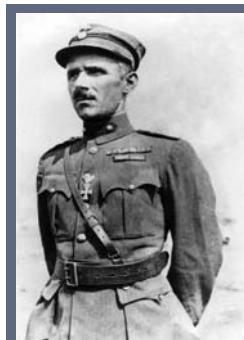
3^η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ (1861-1913)

Ο Ιωάννης Βελισσαρίου είναι μια από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες της Στρατιωτικής Ιστορίας της νεότερης Ελλάδας. Είναι ο τολμηρός εκείνος Αξιωματικός με πρωτοβουλία του οποίου απελευθερώθηκε η πόλη των Ιωαννίνων, όταν και πραγματοποιώντας έναν περίτεχνο

υπερκερωτικό ελιγμό, επέτρεψε στις δυνάμεις του να εισέλθουν βαθιά στις εχθρικές γραμμές και παρέκαμψε την οχυρή τοποθεσία του Μπιζανίου. Για την πράξη του αυτή, ο διάδοχος Κωνσταντίνος αφού τον ασπάσθηκε του είπε «Βελισσαρίου, είσαι άξιος ραπίσματος, αλλά και φιλήματος. Εγώ αρκούμαι εις το φίλημα». Ο Βελισσαρίου υπήρξε όμως και το πρότυπο του ηρωικού στρατιώτου, του Ηγέτη που πέφτει πρώτος στη μάχη με γενναιότητα και αυταπάρνηση, μαζί με τους άνδρες του. Η Διοίκηση δια του παραδείγματος σε όλο της το μεγαλείο από ένα Αξιωματικό που δεν φείδονταν πρωτοβουλιών και ευθυνών! Άλλωστε ο Βελισσαρίου είχε μεταφράσει και το σύγγραμμα του Πρώσου Στρατηγού Carl Colman Von der Goltz «Περί πρωτοβουλίας των υποταγμένων αρχηγών», γεγονός που εξηγεί και την εν τη πράξει εφαρμογή της παραπάνω αρχής. Όταν ο Βασιλιάς πληροφορήθηκε το θάνατό του στο πεδίο της μάχης φέρεται να είπε: «Ήταν επόμενο. Τέτοιοι ήρωες δε ζουν πολύ». Στο συλλυπητήριο τηλεγράφημα που συνέταξε και απέστειλε προς τη σύζυγό του έγραφε τα εξής: «Χαιρετίζω τον Ήρωα των Ηρώων».

4Η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΑΒΑΚΗΣ (1897-1943)

Ο Κωνσταντίνος Δαβάκης είναι γνωστός στο ελληνικό κοινό για την γενναία άμυνα που αντέταξε στους Ιταλούς ως Δκτης του Αποσπάσματος Πίνδου κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο. Πέραν τούτου όμως, ο Δαβάκης υπήρξε ένας από τους πρωτοπόρους υποστηρικτές της άποψης περί μηχανοκίνησης του πεζικού και χρησιμοποίησης των αρμάτων μάχης για διάσπαση των εχθρικών γραμμών. Ένας υπέρμαχος της ευελιξίας έναντι της στατικότητας, ένας υπέρμαχος των μηχανοκίνητων μονάδων έναντι της γραμμής οχυρών, υποστηρίζοντας όχι μόνο τη μηχανοκίνηση του στρατού, αλλά και τη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων όπλων και της Αεροπορίας. Υπήρξε πολυγραφότατος, συγγράφοντας μεταξύ άλλων το προφητικό «Υπόμνημα Επί Της Αμύνης Των Συνόρων», το «Νυκτεριναί Επιχειρήσεις», τα «Τα μηχανοκίνητα μέσα» και «Μάχη των αρμάτων πεζικού», το «Το πεζικόν και τα άλλα όπλα» αλλά και το βιβλίο «Ο στρατός του μέλλοντος», με το οποίο κατατάσσεται στους θεωρητικούς προφήτες του μηχανοκίνητου πολέμου. Το πλούσιο συγγραφικό του έργο λοιπόν είναι και ο κύριος λόγος απόδοσης του ονόματος του στην υπόψη αίθουσα εκπαιδεύσεως.

Κωνσταντίνος Δαβάκης

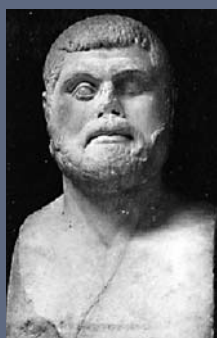
5Η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ (410-362 π.Χ.)

Οι βιογράφοι του τον αναφέρουν ως ένα από τους σημαντικότερους αν όχι το σημαντικότερο στρατηγό της εποχής του, μια θέση που σχετίζεται με τις καινοτόμες και αποτελεσματικές τακτικές και στρατηγικές του επιλογές. Σε τακτικό επίπεδο και πιο συγκεκριμένα στη μάχη των Λεύκτρων τόσο η λοξή κατεύθυνση που έδωσε στη φάλαγ-

Επαμεινώνδας

γα όσο και η επιλογή του να ενισχύσει το αριστερό της τμήμα, υπήρξε καθοριστικής σημασίας για την επικράτηση των Θηβαίων και των συμμάχων τους. Ουσιαστικά με σημερινούς όρους θα λέγαμε ότι απέκτησε τοπική υπεροχή και εφάρμοσε την κύρια προσπάθεια εναντίον του κέντρου βάρους του αντιπάλου, που ήταν δεν ήταν άλλο από τους περίφημους αλλά ολιγάριθμους Σπαρτιάτες οπλίτες. Σε επίπεδο στρατηγικής, η αποστέρηση της Μεσσηνίας αλλά και η συμμαχία με τους Αρκάδες, περιόρισαν τους οικονομικούς πόρους και την επιρροή της Σπάρτης, αποτρέποντας τις όποιες σκέψεις για αντίδραση. Πολλές από τις τακτικές καινοτομίες του Επαμεινώνδα υιοθετήθηκαν στη συνέχεια από τον Φίλιππο Β', ο οποίος πιθανολογείται ότι τις έμαθε από τον ίδιο τον Επαμεινώνδα, δεδομένου ότι στα νιάτα του βρισκόταν στη Θήβα.

Θεμιστοκλής

6^η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ (527-459 π.Χ.)

Ο Θεμιστοκλής υπήρξε αναμφίβολα ένας διορατικός πολιτικός και στρατηγικός νους, ένας μεγαλοφυής ηγέτης. Η ναυμαχία της Σαλαμίνας, μία εκ των σημαντικότερων ναυτικών συγκρούσεων της Ιστορίας, αποτελεί πέραν των άλλων και μια προσωπική του νίκη, δεδομένου ότι ο ίδιος καθόρισε τις προϋποθέσεις επιτυχίας της. Έπεισε τόσο τους Αθηναίους να εγκαταλείψουν την πόλη και να δώσουν τον υπέρ πάντων αγώνα στα στενά της Σαλαμίνας, αλλά και τους Πέρσες, ώστε οι τελευταίοι να επιτεθούν και να διεξάγουν τη ναυμαχία σε χώρο και σε

χρόνο που ευνοούσαν τακτικά τις δυνάμεις των Ελλήνων. Η ευφυΐα αλλά και η διορατικότητα του διακρίνονται κυρίως από την προσήλωση και τη συνέπεια που επέδειξε στην εφαρμογή της μακροχρόνιας στρατηγικής του. Μιας στρατηγικής που είχε να κάνει με το όραμα του για την καθιέρωση της πόλεως των Αθηνών ως κυρίαρχης ναυτικής δύναμης της εποχής, κάτι που ολοκλήρωσε αργότερα ο Περικλής.

Μαυρίκιος

7^η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ (539-602 μ.Χ.)

Ο Μαυρίκιος υπήρξε ένας χαρισματικός στρατιωτικός ηγέτης και αυτοκράτορας ο οποίος με την πολύπλευρη δράση του εξασφάλισε τα σύνορα του κράτους και αναδιοργάνωσε τις διοικητικές περιφέρειες της αυτοκρατορίας. Ο Μαυρίκιος μας είναι επίσης γνωστός και για τη συγγραφή ενός εγχειριδίου στρατιωτικής τακτικής, του λεγομένου Στρατηγικού, ενός εξαιρετικού συγγράμματος

που αποτέλεσε τη βάση της βυζαντινής στρατιωτικής μηχανής μέχρι και τον 11ο μ.Χ. αιώνα. Πρόκειται για ένα κείμενο γραμμένο με σαφήνεια και μεθοδικότητα, ένα θεμελιώδες έργο για τη δομή, την τακτική, τον οπλισμό και τα λοιπά χαρακτηριστικά του βυζαντινού στρατού, στο οποίο και βασίστηκαν οι μεταγενέστεροι στρατιωτικοί συγγραφείς του Βυζαντίου. Το εγχειρίδιο απευθύνονταν στην ανώτατη ηγεσία του στρατεύματος, με σκοπό την παροχή πολύτιμων πληροφοριών αναφορικά με την τακτική χρησιμοποίηση των δυνάμεων, τα πολεμικά

χαρακτηριστικά των αντιπάλων της εποχής και τους τρόπους βέλτιστης εκγύμνασης του στρατού. Σημαδεύει δε το οριστικό πέρασμα του Βυζαντινού Στρατού στο ιππικό, ως την κύρια πλέον μονάδα κρούσης, αντικαθιστώντας στο ρόλο αυτό την «Φάλαγγα» ή την «Λεγεώνα», το βαρύ πεζικό της ύστερης αρχαιότητάς.

8^η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ (575-641 μ.Χ.)

Αναμφισβήτητα ο Ηράκλειος κατατάσσεται ανάμεσα στους μεγαλύτερους των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων. Έχοντας την βαθιά πίστη ότι τυγχάνει της θείας εύνοιας, έθετε τον εαυτό του πάντοτε επικεφαλής του στρατού, όντας στην πρώτη γραμμή της επίθεσης. Μάλιστα δεν δίστασε να επιτεθεί στην καρδιά της Περσικής αυτοκρατορίας, χρησιμοποιώντας προς τούτο το σύνολο των δυνάμεων του, με το αποτέλεσμα του στρατηγήματος του να μας είναι edw και αιώνες γνωστό. Η βασιλεία του αποτελεί το κομβικό σημείο πέραν του οποίου η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία εγκατέλειψε οριστικά την Αρχαιότητα και εισήλθε στη μεσαιωνική της φάση, στο σήμερα αποκαλούμενο Βυζαντινό κράτος. Μεταρρυθμίσεις όπως η Διοικητική καινοτομία των Θεμάτων, που αντικατέστησε την παρωχημένη παραδοσιακή ρωμαϊκή διοικητική διαίρεση, τα μέτρα οικονομικής ενίσχυσης του κράτους, αλλά κυρίως όμως η καθιέρωση της ελληνικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους, επιβεβαιώνουν τη συμβολή του Ηράκλειου στο πέρασμα της αυτοκρατορίας σε μια νέα ιστορική περίοδο. Χαρακτηριστική είναι άλλωστε και η αντικατάσταση του τίτλου «Imperator Caesar Augustus», με το «Βασιλεύς», στα επίσημα έγγραφα, στις επιγραφές και στα νομίσματα του κράτους.

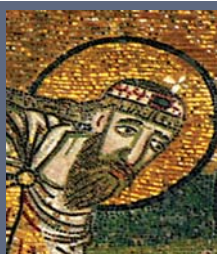
Ηράκλειος

9^η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΣ (500-565 μ.Χ.)

Ο Βελισσάριος υπήρξε ο κύριος στρατηγικός νους πίσω από την εκπλήρωση του οράματος του αυτοκράτορα Ιουστινιανού Α΄, για την επανάκτηση των χαμένων Δυτικών εδαφών της αυτοκρατορίας. Ο άνθρωπος στον οποίο ο Ιουστινιανός οφείλει την μακροήμερευση στο θρόνο του, ο στρατιωτικός ηγέτης που αντιμετώπισε κάθε απειλή κατά της ακεραιότητας της αυτοκρατορίας, υπηρέτώντας πιστά τον θρόνο ακόμη και όταν η δύναμη του έφτασε να είναι υπεράνω αυτού. Θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους στρατιωτικούς της βυζαντινής και μεσαιωνικής περιόδου καθώς και ένας από τους επιφανέστερους στρατιωτικούς ηγέτες όλων των εποχών. Υπήρξε καινοτόμος τόσο στην εκπαίδευση και την οργάνωση του ρωμαϊκού στρατού όσο και στην τακτική των επιχειρήσεων. Ο βίος και τα κατορθώματά του τροφοδότησαν πολλές λαϊκές αφηγήσεις και ενέπνευσαν λόγιους και καλλιτέχνες, από τη βυζαντινή μέχρι την νεότερη εποχή, όπου ο Βελισσάριος μας παραδίδεται ως το παράδειγμα ενός τραγικού ήρωα, που έζησε μια πολυτάραχη ζωή.

Βελισσάριος

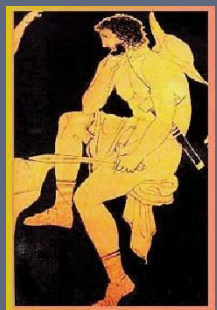

Λέων ΣΤ΄

10^η Εκπαιδευτική Ομάδα: ΛΕΩΝ ΣΤ΄ ο Σοφός (866-912 μ.Χ.)

Ο αυτοκράτορας Λέων ΣΤ΄ ολοκλήρωσε και συμπλήρωσε το ευρύ νομοθετικό και διοικητικό έργο του πατέρα του Βασιλείου Α΄ του Μακεδόνα, αναλαμβάνοντας την εκ νέου επεξεργασία και έκδοση στην ελληνική γλώσσα του Ιουστινιάνειου νομοθετικού έργου. Πέραν των άλλων, στα 60 βιβλία των περίφημων «Βασιλικών» του, κωδικοποιήθηκαν οι νόμοι που είχαν εκδοθεί στα πρώτα

έτη της βασιλείας του και αναφέρονταν στο Δημόσιο Εκκλησιαστικό, Αστικό και Ποινικό Δίκαιο. Το 912 μ.Χ. ολοκληρώθηκε και εκδόθηκε το «Επαρχικόν Βιβλίον», μια συλλογή διατάξεων που αναφέρονται στην εμπορική και επαγγελματική δραστηριότητα της πόλεως της Κωνσταντινούπολης, ενώ στον ίδιο αποδίδεται επίσης και μια συλλογή 113 Νεαρών, νέων δηλαδή Νόμων. Πέραν άλλων ο Λέων ΣΤ΄ μας είναι γνωστός και για τη συγγραφή μιας στρατιωτικής πραγματείας, που φέρει τον τίτλο τα Τακτικά του Λέοντος ΣΤ΄ Σοφού. Ένα εγχειρίδιο όπου περιγράφει τις αρετές που πρέπει να διαθέτει ο εκάστοτε θεματικός στρατηγός, εξηγώντας αναλυτικά τις αρμοδιότητές του, όπως για παράδειγμα η οργάνωση και η εκπαίδευση του θεματικού στρατού καθώς και τις μεθόδους διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων όπως η πολιορκία, η εκστρατεία σε ξένη χώρα κ.α.

Οδυσσέας

Αίθουσα Αλλοδαπών: ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ο Οδυσσέας αποτελεί το αρχέγονο πρότυπο του πολυμήχανου Έλληνα, όντας ο αγαπημένος ήρωας της θεάς Αθηνάς. Της Θεάς της Σοφίας, της Νόησης, της Στρατηγικής Σκέψης και του Πολέμου. Λειτουργεί μεθοδικά, μελετά τον εχθρό, χρησιμοποιεί τα κατάλληλα κατά περίπτωση στρατηγήματα και τεχνάσματα, αποσκοπεί πάντοτε στην εκμετάλλευση των αδυναμιών του. Ο Δούρειος ίππος και το σχέδιο που υπηρέτησε, αποτελούν ένα δείγμα στρατηγικής ευφυΐας που μνημονεύεται μέχρι σήμερα, με τον ίδιο ακριβώς θαυμασμό που μνημονευόταν στην κλασσική

αρχαιότητα. Ο μακρύς δε και περιπετειώδης δρόμος της επιστροφής του στην πατρίδα, όπως περιγράφεται γλαφυρά από τον Όμηρο στην Οδύσσεια, ενέπνευσε πολλούς λογοτέχνες και ποιητές, μεταξύ των οποίων ο Νικόλαος Καζαντζάκης αλλά και ο Κωνσταντίνος Καβάφης με την περίφημη Ιθάκη του.

Αντίπατρος

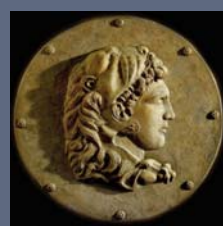
Αίθουσα Internet: ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ (397-319 π.Χ.)

Άριστος διπλωμάτης και έμπιστος φίλος του πατέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου Φιλίππου Β΄, μαθητής του Αριστοτέλη και εκτελεστής της διαθήκης του μεγάλου Έλληνα φιλοσόφου. Το 342 π.Χ. και κατά τη διάρκεια της τριετούς εκστρατείας του Φιλίππου Β΄, στα Βόρεια σύνορα του κράτους, ο Αντίπατρος ορίστηκε αντιβασιλέας, ενώ το 337 π.Χ. στάλθηκε ως πρεσβευτής στην Αθήνα για να διε-

ξάγει τις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις με τους Αθηναίους. Όπως μας καταθέτουν οι πηγές ο Φίλιππος συνήθιζε να λέει ότι «Εκοιμήθην ησύχως επειδή Αντίπας ηγρύπνει», ενώ ο Αλέξανδρος του εμπιστεύθηκε εκ νέου την αντιβασιλεία του κράτους του, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του. Ο Αντίπατρος έφερε σε πέρας και αυτή την αποστολή, θέτοντας υπό έλεγχο τις όποιες απειλές, εξασφαλίζοντας με τη δράση του τα νώτα και τις γραμμές ανεφοδιασμού του Μακεδονικού Στρατού. Με σύγχρονους όρους ο Αντίπατρος ήταν ο επικεφαλής της Διοικητικής Μέριμνας, ο υπεύθυνος των Logistics του στρατού του Μεγάλου Αλεξάνδρου, επιτελώντας ένα τόσο απαραίτητο και συνάμα δύσκολο έργο για την επιτυχή διεξαγωγή των επιχειρήσεων.

Αμφιθέατρο: ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ (356-323 π.Χ.)

Ο Μέγιστος των Ελλήνων υπήρξε μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες και στρατηγούς της ιστορίας, που παρά το σύντομο του βίου του κατέκτησε το μεγαλύτερο μέρος του τότε γνωστού κόσμου, φτάνοντας έως τις παρυφές της Ινδίας Η επιρροή του υπήρξε διαχρονική και παγκόσμια όπως και η παρακαταθήκη του. Ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι οι Αλεξανδρινοί χρόνοι αποτελούν το τέλος της κλασσικής αρχαιότητας και την απαρχή της Ελληνιστικής περιόδου της ιστορίας. Μιας εποχής ευημερίας, πολιτιστικής άνθησης και κυρίως διάχυσης του ελληνικού πολιτισμού στα πέρατα της τότε γνωστής οικουμένης. Ο Μέγας Αλέξανδρος, αποτελεί μια μοναδικότητα στο χώρο της ελληνικής και παγκόσμιας ιστορίας, μια ηγετική μορφή όπου συναντώνται σε αρμονία και μέτρο η στρατηγική σκέψη, η τακτική ικανότητα, η πολιτική οξυδέρκεια αλλά και το ανήσυχο του πνεύματος. Το έργο του είναι μοναδικό και ανεπανάληπτο, παρέχοντας πολύτιμα διδάγματα για τη στρατιωτική τέχνη, τόσο με όρους Υψηλής Στρατηγικής όσο και από επιχειρησιακής και τακτικής άποψης.

Μέγας Αλέξανδρος

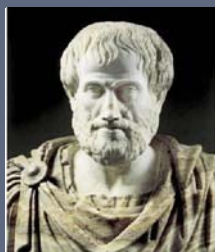
Προθάλαμος Αμφιθεάτρου: ΕΥΜΕΝΗΣ Ο ΚΑΡΔΙΑΝΟΣ (362-316 π.Χ.)

Ο Ευμένης, με καταγωγή από την Καρδία της Θράκης ήταν ο Επιτελάρχης, θα λέγαμε σήμερα, του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Υπήρξε ο ικανότερος των Διαδόχων ο πραγματικός κληρονόμος της στρατηγικής μεγαλοφυΐας του Αλέξανδρου, ο αναφερόμενος ως στρατηγικότερος νους της εποχής των Διαδόχων. Παρέμεινε πιστός στις αρχές του, σταθερός στις επιλογές του, κυρίως δε στην ιδέα ενότητας και ακεραιότητας του κράτους που άφησε πίσω του ο Μέγας Αλέξανδρος. Οι αρχαίοι συγγραφείς αφιερώνουν λαμπρές σελίδες στον Ευμένη, ενώ χαρακτηριστικότερων όλων είναι πως από όλους τους Διαδόχους, ο περίφημος ιστορικός και βιογράφος Πλούταρχος ασχολήθηκε μόνο με τους βίους του Ευμένη και του Δημητρίου. Σύμφωνα δε με τον Παπαρρηγόπουλο, υπήρξε «ο επιτηδειότατος των στρατηγών και ουδείς εκ των λεγομένων διαδόχων απέβη ενδοξότερος και χρηστότερος εκείνου», ενώ όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Λατίνος ιστορι-

Ευμένης ο Καρδιανός

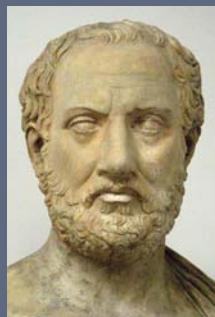
κός και βιογράφος Κορνήλιος Νέπως, κανείς εκ των Διαδόχων δεν τόλμησε να αναγορευτεί βασιλιάς όσο ζούσε ο Ευμένης.

Αριστοτέλης

Βιβλιοθήκη: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ (384-322 π.Χ.)

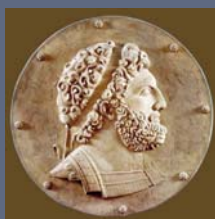
Ο Σταγειρίτης φιλόσοφος αποτελεί μαζί με τον Πλάτωνα τις σημαντικότερες και περισσότερο προβεβλημένες μορφές της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και διανόησης, τυγχάνοντας παγκόσμιας αναγνώρισης και φήμης. Είναι ο δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο ιδρυτής του Λυκείου, ο συγγραφέας πλειάδας συγγραμμάτων αφορούντων πλείστων επιστημονικών πεδίων. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου του έχει χαθεί, με τους Αλεξανδρινούς φιλόλογους της ελληνιστικής εποχής να υπολογίζουν ότι ο Αριστοτέλης έγραψε 400 περίπου βιβλία. Στις μέρες μας σώθηκαν κατάλογοι που περιλαμβάνουν 143 τίτλους έργων του. Το έργο του επηρέασε βαθύτατα τη δυτική φιλοσοφική και επιστημονική σκέψη μέχρι και τις τεχνολογικές κατακτήσεις των νεότερων χρόνων, ασκώντας μια επίδραση που ακόμη και στις μέρες μας παραμένει ισχυρή. Η παρακαταθήκη του είναι παγκόσμια και η ακτινοβολία του έργου του διαχρονική.

Θουκυδίδης

Αίθουσα υποδοχής: ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ (460-404 π.Χ.)

Ο Θουκυδίδης αποτελεί μια μοναδική μορφή στο χώρο της αρχαιοελληνικής γραμματείας, μια μορφή που καθόρισε και επηρέασε όσο λίγοι το χώρο της στρατηγικής σκέψης και διανόησης. Είναι ο πρώτος ιστορικός που με λογική και σύνεση αναζητήσε τις αιτίες πίσω από τα γεγονότα διαχωρίζοντας τες από τις αφορμές, ο πρώτος πολιτικός επιστήμων που σκιαγράφησε τις αρχές διακυβέρνησης, ο πρώτος διεθνολόγος και θεμελιωτής της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού, όπως αυτός αποτυπώνεται στον απίστευτης τραγικότητας και συνάμα λογοτεχνικότητας διάλογο μεταξύ των Αθηναίων και των πολιτών της Μήλου. Ο πρώτος που προσπάθησε να προσδιορίσει τις δυνάμεις που διέπουν την ανθρώπινη συμπεριφορά αλλά και εν τέλει την καθορίζουν. Το έργο του μελετάται με συνέπεια από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα από μια πλειάδα επιστημονικών κλάδων, γεγονός που αποδεικνύει τόσο τη διαχρονική βαρύτητα των λόγων του όσο και το βάρος της κληρονομιάς και της παρακαταθήκης του. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι η προσφάτως δημιουργηθείσα, επώνυμη Έδρα ΓΕΕΘΑ στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, φέρει το όνομα του Αθηναίου ιστορικού.

Θουκυδίδης

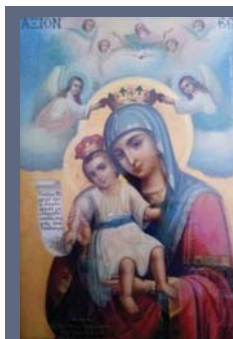
Αίθουσα τιμών: ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β΄ (382-336 π.Χ.)

Ο βασιλιάς που κατέστησε τη Μακεδονία ένα από τα ισχυρότερα κράτη της Αρχαιότητας, ενώνοντας και θέτοντας υπό την ηγεμονία του τις λοιπές ελληνικές δυνάμεις της εποχής και όχι μόνο. Η χρήση της σάρισας από το Μακεδονικό πεζικό, η χρησιμοποίηση του ιππικού για τακτικούς σκοπούς αλλά και η κατασκευή και χρήση πολε-

μικών πολιορκητικών μηχανών, για κατάργηση της χρονοβόρας πολιορκίας των πόλεων, αποτέλεσαν τις σημαντικότερες επεμβάσεις του Φιλίππου στον τομέα της δομής και της τακτικής του στρατού. Πέραν τούτου οι κεραυνοβόλες εκστρατείες ανεξαρτήτως εποχής, η εξέλιξη της λοξής φάλαγγας των Θηβαίων καθώς και η καταδίωξη με σκοπό την πλήρη εξόντωση-εκμηδένιση του εχθρού, δύνανται να χαρακτηρίσουν τον Φίλιππο ως ένα ανυπέρβλητο στρατηγικό νου. Μια μεγαλοφυΐα που ενέτασσε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις σε ένα ευρύτερο πολιτικό σχεδιασμό που πέραν των άλλων περιλάμβανε την εξασφάλιση τόσο των απαιτούμενων οικονομικών πόρων όσο και την πραγματοποίηση των απαραίτητων διπλωματικών ενεργειών προς επίτευξη του τελικού του σκοπού.

Αίθουσα ενημερώσεων: ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ

Η αίθουσα ενημερώσεων οφείλει το όνομα της στην περίφημη εικόνα της Υπεραγίας Θεοτόκου της επικαλούμενης “Άξιον Εστί”, αντίγραφο της οποίας επικρέμεται της κεντρικής θύρας της Αιθούσης Ενημερώσεων. Είναι ο τύπος της Θεοτόκου της Δεξιοκρατούσας, με κύριο χαρακτηριστικό το ότι η Μητέρα του Θεού, κρατά το Θείο βρέφος στην δεξιά αγκαλιά της. Το αριστερό χέρι του Ιησού εισχωρεί κάτω από το μαφόριο και το κουκούλιο της Θεοτόκου, προς τον κόρφο και την καρδιά της, γεγονός που δείχνει και την εξάρτηση της ανθρώπινης φύσης του από την τροφό μητέρα του. Ο Ιησούς Χριστός κρατά ειλητήριο στο δεξί Του χέρι που γράφει την προφητεία του προφήτη Ησαΐα:

Άξιον Εστί

“Πνεύμα Κυρίου ἐπ’ ἐμέ, οὗ ἔνεκεν ἔχρισέ με· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν” (Ησαΐας, 61:1)

Κλείνοντας τη σύντομη αυτή αναφορά, στην ονομασία που φέρουν πλέον οι προαναφερθέντες χώροι της Σχολής καθώς και στους λόγους επιλογής των, αφήσαμε για το τέλος την ονομασία του προαύλιου χώρου της Σχολής. Τόσο διότι ήταν η τελευταία χρονικά όσο και γιατί ήταν κατά την άποψη μας και η σημαντικότερη και η πλέον σημειολογική. Την Παρασκευή λοιπόν 8 Ιουλίου 2016 πραγματοποιήθηκε η τελετή ονομασίας του προαύλιου χώρου της Σχολής σε «Πλατεία Σμηναγού (Ι) Κωνσταντίνου Ηλιάκη», ως ελάχιστο φόρο τιμής στον ήρωα πιλότο της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας που στις 23 Μάϊου 2006 έδωσε τη ζωή του υπερασπιζόμενος τα κυριαρχικά δικαιώματα της πατρίδας μας.

Με τον τρόπο αυτό η Σχολή αποτίνει ένα ελάχιστο φόρο τιμής στη μνήμη του Σμηναγού (Ι) Κώστα Ηλιάκη, υπενθυμίζοντας όπως χαρακτηριστικά ανέφερε στο λόγο του και ο Διοικητής της Σχολής, Υποστράτηγος Νικόλαος Ράμμος, το χρέος όλων μας «...να μελετάμε, να διευρύνουμε τις γνώσεις μας, να εκπαιδευόμαστε, να εμβαθύνουμε στην Στρατιωτική Επιστήμη και Τέχνη, να βελτιωνόμαστε συνεχώς και να μπορέσουμε, όταν και αν χρειαστεί, να φανούμε αντάξιοι και να υπερασπισθούμε και εμείς την πολυαγαπημένη μας πατρίδα».

Πολιτιστικά Μονοπάτια

Ελλάδα – Γαλλία τον 19ο αιώνα

Δύο σημαντικές εκθέσεις στο Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

της Χριστίνας Τσαγκάλια

Το Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ. φιλοξένησε την περίοδο 18.10.2016-31.01.2017 δύο μεγάλες εκθέσεις, οι οποίες επικεντρώνονται στο θέμα των ελληνογαλλικών σχέσεων κατά τον 19ο αιώνα.

Η πρώτη φέρει τον τίτλο «**ο Ντελακρουά σκηνοθετεί το '21**» και προσεγγίζει το θέμα της Ελληνικής Επανάστασης και του φιλελληνισμού μέσα από πρωτότυπες δημιουργίες και αντίγραφα, του σημαντικού Γάλλου ζωγράφου πλαισιωμένα από έργα άλλων καλλιτεχνών, εκδόσεις, ενδύματα και όπλα.

Η δεύτερη έκθεση με τίτλο «**ο Φίλιποτό ζωγραφίζει το πανόραμα τα πολιορκίας του Παρισιού**» εξετάζει το θέμα των ελληνογαλλικών σχέσεων με έμφαση στη συμμετοχή των Ελλήνων εθελοντών στο Γαλλοπρωσικό πόλεμο (1870-1871) και τους πρώτους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες μέσα από ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα ζωγραφικά πανοράματα του 19ου αιώνα, το οποίο ανήκει στη συλλογή του Τελλογλείου Ιδρύματος Τεχνών Α.Π.Θ.

Κεντρικοί άξονες της έκθεσης Ντελακρουά αποτελούν «Οι σφαγές της Χίου» (1824) και η «Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου» (1826). Το πρώτο, που ανήκει στη συλλογή του Λούβρου αποτελεί εθνική περιουσία για τους Γάλλους και για τον λόγο αυτό δεν επιτρέπεται η μεταφορά του έξω από τα γαλλικά σύνορα. Ωστόσο στην έκθεση φιλοξενείται ένα πιστό αντίγραφο του 1919, ζωγραφισμένο από τον διαπρεπή εκπρόσωπο της Σχολής του Μονάχου Ευάγγελου Ιωαννίδη. Το έργο του Ιωαννίδη ανήκει στη μόνιμη συλλογή του Βυζαντινού Μουσείου Χίου και φιλοτεχνήθηκε κατόπιν εντολής του τότε Γενικού Διοικητή Χίου Γεωργίου Παπανδρέου, ο οποίος απέστειλε τον ζωγράφο στο Παρίσι με την εντολή να αντιγράψει έργα του Ντελακρουά κι άλλων φιλελλήνων καλλιτεχνών.

Είναι εντυπωσιακός ο τρόπος με τον οποίο ο Ντελακρουά απέδωσε τις σφαγές της Χίου, ευαισθητοποιώντας την κοινή γνώμη της εποχής υπέρ του Ελληνικού Αγώνα. Ο τρόπος που συνθέτει-σκηνοθετεί την παράσταση τοποθετώντας τα θύματα σε πρώτα πλάνο δίνοντάς τους ρόλο πρωταγωνιστικό έναντι του θύτη, που τοποθετείται στο βάθος, καθώς συνεχίζει το βάρβαρο έργο του καταδεικνύει το μεγαλείο του καλλιτέχνη. Ο Ντελακρουά δεν επισκέφθηκε ποτέ την Ελλάδα, ωστόσο διαβάζοντας την ποίηση του Λόρδου Βύρωνα, αλλά και τις εντυπώσεις φιλελλήνων κατάφερε να αποτυπώσει όσο κανένας άλλος την τρα-

γικότητα της σφαγής ευαισθητοποιώντας τους ευρωπαίους και ιδίως τους συμπατριώτες του Γάλλους υπέρ της Ελληνικής Επανάστασης. Μπορεί το τοπίο να μην παραπέμπει στο αιγαιοπελαγίτικο νησί, μπορεί να δανείζεται μορφές από άλλα έργα του (π.χ. ο θάνατος του Σαρδανάπαλου), ωστόσο η δύναμη της σύνθεσης, είναι τέτοια που στη συνείδηση των περισσότερων -αν όχι όλων- η σφαγή της Χίου είναι συνώνυμη με τον πίνακα του Ντελακρουά, που αποδίδει το δράμα του Χιακού λαού, με μεγαλύτερη ένταση και βουβό πόνο, ακόμα κι από εγχώριους καλλιτέχνες, όπως ο Κωνσταντίνος Κανελλάκης, που γνώριζαν τη λαϊκή παράδοση ή από άλλους διαπρεπείς δημιουργούς, όπως ο βρετανός ζωγράφος Thomas Barker (βλ. την τοιχογραφία έπαυλη στο Bath-Dorc House).

Ο Ντελακρουά προβάλλει ως αδιαμφισβήτητος υμνητής της Ελληνικής επανάστασης κι αυτό καταδεικνύεται κι από το έργο «Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου», που βρίσκεται στο Μουσείο του Μπอร์ντώ. Στο τελευταίο, η Ελλάδα με τα χέρια ανοιχτά στο ύψος γοφών υιοθετεί μια στάση θεατρική, που δηλώνει πόνο και απελπισία, καθώς περπατά στα ερείπια της πόλης του Μεσολογγίου, που καταπλακώνουν τα νεκρά σώματα των αγωνιστών. Το θύμα και πάλι έχει κυρίαρχη θέση στη σκηνή έναντι του θύτη, που εικονίζεται στο βάθος αριστερά. Το ένδυμα που φορά η Ελλάδα ανήκει σήμερα στη συλλογή του Μουσείου Ντε-

λακρουά στο Παρίσι και παρουσιάστηκε στο πλαίσιο της έκθεσης. Είχε αγοραστεί από τον Jules-Robert Auguste, καλλιτέχνη και φίλο του Ντελακρουά, που μαζί με τον Κερκυραίο Κόμη Παλατιανό ανήκαν στον ευρύτερο φιλικό του κύκλο και συνήθιζαν να τον προμηθεύουν με ενδύματα, όπλα κι άλλα αντικείμενα από τα ταξίδια τους στην Ελλάδα και στην Ανατολή, τα οποία ο Γάλλος ζωγράφος αξιοποιούσε στα έργα του.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σπουδή για την «Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου» (1830), που επίσης προέρχεται από το Μουσείο Ντελακρουά. Στο σχέδιο, η Ελλάδα υψώνει το αριστερό της χέρι σε μια χειρονομία που παραπέμπει στη Νίκη. Πρόκειται για μια γυναικεία μορφή που διακρίνεται από δυναμισμό, αξιοπρέπεια και αποφασιστικότητα και φέρνει στο νου ένα άλλο σπουδαίο έργο του Ντελακρουά την «Ελευθερία που οδηγεί τον λαό». Σύμφωνα με τους μελετητές, στη συνείδηση του μεγάλου Γάλλου ζωγράφου η Ελλάδα και η Ελευθερία αποτελούσαν έννοιες ταυτόσημες.

Η πολιορκία του Παρισιού το 1871

Η έκθεση «ο Φιλιποτό ζωγραφίζει το πανόραμα τα πολιορκίας του Παρισιού» αποτελεί έργο ορόσημο για τη γαλλική ιστορία καθώς παρουσιάζει μια από τις σημαντικότερες και τραγικότερες στιγμές της, την πολιορκία του Παρισιού από τους Πρώσους τον Ιανουάριο του 1871.

Τα πανοράματα του 19ου αιώνα ήταν προάγγελοι του συγχρόνου κινηματογράφου. Επρόκειτο για μια συνεχή κυκλική αναπαράσταση ή καλύτερα για σειρά από ζωγραφικούς πίνακες κρεμασμένους στους τοίχους μιας ροτόντας. Στο εσωτερικό ενός πανοράματος ο θεατής εισερχόταν από ένα διάδρομο που οδηγούσε σε μια κεντρική,

υπερυψωμένη πλατφόρμα. Ανεβαίνοντάς την, είχε τη δυνατότητα να θαυμάσει περιμετρικά ένα γιγαντιαίο πίνακα, που φωτιζόταν από ανοίγματα στην οροφή.

Ένα τέτοιο πανόραμα δημιούργησε ο Ανρί Φιλιποτό σε συνεργασία με το γιο του Πολ και το εργαστήριό τους το 1872. Το πανόραμα αυτό μεταφέρθηκε στην Ελλάδα στο πλαίσιο των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων με πρωτοβουλία του αυλικού Νικόλαου Θων και τη μεσολάβηση της Γαλλικής Πρεσβείας στην Αθήνα. Εκτέθηκε στην ροτόντα που βρισκόταν έξω από το Παναθηναϊκό στάδιο έως ότου γκρεμίστηκε το 1914. Στη συνέχεια το έργο χρησιμοποιήθηκε για την μόνωση του τσαγκαράδικου του στρατού. Το 1972 τα δέκα σωζόμενα τμήματά του αγοράστηκαν από το ζεύγος Τέλλογλου, χωρίς ωστόσο να γνωρίζουν την ιστορία του έργου κι ότι επρόκειτο για πανόραμα.

Το μεγαλύτερο σωζόμενο τμήμα προέρχεται από τον έκτο και τελευταίο καμβά κι απεικονίζει σκηνές από την πολιορκία του φρουρίου του Ισσύ. Συγκεκριμένα εικονίζεται η μεταφορά έφιππου δεκανέα του πυροβολικού Maurice Etcheverry πάνω σε ένα ξύλινο φορείο, ενώ οι συμπολεμιστές του αποτίνουν τον ύστατο χαιρετισμό. Ο μόλις 21 ετών δεκανέας ήταν ένας από τους ήρωες της πολιορκίας του Παρισιού, που έπεσε ηρωικά χτυπημένος θανάσιμα στο κεφάλι. Μια λιγότερο γνωστή πτυχή του Γαλλοπρωσικού πολέμου που παρουσιάστηκε στο πλαίσιο της έκθεσης ήταν η συμμετοχή των Ελλήνων εθελοντών (1.500 περίπου), οι όποιοι στη συντριπτική του πλειοψηφία πολέμησαν στο πλευρό των Γάλλων. Πολλοί από αυτούς προέρχονταν από τις τάξεις τους Ελληνικού στρατού και λιποτάκτησαν προκειμένου μεταβούν στη Γαλλία. Εντάχθηκαν είτε στον στρατό Βοσγίων υπό το Γκιουζέππε Γκαριμπάλντι είτε στο στράτευμα του ελληνικής καταγωγής Κάρολου Βούρβαχη είτε σε αυτό του Alfred Chanzy (1823-1883). Η συμμετοχή των εθελοντών, που πολέμησαν στο πλευρό των Γάλλων διατάραξε τη στάση αυστηρής ουδετερότητας που ήθελε να κρατήσει η ελληνική κυβέρνηση υπό την πίεση των διαβημάτων του πρώσου πρέσβη στην Αθήνα.

Ως αποτέλεσμα των συνθηκών αυτών, οι εθελοντές ανήκαν στις τάξεις του Ελληνικού στρατού οδηγήθηκαν στο στρατοδικείο. Την υπεράσπιση τους ανέλαβε ο Θεόδωρος Ι. Κολοκοτρώνης, εγγονός του αγωνιστή του 1821, ο οποίος τόνισε ότι με τη γενναιότητά τους πρόβαλαν την Ελλάδα στο εξωτερικό. Παρά τις προσπάθειες του, όλοι οι βαθμοφόροι καταδικάστηκαν ως λιποτάκτες σε διετή φυλάκιση και καταναγκαστικά έργα. Ωστόσο μεγάλο μέρος της ελληνικής είχε αντίθετη γνώμη, και στράφηκε στους βασιλείς ζητώντας να τους δοθεί χάρη. Οι βασιλείς ανταποκρίθηκαν θετικά με τις ευλογίες της κυβέρνησης Κουμουνδούρου.

Οι δύο εκθέσεις του Τελλογλείου καταδεικνύουν μέσω της τέχνης τους στενούς δεσμούς φιλίας που αναπτύχθηκαν μεταξύ Ελλάδας και Γαλλίας κατά τον 19ου αιώνα. Στιγμές τραγικές όπως οι σφαγές της Χίου, η πτώση του Μεσολογγίου, η πολιορκία του Παρισιού εμπνέουν τους καλλιτέχνες. Γίνονται αφορμή να φιλοτεχνηθούν σημαντικά έργα, που συνεχίζουν να συγκινούν και γίνονται αφορμή να ξεδιπλωθούν περισσότερο ή λιγότερο γνωστές πτυχές της ελληνογαλλικής φιλίας σε κρίσιμες καμπές της ιστορίας των δύο λαών, όπως η Ελληνική Επανάσταση και ο Γαλλοπρωσικός Πόλεμος, αλλά και οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896. Οι καλλιτέχνες αντλούν έμπνευση –ίσως όχι τυχαία– από τους ηττημένους που ακόμα ανθίστανται σθεναρά με θάρρος κι αξιοπρέπεια, κατανοώντας ότι αφετηρία για κάθε επιτυχία είναι μια σκληρή δοκιμασία.

Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

Το Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ. ιδρύθηκε το 1972 με τη δωρεά της συλλογής έργων τέχνης, καθώς και ολόκληρης της περιουσίας του Νέστορα και της Αλίκης Τέλλογλου στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Στεγάζεται από το Δεκέμβριο του 1999 σε ένα μοντέρνο, εντυπωσιακό κτίριο στη βόρεια παρυφή της πανεπιστημιούπολης. Το κτίριο στη σημερινή του μορφή παρέδωσε η Αλίκη Τέλλογλου στην πόλη της Θεσσαλονίκης τριάντα χρόνια περίπου μετά το θάνατο του συζύγου της Νέστορα. Έκτοτε αποτελεί φάρο τέχνης και πυρήνα έρευνας και πολιτισμού στη Βόρεια Ελλάδα. Κύριοι στόχοι του Ιδρύματος είναι η συστηματική γνωριμία του κοινού με την τέχνη, η συλλογή, καταγραφή και μελέτη της πολιτισμικής μας κληρονομιάς, η δημιουργία συνθηκών συνεργασίας καλλιτεχνών και μελετητών της τέχνης, καθώς και η ουσιαστική επαφή των παιδιών με τα έργα τέχνης μέσω των ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Βιογραφικό Σημείωμα

Η Χριστίνα Τσαγκάλια είναι διδάκτορας του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. με ειδίκευση στην αρχαιολογία και την ιστορία της τέχνης. Από το 2008 εργάζεται ως επιμελήτρια στο Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ. Στα ενδιαφέροντα της εντάσσονται οι σχέσεις τέχνης και ιστορίας με έμφαση στις ελληνογαλλικές σχέσεις, τη νομισματική, τη μουσειολογία και τη μελέτη και καταγραφή αρχαιικού υλικού.

Δραστηριότητες της ΑΔΙΣΠΟ

Έναρξη 14ης Εκπαιδευτικής Σειράς

Τη Δευτέρα 07 Νοεμβρίου 2016, έλαβε χώρα η επίσημη έναρξη της 14ης Εκπαιδευτικής Σειράς της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου.

Στην 14η εκπαιδευτική σειρά θα φοιτήσουν συνολικά διακόσιοι εξήντα επτά (267) Αξιωματικοί όλων των κλάδων των ΕΔ της Ελλάδος, της Κυπριακής Δημοκρατίας και άλλων χωρών.

Επίσκεψη Προέδρου ΣΕΕΕ

Την Παρασκευή 25 Νοεμβρίου 2016, επισκέφθηκε τη Σχολή ο Στρατηγός Μιχαήλ Κωσταράκος, Πρόεδρος της Στρατιωτικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος μίλησε στους σπουδαστές της 14ης Εκπαιδευτικής Σειράς, με θέμα «Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την Παγκόσμια Στρατηγική: Τα Επόμενα Βήματα».

Σεμινάριο Διαχείρισης Άγχους

Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 14ης Εκπαιδευτικής Σειράς, διεξήχθη από 28 μέχρι 30 Νοεμβρίου 2016, τριήμερο σεμινάριο, στο Αμφιθέατρο της Σχολής, με θέμα:

«Διαχείριση Άγχους»

Στο Σεμινάριο συμμετείχαν ως εισηγητές οι παρακάτω Στρ. Ψυχίατροι:

Αρχίατροι κ.κ. Πέτρος Φωτιάδης, Παύλος Νταφούλης, Δήμος Δημέλλης, Παναγιώτης Παναγιωτίδης.

Επίατροι κ.κ. Ευάγγελος Ντούρος και Κρυσταλλία Ασματόγλου.

Την τελευταία ημέρα έγινε παρουσίαση προσωπικών βιωμάτων ατόμων που συμμετείχαν σε πολεμικές επιχειρήσεις και συγκεκριμένα από τους:

Αντιστράτηγο ε.α. Αθανάσιο Γαληνό, κ. Αθανάσιο Στάικο, κ. Δημήτριο Κολιντζίκη, ενώ ακολούθησε ζήτηση.

Επίσκεψη Βουλγαρικής Αντιπροσωπείας

Στο πλαίσιο εθιμοτυπικών επισκέψεων, αντιπροσωπεία της Εθνικής Ακαδημίας Άμυνας «G.S. Rakovski» της Βουλγαρίας, αποτελούμενη από τον Διοικητή αυτής Υπτγο Grudi Angelon και τον Διευθυντή Σπουδών Σχη Dimitar Tashkov, πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στη Σχολή στις 7 και 8 Δεκ 2016.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης αναπτύχθηκαν θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

Επίσκεψη Μαθητών Λυκείου

Στο πλαίσιο του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ημέρα Κοινωνικών Μεντόρων), την Πέμπτη 26 Ιανουαρίου 2017 μαθητές της Α' τάξης Λυκείων της Θεσσαλονίκης επισκέφθηκαν την ΑΔΙΣΠΟ, όπου τους παρουσιάστηκε το έργο και οι δραστηριότητες της Σχολής και ενημερώθηκαν γενικότερα για το στρατιωτικό επάγγελμα και τη σταδιοδρομία των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων.

Επίσκεψη Α/ΓΕΕΘΑ

Τη Δευτέρα 30 Ιανουαρίου 2017, επισκέφθηκε τη Σχολή ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Ναύαρχος Ευάγγελος Αποστολάκης ΠΝ, ο οποίος μίλησε προς τους σπουδαστές της 14ης Εκπαιδευτικής Σειράς, με θέμα «Προκλήσεις - Επιλογές - Προοπτικές ΓΕΕΘΑ».

Υπογραφή Συμφωνίας Έδρας Θουκυδίδης

Στο πλαίσιο της συνεργασίας του ΓΕΕΘΑ με το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, υπεγράφη την Παρασκευή 3 Φεβρουαρίου 2017 στην Αίθουσα «Θουκυδίδης» της ΑΔΙΣΠΟ, νέα Προγραμματική Συμφωνία Συνεργασίας για την ίδρυση και λειτουργία της επώνυμης Έδρας «Έδρα ΓΕΕΘΑ στις Στρατηγικές Σπουδές Θουκυδίδης», από τον Δκτη της Σχολής Υποστράτηγο Νικόλαο Ράμμο ως εκπρόσωπο του ΓΕΕΘΑ και από τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (ΠΑΜΑΚ) Καθηγητή κ. Αχιλλέα Ζαπράνη ως εκπρόσωπο του Πανεπιστημίου, με την παρουσία του κατόχου της Έδρας, Κοσμήτορα της Σχολής Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών, Καθηγητή κ. Ηλία Κουσκουβέλη.

Η ονομασία της Έδρας, αποσκοπεί στο να τιμήσει τον παγκοσμίως αναγνωρισμένο ως πατέρα των Διεθνών Σχέσεων, Στρατηγό Θουκυδίδη, ο οποίος αποτελεί «πρεσβευτή» της Ελλάδας ανά τον κόσμο και «διαβατήριο» για την επιστημονική και επικοινωνιακή προβολή, καθώς και την αναγνώριση της Έδρας στο εξωτερικό.

Η κύρια συνεισφορά της Έδρας είναι:

α. Η προαγωγή της Επιστήμης των Στρατηγικών Σπουδών.

β. Η επιμόρφωση του στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων. Η απόκτηση των γνώσεων αποτελεί

απαραίτητο εφόδιο για τα στελέχη, ώστε να ανταποκρίνονται με πληρότητα στις υψηλές απαιτήσεις που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν στο ταχύτατα μεταβαλλόμενο γεωστρατηγικό περιβάλλον και στην κρίσιμη δημοσιονομική συγκυρία, στην οποία βρίσκεται η πατρίδα μας.

Ορκωμοσία 2ης ΕΣ Μεταπτυχιακού

Τη Δευτέρα 13 Φεβρουαρίου 2017 έλαβε χώρα στην έδρα της Σχολής, η τελετή ορκωμοσίας 58 Αξιωματικών της 2ης σειράς του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια», που διοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας σε συνεργασία με την ΑΔΙΣΠΟ, παρουσία του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Ναύαρχου Ευάγγελου Αποστολάκη ΠΝ, ο οποίος επέδωσε τα πτυχία στους μεταπτυχιακούς σπουδαστές.

Στην τελετή παρευρέθηκαν επίσης ο Αρχηγός ΓΕΣ Αντιστράτηγος Αλκιβιάδης Στεφανής, η Ειδική Γραμματέας του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας κ. Καλλιόπη Παπαλεωνίδα, ο Αναπληρωτής Πρύτανης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας κ. Ιορδάνης

Ελευθεριάδης, ο Κοσμήτορας της Σχολής Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών κ. Ηλίας Κουσκούβελης, ο Διευθυντής του ΔΠΜΣ κ. Χάρρυ Παπαπανάγος, εκπρόσωποι θρησκευτικών και στρατιωτικών αρχών, καθώς επίσης και συγγενείς των αποφοίτων Αξκων.

Διάλεξη του Καθηγητή Ιωάννη Μάζη

Την Παρασκευή 25 Νοεμβρίου 2017, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 14ης ΕΣ, ο κ. Ιωάννης Μάζης Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου ΑΘΗΝΩΝ, παρουσίασε διάλεξη με θέμα “Εισαγωγή στη Γεωπολιτική (Έννοιες, Σημασίες, Σχολές σκέψης, Εφαρμογές και Επιστημολογική παρουσίαση και κριτική της θεωρίας)”.

Γιορτή Χριστουγέννων 2016

Το Δεκέμβριο του 2016 πραγματοποιήθηκε χριστουγεννιάτικη γιορτή και ανταλλαγή ευχών, παρουσία του Διοικητού και του προσωπικού της σχολής.

Κοπή Βασιλόπιτας 2017

Τον Ιανουάριο του 2017, πραγματοποιήθηκε η κοπή βασιλόπιτας της Σχολής για το νέο έτος, παρουσία των σπουδαστών και της μόνιμης δύναμης.

Συγγραφέας: Σπύρος Βρυώνης
Τίτλος: Ο μηχανισμός της καταστροφής
Εκδόσεις: Θούλη

Ο Σπυρίδων Βρυώνης κορυφαίος βυζαντινολόγος της γενιάς του γεννήθηκε στις 18 Ιουλίου του 1928 στην Μέμφιδα του Τεννεσί των ΗΠΑ, από γονείς μετανάστες κεφαλλονίτες. Μετά το τέλος των μεταπτυχιακών σπουδών του στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ, ξεκίνησε πανεπιστημιακή σταδιοδρομία του διδάσκοντας στο ίδιο πανεπιστήμιο. Έχει διατελέσει καθηγητής του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας (όπου χρημάτισε και διευθυντής του Κέντρου Σπουδών Εγγύς Ανατολής G. E. Von Grunebaum), καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και καθηγητής Ελληνικού Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης (όπου κατείχε και την θέση του διευθυντή του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης), από το οποίο αποχώρησε με τιμητικό τίτλο του ομότιμου καθηγητή Ελληνικού Πολιτισμού.

Μέλος πολλών Επιστημονικών φορέων, επίτιμος διδάκτορας πολλών πανεπιστημίων (μεταξύ των οποίων και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και το Πανεπιστήμιο Κύπρου), ο Σπύρος Βρυώνης έχει τιμηθεί με σημαντικές επιστημονικές διακρίσεις: έχει εκλεγεί τακτικό μέλος της Αμερικανικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών, της Αμερικανικής Ακαδημίας Μεσαιωνικών Σπουδών, της Αμερικανικής Φιλοσοφικής Εταιρείας και αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

Το πλούσιο ερευνητικό και συγγραφικό έργο του αφορά το Βυζάντιο, και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, στα Βαλκάνια και τον αραβικό κόσμο και περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό βιβλίων και άρθρων. Κυριότερα βιβλία του: Η παρακμή του μεσαιωνικού πολιτισμού της Μικράς Ασίας και η διαδικασία του εξισλαμισμού, 11ος έως 15ος αιώνας (ΜΙΕΤ1997) • Η καθ' ημάς Ανατολή: Η πνευματική παράδοση του μεσαιωνικού ελληνισμού στο οσλαβικό και ισλαμικό κόσμο (Βάνιας 1995) • Byzantium and Europe (Βυζάντιο και Ευρώπη), Harcourt, Brace and World, 1967 • ByzantiumQ Its Internal History and Relations with the Islamic World (Βυζάντιο: Η εσωτερική του ιστορία και οι σχέσεις του με τον ισλαμικό κόσμο), Variorum Reprints, 1971 • Studies on Byzantium, Seljuks and Ottomans (Μελέτες για το Βυζάντιο, τους Σελτζούκους και τους Οθωμανούς), Undena Publications, 1982 • Studies in Byzantine Institution and Society (Μελέτες για τους θεσμούς και την κοινωνία του Βυζαντίου), Aristide D. Caratzas, 1967.

Στο συγγραφικό του έργο περιλαμβάνονται και τα εξής βιβλία, τα οποία επιμελήθηκε σε συνεργασία με άλλους: Aspects of the Balcans: Continuity and Change (Όψεις των Βαλκανίων: Συνέχεια και αλλαγή) σε συνεργασία με τον Henrik Birnbaum, Mouton, 1972 • Islam and Cultural Change in the Middle Ages (Ισλάμ και πολιτιστική στον Μεσαίωνα), Harrassowitz, 1977 Islam's Understanding of Itself (Το Ισλάμ και η αυτοκατανόηση του) σε συνεργασία με τον Richard G. Hovannisian, Undena Publications, 1983 • Essays on the Slavic World and the Eleventh Century (Δοκίμια για τον οσλαβικό κόσμο και τον 11Ο αιώνα), Aristide D. Caratzas, 1992.

Τη νύχτα της 6ης προς 7η Σεπτεμβρίου 1955, η ελληνική κοινότητα της Κωνσταντινούπολης έγινε στόχος απρόκλητων βιαιοτήτων. Μέσα σε λίγες ώρες εμπορικά καταστήματα, βιοτεχνίες, σπίτια, ακόμα και οι εκκλησίες των Ελλήνων μετατράπηκαν σε ερείπια. Τα γεγονότα αυτά σήμαναν την αρχή του τέλους της κοινότητας των Ρωμίων της Πόλης. Η βίαιη αυτή επίθεση σύντομα συνυφάνθηκε με τις ψυχροπολεμικές πολιτικές εξελίξεις της εποχής, και τα πραγματικά γεγονότα αποσιωπήθηκαν εξίσου γρήγορα. Με αφορμή την 50η επέτειο της μεγάλης καταστροφής, ο Σπύρος Βρυώνης ανασυνέθεσε τα γεγονότα εκείνης της νύχτας στο μεγαλειώδες έργο του "Ο μηχανισμός της καταστροφής: το τουρκικό πογκρόμ της 6ης - 7ης Σεπτεμβρίου 1955 και ο αφανισμός της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης", το οποίο εκδόθηκε στα αγγλικά το 2005. Αυτή η μνημειώδης μελέτη είναι το πρώτο έργο τέτοιου βάθους και εύρους που έχει εκδοθεί σε οποιαδήποτε γλώσσα γι' αυτή την καθοριστική στιγμή της σύγχρονης τουρκικής και ελληνικής ιστορίας. Έχει μνημυθεί ως «magnum opus», ως «πρωτότυπο και βαρυσήμαντο», ως «λαμπρό έργο». Είναι βέβαιο ότι θα αναγνωριστεί ως η απροσπέραστη μελέτη των βίαιων γεγονότων που τόσο αναλυτικά περιγράφει και εξετάζει. Ο τόμος περιλαμβάνει και ένα εκτεταμένο ένθετο με τις μοναδικές φωτογραφίες του Δημητρίου Καλούμενου. Η εξαιρετική φωτογραφική τεκμηρίωση προσδίδει επιπρόσθετο βάρος στις αρχειακές μαρτυρίες που παρουσιάζει ο συγγραφέας και στην ιστορική ανάλυση του πογκρόμ και των συνεπειών του. (ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟ ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ)

Συγγραφέας: Ηλίας Κοτρίδης
Τίτλος: Ρούπελ
Εκδόσεις: (ιδιωτική έκδοση)

Ο Ηλίας Κοτρίδης γεννήθηκε στο Χριστός Σερρών το 1954 από Πόντιους γονείς.

Παρακολούθησε τα πρώτα γράμματα στο σχολείο του χωριού του. Τελείωσε το Β' εξατάξιο Γυμνάσιο Σερρών και είναι απόφοιτος σχολής λογιστών.

Στο στρατό κατετάγη το 1976 και αποστρατεύθηκε το 2009 με τον βαθμό του Αντισυνταγματάρχη.

Είναι τακτικό μέλος του Συνδέσμου Ιστορικών Συγγραφέων Ελλάδος και ασχολείται με πολιτιστικά θέματα του Ποντιακού Ελληνισμού.

Διοίκησε το Ρούπελ επί δύο έτη διάστημα κατά το οποίο ήλθε σε επαφή με ζώντες πολεμιστές του οχυρού.

Από τις αφηγήσεις αυτών των πολεμιστών αλλά και από άλλες πληροφορίες, εντόπισε την ακριβή θέση της πυροβολαρχίας ΚΡΑΚΩΡ (Λοχαγού Κυριακίδη Αλέξανδρου) ένα από τα πυροβόλα της, καθώς και τα διαμελισμένα - διασκορπισμένα οστά 4-5 πολεμιστών της πυροβολαρχίας και ενδεχομένως του λοχαγού Κυπριανίδη, σε βάθος 3,5 μέτρων, μετά από έρευνες και εκσκαφές που έκανε με έγκριση της Χ Μεραρχίας.

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΥΠΕΛ ΜΕ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΛΕΠΤΟ ΠΡΟΣ ΛΕΠΤΟ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ

Στοιχεία κατασκευής του οχυρού που δημοσιεύονται για πρώτη φορά.
Ο τετραήμερος επικός αγώνας όπως τον έζησαν και τον έγραψαν οι πρωταγωνιστές του, Έλληνες και Γερμανοί.

Αναλυτική περιγραφή των μαχών με συγκλονιστικές στιγμές. Αποτυχημένη προσπάθεια διείσδυσης των Γερμανών μέσω του Στρυμόνα ποταμού.

Η συγκλονιστική Ιστορία της Σημείας του Οχυρού.

Η πολυαίμακτη μάχη του «Λόφου Λουτρών» αναλυτικά, για την οποία δεν μίλησε κανείς. Λάθη και ευθύνες.

Στοιχεία και περιστατικά τα οποία δεν καταγράφηκαν ποτέ.

Αναγνώριση της γενναιότητας και απόδοσης τιμών.

Πώς κατάφερε ο συγγραφέας να εντοπίσει και να ανασύρει τα διαμελισμένα οστά πολεμιστών - πυροβολητών (ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟ ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ).

ΑΔΙΣΠΟ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Αποστολή ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή της Σχολής είναι να παρέχει διακλαδική εκπαίδευση επιχειρησιακού και στρατηγικού επιπέδου, καθώς και επιμόρφωση σε βασικά θέματα γεωπολιτικής σε ανώτερους αξιωματικούς των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) με σκοπό την προαγωγή της ικανότητάς τους στη σχεδίαση, διεύθυνση, διεξαγωγή διακλαδικών επιχειρήσεων, την κατάρτισή τους για τη στελέχωση εθνικών και συμμαχικών διακλαδικών στρατηγείων, στο εσωτερικό ή εξωτερικό και λοιπών εθνικών - συμμαχικών διεθνών θέσεων και για να τους καταστήσει ικανούς διοικητές και επιτελείς διακλαδικών στρατηγείων.

Η Σχολή λειτουργεί και ως επιστημονικός και επιτελικός φορέας στο χώρο των Ενόπλων Δυνάμεων για θέματα διακλαδικότητας, άμυνας, ασφάλειας και γεωπολιτικής - στρατηγικής εθνικού - συμμαχικού και διεθνούς ενδιαφέροντος.

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ
Επιθεώρηση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ
www.adispo.gr / e-mail: info@adispo.gr